

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ARKEOLOJİK ALANLARDA UYGULANAN
RESTORASYON MÜDAHALELERİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ: METROPOLİS ÖRNEĞİ**

Evrım KAFA DURAN

Temmuz, 2019

İZMİR

**ARKEOLOJİK ALANLARDA UYGULANAN
RESTORASYON MÜDAHALELERİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ: METROPOLİS ÖRNEĞİ**

Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi

Mimarlık Anabilim Dalı, Restorasyon Programı

Evrin KAFA DURAN

Temmuz, 2019

İZMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU

EVİRİM KAFA DURAN tarafından DOÇ. DR. NEZİHAT KÖŞKLÜK KAYA yönetiminde hazırlanan “ARKEOLOJİK ALANLARDA UYGULANAN RESTORASYON MÜDAHALELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: METROPOLİS ÖRNEĞİ” başlıklı tez tarafımızdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Nezihat Köşklük Kaya

Yönetici

Doç. Dr. Ali Karaman

Jüri Üyesi

Prof. Dr. Serdar Aybalek

Jüri Üyesi

Prof. Dr. Kadriye ERTEKİN

Müdür

Fen Bilimleri Enstitüsü

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans tez çalışmam boyunca;

Anlayışlı tutumu ve yapıcılığı ile tez çalışmama yön veren tez danışmanım Doç. Dr. Nezihat KÖŞKLÜK KAYA'ya,

Tez çalışmama konu olan Metropolis Antik Kenti'nde çalışma ve arşivinden faydalanma imkanı veren Kazı Başkanı Prof. Dr. Serdar AYBEK'e,

Bu süreçteki anlayışlı tutum ve destekleri sebebiyle sevgili eşim Ahmet DURAN ve ailesine,

Tüm hayatım boyunca beni maddi, manevi destekleyen ve her kararına saygı duyan; sevgili babam Kasım KAFA, annem Nejla KAFA, kardeşim İsmail Can KAFA'ya teşekkürü borç bilirim.

Evrin KAFA DURAN

ARKEOLOJİK ALANLARDA UYGULANAN RESTORASYON MÜDAHALELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: METROPOLİS ÖRNEĞİ

ÖZ

Arkeolojik sit alanlarında, kazılar sonucunda ortaya çıkarılan taşınmaz kültür varlıkları çevre ve insan etkilerine maruz kalmaktadır. Arkeolojik alanlardaki bu yapılara yönelik belirli koruma müdahaleleri geliştirilmiştir. Bu müdahalelerin sürdürülebilir olması amacıyla ziyaretçilere yönelik sunum düzenlemeleri de uygulanmaktadır.

Kerpiç, mozaik, duvar resmi gibi hassas malzemeler içeren yapıları koruyabilmek için koruma çatıları tasarlanmaktadır. Mimari elemanları hasar görmüş ya da günümüze ulaşamamış olan yapılara yönelik uygulanan bir diğer müdahale ise tamamlama (bütünleme)dir. Yapıların sunumuna yönelik olarak; giriş mekanları ve hizmet yapıları, gezi güzergahı ve platformu, bilgilendirme elemanları tasarlanmaktadır. Dağınık halde bulunan mimari parçaların bir araya getirilmesi olarak tanımlanabilen anastilosis; yapıların ziyaretçilere etkin bir şekilde sunulmasına yönelik uygulanan bir diğer müdahaledir.

Bu çalışma ile arkeolojik alanlarda uygulanan müdahalelerin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Çalışmada kuramsal çerçeveyi oluşturmak için arkeolojik alanlarda koruma konusundaki ulusal ve uluslararası yaklaşımlar incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda belirli değerlendirme kriterleri belirlenmiştir. Kuramsal çalışmanın ardından örnek olarak seçilen İzmir Torbalı’da bulunan Metropolis Antik Kenti’nde uygulanan restorasyon müdahaleleri ele alınmıştır. Çalışma Metropolis Antik Kenti’nde mimari kalıntıların korunmasına ve sergilenmesine yönelik uygulanan müdahaleler konusunda genel bir değerlendirme yapılarak sonuçlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Arkeolojik alanlar, arkeolojik restorasyon, gezi güzergahı ve platformu, koruma çatısı, Metropolis, tamamlama, ziyaretçi merkezi

EVALUATION OF INTERVENTION FOR RESTORATION OF ARCHAEOLOGICAL SITES: EXAMPLE OF METROPOLIS

ABSTRACT

In archaeological areas, after the excavations the immovable cultural heritage exposed to environmental conditions and human activity. In archaeological areas, protection interventions have been developed for immovable finding remain. In order to ensure the sustainability of these interventions, presentation arrangements for visitors are also implemented.

Protection structures are designed to protect structures containing sensitive materials such as mudbrick, mosaic and wall painting. Another intervention to the structures whose architectural elements have been damaged or have not reached to present day is integration. For the presentation of structures; entrance spaces and service structure, walking route and platform, information units are designed. Anastilosis which can be defined as combining architectural fragments in a dispersed state; it is another intervention to the effective presentation of the structures to the visitors.

The aim of the study is to evaluate these interventions in archaeological areas. In this study, national and international approaches in the conservation of archaeological sites are studied in order to form the theoretical framework. The evaluation criterias were determined as a result of this study. After the theoretical study, the restoration interventions in the ancient city of Metropolis, in Torbalı İzmir, which was chosen as an example was examined. This study is concluded with general evaluation about interventions to the preservation and conservation of architectural remains in the ancient city of Metropolis.

Keywords: Archaeological areas, archaeological restoration, walking route and platform, protecting structure, Metropolis, integration, visitor center

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZ	iv
ABSTRACT	v
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
BÖLÜM BİR - GİRİŞ.....	1
1.1 Çalışmanın Amacı.....	1
1.2 Çalışmanın Kapsamı	1
1.3 Çalışmanın Yöntemi	2
1.4 Çalışmanın İlgili Literatürdeki Yeri	2
BÖLÜM İKİ – TARİHSEL GELİŞİM İÇERİSİNDE ARKEOLOJİK ALANLARDA KORUMA YAKLAŞIMLARI.....	7
2.1 Korumadan Sorumlu Uluslararası Kurum ve Kuruluşlar.....	7
2.1.1 UNESCO	7
2.1.2 Avrupa Konseyi	8
2.1.3 ICCROM	8
2.1.4 ICOMOS	8
2.1.5 ICAHM	9
2.2 Arkeolojik Alanlarda Korumanın Uluslararası Tüzükler Bağlamında Ele Alınması	10
2.2.1 Carta Del Restauro (ICOMOS, 1931).....	10
2.2.2 Arkeolojik Kazılara Uygulanabilir Uluslararası Prensipler Hakkında Tavsiye Kararı (UNESCO, 1956)	11
2.2.3 Venedik Tüzüğü (ICOMOS, 1964)	13
2.2.4 Avrupa Antlaşma Dizisi No.66-Arkeolojik Mirasın Korunmasına Yönelik Avrupa Sözleşmesi (COE, 1969)	14
2.2.5 Arkeoloji ve Planlama Toplantısı Sonuçları (COE, 1984)	15

2.2.6 Arkeolojik Mirasın Şehir ve Ülke Planlama Çalışmaları Çerçevesinde Korunması ve Geliştirilmesine İlişkin R (89) 5 Sayılı Tavsiye Kararı (COE, 1989)	17
2.2.7 Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü (ICOMOS, 1990).....	18
2.2.8 Avrupa Arkeolojik Mirasının Korunması Sözleşmesi (Değiştirilmiş Şekli) (COE, 1992)	20
2.2.9 Antik Gösteri Mekânlarının Kullanılmasına Yönelik Tüzük (COE, 1997)	22
2.2.10 Kültürel Miras Alanlarının Algılanması ve Sunumu ile İlgili Tüzük (ICOMOS, 2008)	24
2.3 Korumadan Sorumlu Ulusal Kurum ve Kuruluşlar	26
2.3.1 Kültür ve Turizm Bakanlığı	26
2.3.2 Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu	27
2.3.3 Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları	28
2.3.4 Müzeler	31
2.3.5 Belediye Başkanlıkları ve Valilikler	31
2.3.6 Sivil Toplum Örgütleri	33
2.4 Arkeolojik Alanlarda Korumanın Ulusal Mevzuat ve Yasalar Bağlamında Ele Alınması	34

BÖLÜM ÜÇ – ARKEOLOJİK ALANLARDA UYGULANAN RESTORASYON MÜDAHALELERİ 41

3.1 Giriş Mekanları ve Hizmet Yapıları	41
3.2 Gezi Güzergahı ve Platformu	42
3.3 Koruma Çatıları	44
3.4 Anastilosis uygulamaları	46
3.5 Tamamlama (Bütünleme) Müdahaleleri	48
3.5.1 Tamamlamada Teknik Seçimi	48
3.5.1.1 Taş Yüzeylerinin İşlemesi	49
3.5.1.2 İşlenen Taşın Taşınması	50
3.5.1.3 Duvar Örne Teknikleri	52

3.5.1.4 Birleştirme Öğeleri ve Gereçleri	53
3.5.1.4.1 Dikey Bağlama Öğeleri (Zıvana Yuvaları ve Zıvanalar)	53
3.5.1.4.2 Yatay Bağlama Öğeleri (Kenetler)	54
3.5.2 Tamamlamada Malzeme Seçimi	55
3.5.2.1 Farklı Malzeme İle Tamamlama	55
3.5.2.2 Benzer Malzeme İle Tamamlama	57
3.5.2.3 Aynı Malzeme İle Tamamlama	58

BÖLÜM DÖRT – METROPOLİS ANTİK KENTİ VE UYGULANMIŞ OLAN RESTORASYON MÜDAHALELERİ..... 59

4.1 Metropolis Antik Kenti	59
4.1.1 Metropolis Antik Kenti Konumu	59
4.1.2 Kazılar Tarihçesi	61
4.1.3 Kentte Bulunan Yapılar	61
4.1.3.1 Peristil Avlulu Ev	62
4.1.3.2 Tiyatro	63
4.1.3.3 Mozaikli Salon (Resepsiyon Salonu)	64
4.1.3.4 Akropolis	65
4.1.3.5 Metropolis Kalesi	66
4.1.3.6 Bouleuterion (Meclis Binası)	67
4.1.3.7 Stoa	68
4.1.3.8 Yukarı Hamam – Gymnasium Kompleksi	69
4.1.3.9 Latrina	70
4.1.3.10 Aşağı Hamam – Palaestra Kompleksi	72
4.2 Metropolis Antik Kenti’nde Gerçekleştirilmiş Olan Mimari Çözümler	73
4.2.1 Ören Yeri Ziyaretçi Merkezi ve Çevre Düzenleme Projesi	73
4.2.1.1 Ziyaretçi Karşılama Merkezi	74
4.2.1.2 Gezi Güzergahı	77
4.2.2 Koruma Çatıları	80
4.2.3 Tamamlama Müdahaleleri	89
4.2.3.1 Tiyatronun Tamamlanması	89
4.2.3.2 Stoa Arka Duvarının Tamamlanması	96

4.2.3.3 Latrina Yapısı Oturma Yerinin Tamamlanması	105
BÖLÜM BEŞ – DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	107
KAYNAKLAR	111

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 3.1 Bu konuda örnek bir uygulama olarak Göbeklitepe Ziyaretçi Merkezi ...	42
Şekil 3.2 Bu konuda örnek bir uygulama olarak Troia gezi yolu	44
Şekil 3.3 Bu konuda örnek bir uygulama olarak Çatalhöyük 4040 Koruganı	46
Şekil 3.4 Bu konuda örnek bir uygulama olarak Sagalassos Antik Kenti Antoninler Çeşmesi.....	47
Şekil 3.5 Başka bir alete ihtiyaç olmadan, tek başına kullanılan taşçı aletleri ve yüzeyde oluşturdukları dokular	50
Şekil 3.6 Tokmak ile birlikte kullanılan keski tipleri ve yüzeyde oluşturdukları farklı dokular	50
Şekil 3.7 Düşeyde yük taşıyan makaralı sistem	51
Şekil 3.8 Mahmuz ve oluklar	51
Şekil 3.9 Kurtağzı tipleri	52
Şekil 3.10 Kavraç	52
Şekil 3.11 Pseudoisodomum ve isodomum tipi duvar görüşleri	53
Şekil 3.12 Zıvana yuvası ve dikey kurşun akıtma kanalı	54
Şekil 3.13 Yatay kurşun akıtma kanalı	54
Şekil 3.14 Yatay bağlama öğeleri olan kenet tipleri	55
Şekil 3.15 Side Vespasian Anıtı çimento harçlı onarım sonrası durumu ve restitüsü	56
Şekil 3.16 Perge Antik Kenti sütunlarında kireç harç ile yapılmış olan tamamlama müdahalesi	57
Şekil 4.1 Metropolis Antik Kenti konumu	60
Şekil 4.2 Metropolis ve Ionia kentleri	60
Şekil 4.3 Metropolis yakın çevresi	61
Şekil 4.4 Metropolis Antik Kenti vaziyet planı	62
Şekil 4.5 Metropolis Peristil Avlulu Ev planı	63
Şekil 4.6 Metropolis Tiyatrosu	64
Şekil 4.7 Mozaikli salon - Resepsiyon Salonu iç mekanı ve mozaikleri	65
Şekil 4.8 Mozaikli Salon - Resepsiyon Salonu eski koruma çatısı	65
Şekil 4.9 Akropolis	66

Şekil 4.10 Akropol ve yamaçta yer alan Bizans Kalesi	67
Şekil 4.11 Bizans Kalesi planı	67
Şekil 4.12 Metropolis Bouleuterion yapısı	68
Şekil 4.13 Metropolis Bouleuterion planı	68
Şekil 4.14 Metropolis Stoa yapısı	69
Şekil 4.15 Hamam – Gymnasium yapısının çevre yapılar ile ilişkisi	70
Şekil 4.16 Metropolis Yukarı Hamam – Gymnasium planı	70
Şekil 4.17 Metropolis Latrina yapısı planı	71
Şekil 4.18 Metropolis Latrina yapısı	71
Şekil 4.19 Aşağı Hamam – Palaestra kompleksi planı	72
Şekil 4.20 Aşağı Hamam – Palaestra kompleksi koruma çatıları	73
Şekil 4.21 Metropolis Ören Yeri vaziyet planı	74
Şekil 4.22 Metropolis Ören Yeri ziyaretçi karşılama merkezi	75
Şekil 4.23 Ziyaretçi Merkezi giriş ve kuzey görünüşü	76
Şekil 4.24 Ziyaretçi Merkezi geniş cam açıklıkları	76
Şekil 4.25 Ziyaretçi merkezinin Metropolis'te bulunan diğer yapılar ile ilişkisi	77
Şekil 4.26 Metropolis Ahşap travers gezi yolu, rampa, seyir terasları	77
Şekil 4.27 Metropolis'te ahşap travers kullanılarak oluşturulmuş gezi yolu	78
Şekil 4.28 Metropolis Akropol'de oluşturulmuş olan seyir terası	78
Şekil 4.29 Metropolis Ören Yeri gezi yoluna entegre aydınlatma elemanı	79
Şekil 4.30 Akropol'e çıkılan alandaki gezi yolu ve korkuluğu	80
Şekil 4.31 Bizans Kalesi içerisinde bulunan gezi yolu ve korkulukları	80
Şekil 4.32 Metropolis Palaestra koruma çatısı kesiti	81
Şekil 4.33 Metropolis Palaestra koruma çatısı canlandırması	82
Şekil 4.34 Metropolis Palaestra koruma çatısı hava fotoğrafı	82
Şekil 4.35 Palaestra koruma çatısının pabuçları	83
Şekil 4.36 Palaestra koruma çatısı konstrüksiyonu	83
Şekil 4.37 Aşağı Hamam-Palaestra yapısında Frigidarium ve Kuzey Mozaikli Salon'un konumu	84
Şekil 4.38 Frigidarium ve Kuzey Mozaikli Salon koruma çatısı planı	85
Şekil 4.39 Frigidarium ve Kuzey Mozaikli Salon koruma çatısı A-A kesiti	85
Şekil 4.40 Frigidarium ve Kuzey Mozaikli Salon koruma çatısı B-B kesiti	86

Şekil 4.41 Metropolis Aşağı Hamam-Palaestra Kompleksi frigidarium ve kuzey mozaikli salon mekanları koruma çatısında şeffaf eternit kaplama kullanım	86
Şekil 4.42 Metropolis Aşağı Hamam-Palaestra Kompleksi frigidarium ve hamam koruma çatısında kaplama malzemesi olarak şeffaf eternit kullanımı	87
Şekil 4.43 Metropolis Latrina koruma çatısı	87
Şekil 4.44 Metropolis Mozaikli Salon koruma çatısı	88
Şekil 4.45 Metropolis Resepsiyon Salonu cephesinde kullanılan alüminyum paneller	89
Şekil 4.46 Tiyatro yapısı kazı çalışmaları sonrası durumu	90
Şekil 4.47 Tiyatro yapısı kazı çalışmaları sonrası durumu	90
Şekil 4.48 Tiyatro yapısı restorasyon öncesi planı	91
Şekil 4.49 Metropolis Tiyatro yapısı restore edilen kısımları	92
Şekil 4.50 Üst caveada örülen duvar ve drenaj kanalı	92
Şekil 4.51 Tiyatro analemma duvarında düz ve bosajlı uygulama	93
Şekil 4.52 Tiyatro rekonsrükte analemma duvarında betonarme sistemle oluşturulan basamak	93
Şekil 4.53 Metropolis Tiyatro restorasyonunda özgün ve suni taş bloklar	94
Şekil 4.54 Metropolis Tiyatrosu alt ve üst cavea	95
Şekil 4.55 Metropolis Tiyatrosu'nda gerçekleştirilen kültürel etkinlik	95
Şekil 4.56 Metropolis Stoa yapısının orta kentteki konumu	96
Şekil 4.57 Stoa arka duvarının üzerine inşa edilmiş Bizans Kale güney burcu	97
Şekil 4.58 Stoa arka duvarının yok olması sonucu görülen ana kaya ve oluşan toprak kayması	97
Şekil 4.59 Metropolis Stoa duvarında meydana gelen kayıplar sonucunda oluşan çökmeler	98
Şekil 4.60 Metropolis Stoa yapısı B-B kesiti	98
Şekil 4.61 Metropolis Stoa yapısı cephesi	99
Şekil 4.62 Metropolis Stoa yapısı tamamlama projesi oluşturulurken kullanılan izler ve yapıda kullanılan bağlantı elemanları	99
Şekil 4.63 Metropolis Stoa yapısı restorasyon projesi planı	100

Şekil 4.64 Metropolis Stoa yapısı restorasyon projesi A-A kesiti	100
Şekil 4.65 Metropolis Stoa yapısı restorasyon projesi cephesi	101
Şekil 4.66 Metropolis Stoa yapısı restorasyon projesi işlenecek taş yüzeyleri	101
Şekil 4.67 Stoa’da murç ve keski kullanılarak oluşturulmuş özgün taş yüzey işlemesi	102
Şekil 4.68 Taş yüzeylerinin tokmak, keski ve murç kullanılarak özgüne uygun işlenmesi	102
Şekil 4.69 Uygulamadan önce taşların atölyede kurulması	103
Şekil 4.70 Stoa’nın tamamlanmasında kullanılan kesme taş blokların taşınması ..	103
Şekil 4.71 Tamamlamada kullanılan kenetler ve moloz taş ile kireç harçlı sıva kullanılarak yapılmış dolgu duvar	104
Şekil 4.72 Metropolis Stoa duvarı tamamlandıktan sonra cephe görünümü	104
Şekil 4.73 Metropolis Stoa duvarı tamamlandıktan sonra cephe görünümü	105
Şekil 4.74 Latrina yapısında yeniden üretilen oturma yeri	106

BÖLÜM BİR

GİRİŞ

1.1 Çalışmanın Amacı

Arkeolojik sit alanlarında ortaya çıkarılan eserler ve mimari yapılar ile insanoğlunun günümüze ulaşmış olan bilgi birikimi, sosyo-kültürel değerleri ve yaşantısı belgelenmektedir. Kazılar sonucunda eserlerin ve mimari yapıların, çevre koşullarına açık hale gelmesi sebebiyle hızlı bir şekilde koruma amaçlı önlemler alınması gerekmektedir. Bu amaç doğrultusunda, koruma yaklaşımlarının bütüncül, katılımcı ve sürdürülebilir olması gerekmektedir.

Bu tez çalışmasında; kültürel mirasın korunması ile ilgili gelişen kavramlar, arkeolojik alan vurgusu ile incelemekte ve bunların arkeolojik alan düzenlemelerine nasıl yol verip mimari çözümler ürettiği üzerinde durulmaktadır. Bu mimari çözümlerin İzmir Torbalı'da bulunan Metropolis Antik Kenti'nde nasıl hayata geçirildiği, tez kapsamında detaylı olarak ele alınmaktadır. Hazırlanan bu tezin, eleştirel yaklaşımı sayesinde arkeolojik sit alanlarında koruma bağlamında uygulanacak olan mimari çözümlere rehberlik etmesi amaçlanmaktadır.

1.2 Çalışmanın Kapsamı

Çalışma beş bölüm halinde yürütülmüştür. Birinci bölüm olan giriş bölümünde çalışmanın amacı, kapsam ve yöntemi ele alınmaktadır.

İkinci bölümde; arkeolojik alanlarda koruma yaklaşımlarının tarihsel gelişimi üzerinde durulmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde arkeolojik alanlarda koruma bağlamında uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından hazırlanan tüzükler ve ulusal yasa, tüzük ve yönetmelikler incelenmektedir.

Üçüncü bölümde; arkeolojik alanlarda koruma bağlamında uygulanan; gezi güzergâhı, koruma çatısı, giriş ve ziyaretçi hizmet yapıları, tamamlama müdahaleleri gibi mimari çözümler ele alınmaktadır.

Dördüncü bölümde; çalışma kapsamında seçilmiş olan İzmir Torbalı’da bulunan Metropolis Antik Kenti’nin tarihi ve kentte bulunan yapılar hakkında bilgiler verilmekte, bu kentte uygulanmış olan giriş yapısı ve hizmet birimleri, koruma çatısı, gezi güzergahı, tamamlama müdahaleleri gibi mimari çözümler koruma bağlamında aktarılmaktadır.

Beşinci bölümde ise çalışma kapsamında incelenmiş olan Metropolis Antik Kenti’ndeki koruma amaçlı mimari çözümler; uluslararası mevzuat ilkelerinin, ulusal mevzuat ve yasa maddelerinin oluşturduğu, arkeolojik alanlarda tasarım kriterleri bağlamında değerlendirilmektedir. Bu değerlendirme sonucunda insanlık tarihinin belgesi niteliğinde olan arkeolojik alanlardaki koruma yaklaşımlarında, detaylı analiz yapılması ve alınan kararların ulusal yasalar ve uluslararası tüzükler bağlamında incelenmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

1.3 Çalışmanın Yöntemi

Çalışma yönteminde iki farklı yol izlenmektedir. Çalışmanın teorik kısmı, kültürel mirasın korunması ile ilgili gelişen kavramlar ve arkeolojik alanla ilgili gelişen ulusal kanun ve uluslararası tüzükler, arkeolojik alanlarda mimari tasarım kriterleri kapsamında literatür çalışmasını içermektedir. Literatür çalışması sonucunda antik kentlerde uygulanan mimari çözümlerin belirli ilkeler etrafında toplanabileceği görülmektedir.

Literatür çalışmasının ardından ise Metropolis Antik Kenti’nde koruma bağlamında uygulanmış olan mimari çözümler üzerine alan çalışması yapılarak uygulamalar tespit edilmiştir. Bu uygulamalar ise uluslararası tüzükler, ulusal yasalar ve tüzükler, arkeolojik alanlarda mimari tasarım kriterleri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmenin yapılabilmesi için kazı alanında detaylı incelemelerde bulunulmuş ve kazı arşivinden faydalanılmıştır.

1.4 Çalışmanın İlgili Literatürdeki Yeri

Tezin amacına yönelik olarak kullanılan mevcut kaynakları, üç grupta toplamak mümkündür.

İlk grup, arkeolojik alanlarda koruma yaklaşımlarının tarihsel gelişimine dair kaynaklardır. Koruma ile ilgili çalışan uluslararası kurum ve kuruluşlar ile bunların hazırlamış olduğu tüzükler, korumadan sorumlu ulusal kurum ve kuruluşlar, korumayla ilgili ulusal mevzuat ve yasalar bu gruba girmektedir.

İkinci grubu, arkeolojik alanlarda uygulanan mimari restorasyon müdahalelerinin belirlendiği ve gruplandırıldığı kaynaklar oluşturmaktadır. Bu gruplandırma içerisinde giriş mekanları ve hizmet yapıları, gezi güzergahları ve platformları, koruma çatıları, anastilosis uygulamaları ve tamamlama müdahaleleri yer almaktadır.

Son grup ise Metropolis Antik Kenti'ne dair kaynaklardır. Bu kaynaklar, kentin; konumu, tarihçesi, yapıları, kazılar tarihçesi ve kentte uygulanmış olan mimari restorasyon müdahaleleri hakkında bilgi vermektedir.

Uluslararası tüzükler ile ilgili kullanılan kaynaklar; J. Jokilehto'nun A History of Architectural Conservation, Z. Ahunbay'ın Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, ICOMOS (International Council on Monuments and Sites), UNESCO (United Nations Educational Scientific and Cultural Organization), COE (Council of Europe), ICCROM (International Center for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property), ICAHM (International Committee for the Management of Archaeological Heritage) isimli uluslararası kurum ve kuruluşların resmi siteleridir. Bu bölümde faydalanan önemli bir diğer kaynak ise A. K. Öz ve S. Güner'in editörlüğünü yaptığı Uluslararası Kültürel Miras Mevzuatı isimli KÜMİD (Kültürel Mirasın Dostları Derneği) yayını olan 2 ciltlik kitaptır. Bu kaynakta; kitabın yayınlanma tarihi olan 2007 yılına kadarki süreçte kültürel miras alanı ile ilgili kabul görmüş olan uluslararası tüzükler Türkçeye çevrilmiştir. Kullanılan bu kaynaklar kültürel miras konusundaki yaklaşımların tarihsel gelişimini görmek anlamında yol gösterici olmuştur.

Arkeolojik alanlardaki korumanın ulusal bağlamda gelişimini görmek amacıyla ise Z. Ahunbay'ın Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi) yasaları ve yönergeleri, M. Özdoğan'ın Türk Arkeolojisinin Sorunları ve Koruma Politikaları kitabı, H. Çal'ın Türkiye'nin Cumhuriyet Dönemi Eski Eser Politikası adlı doktora tezi, C. Erder'in Tarihi Çevre Algısı isimli kitabı, Z. Eres ve N.

Yalman'ın Küreselleşme Sürecinde Arkeolojik Mirasın Korunmasında Ulusal Çabalar: Türkiye Örneği isimli makalesi, L. Kaderli'nin Kültürel Miras Koruma Yaklaşımlarının Tarihsel Gelişimi isimli makalesi kaynak olarak kullanılmıştır. Bu kaynaklar ile Türkiye'de kültürel miras koruma bağlamında çalışan ulusal kurum ve kuruluşların yetki ve görevleri ve ulusal yönerge, yasalar ile kültürel miras koruma tarihsel olarak ele alınmıştır.

Arkeolojik alanlarda uygulanan müdahalelerin koruma bağlamında ele alındığı bölüm üç içerisinde; S. Kortanoğlu'nun Arkeolojik Alanların Çevresel Etkenlerden Korunmasına ve Sunumuna Yönelik Modern Müdahaleler, Z. Ahunbay'ın Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, O. Hausmayer'in Mimarlık ve Proje Gelişimi, Efes İçin Bir Çatı Yamaç Ev 2 Koruma Binası, M. Tanaç Zeren ve O. Uyar'ın Arkeolojik Alanlarda Koruma Çatıları ve Gezi Platformlarının Düzenlenmesi Kriterleri, Z. Eres'in Tarihöncesi Kazı Alanlarında Koruma ve Sergileme Kavramının Gelişmesine Kısa bir Bakış, M. Tanaç Zeren'in Tarihi Çevrede Yeni Ek ve Yeni Yapı Olgusu kaynakları kullanılmıştır. Bu kaynakların yanı sıra Ş. Köksal'ın İzmir Smyrna Agorasında Gezi Güzergahının Planlanması, Mozaikli Alan Üzerine Koruma Çatısı Önerisi, A. I. Ertosun'un Evaluation of Protective Structures in Archaeological Sites For In Situ Conservation of Architectural Remains and Artifacts isimli yüksek lisans tezlerinden faydalanılmıştır.

Uygulanan müdahale yöntemlerinde biri olan tamamlama (bütünleme) ise çeşitli kaynaklarla detaylandırılmıştır. Bu kaynaklar; O. Bingöl'ün Arkeolojik Mimaride Taş ve Bu Koca Taşları Nasıl İşlediler, Nasıl Kaldırdılar kitapları, J. P. Adam'ın Roman Building Materials and Techniques isimli kitabı, H. S. Alanyalı'nın Antik Yapıların Onarımında Beton Kullanımı adlı makalesi, M. B. Demirtaş'ın Magnesia Artemis Tapınağı'nın Teknik ve İşçilik Özellikleri adlı tezi, B. Eskici'nin Mimari Onarımlarda Malzeme ve Yöntem Sorunları isimli bildirisi, G. Torracca'nın Lectures on Materials Science for Architectural Conservation isimli kitabı, Y. S. Şener'in Taş Eser Korumada Tamamlama Uygulamaları: Yöntem ve Uygulama Biçimlerine İlişkin Değerlendirmeler isimli bildirisi, Vitruvius'un Mimarlık Üzerine On kitap adlı kitabıdır. Tüm bu kaynaklardan faydalanılarak arkeolojik alanlarda uygulanan mimari

restorasyon müdahalelerinin kriterleri üzerinde durulmuş, müdahalelerde dikkat edilecek olan kriterler sıralanmıştır.

Metropolis Antik Kenti ile ilgili ilgili temel bilgilerin verildiği kısımlar için; R. Meriç'in Metropolis ve Metropolis Ana Tanrıça Kenti isimli kitapları, A. K. Öz ve A. Ekin Meriç'in Metropolis Peristilli Ev Mimarisi ve Seramik Buluntuları isimli makalesi, O. Gülbay'ın Batı Anadolu ve Metropolis Hamam – Gymnasium Örneğinde Latrinalar, A. K. Öz'ün Antik Dönem Meclis Binalarının Metropolis Örneğinde Araştırılması ve Korunması, G. Uluşans'ın Metropolis Hamam-Gymnasium Kompleksi Restitüsyon ve Restorasyon Projeleri adlı tezinden faydalanılmıştır. Kentte uygulanmış olan restorasyon müdahaleleri kısmında ise; A.K. Öz'ün The Protection Projects of the Archaeological Site at Metropolis adlı kitap bölümü, A. K. Öz'ün Metropolis Alan Yönetimi Planı I. aşama: Örenyeri Ziyaretçi Merkezi ve Çevre Düzenleme Projesi, A. K. Öz'ün The Visitor Centre Project of the Archaeological Site at Metropolis in Ionia, N. Köşklük Kaya'nın Antik Kentlerde Aydınlatma Tasarımının Koruma Bağlamında İrdelenmesi isimli kaynaklarının yanı sıra kent ile ilgili Kazı Sonuçları Toplantıları'nda sunulan bilgiler ve kentin dijital arşivinde bulunan kaynaklardan faydalanılmıştır. Kullanılan kaynaklar kentin tarihsel süreçlerini ve kentte uygulanan restorasyon müdahalelerini aydınlatmada yol gösterici olmuştur.

Tez çalışmasında, mevcut kaynaklar değerlendirilmiş, birbirinden bağımsız bu bilgilerden, tezin amaç edildiği inceleme alanı doğrultusunda, birbirleriyle ilişkili yeni bilgiler üretilmiştir.

Hali hazırda arkeolojik alanlarda uygulanan restorasyon müdahaleleri üzerine birtakım çalışmalar bulunmaktadır. Ancak bu çalışmalar konuyu daha dar kapsamda ele almakta ve arkeolojik alanlardaki restorasyon müdahalelerinde tarihsel gelişimi detaylandırmamaktadır. Ayrıca tez kapsamında, güncel bir tartışma konusu olan tamamlama (bütünleme) müdahalesi detaylandırılmıştır.

Tez ile arkeolojik alanlarda uygulanan restorasyon müdahaleleri tanımlanmış ve bunların kriterleri sınıflandırılmıştır. Tez ile arkeolojik alanlarda uygulanacak restorasyon çalışmalarına yönelik yeni bir veri alanı oluşturmak amaçlanmıştır.

Günümüzde arkeolojik alanlarla ilgili çalışmalar büyük önem taşımakta, insanlığın geçmişini öğrenme arzusu ivme kazanarak artmaktadır. Bu çalışmalar sonucunda arkeolojik alanlarla ilgili bilimsel veriler hızla artmakta ve arkeolojik alanlarda açığa çıkarılan anıt yapıların nasıl korunacağı konusunda da önemli yaklaşımlar geliştirilmektedir. Hazırlanan bu tez ile bu yaklaşımlar değerlendirilmiş ve toparlanmıştır. Özellikle güncel bir tartışma konusu olan, tamamlama (bütünleme) müdahaleleri konusundaki yaklaşımlar detaylandırılmıştır. Arkeolojik alanlarda uygulanan mimari restorasyon çözümleri bağlamında tez önem taşımaktadır.

BÖLÜM İKİ

TARİHSEL GELİŞİM İÇERİSİNDE ARKEOLOJİK ALANLARDA KORUMA YAKLAŞIMLARI

Arkeolojik çalışmalar sonucunda ortaya çıkarılan taşınır ve taşınmaz eserler koruma altına alınmalıdır. Koruma altına nasıl alınacağı sorusu ise uzun yıllar süren tartışmalara neden olmuştur. Bu tartışmalar sonucunda çok sayıda uluslararası kurum ve kuruluşlar ortaya çıkmıştır. Bu kurum, kuruluşların ortak görüşte buluşarak yayınladıkları tüzükler ve ilkeler arkeolojik alanlarda korumaya yön vermiştir. Ülkemizde de koruma konusunda çalışan kurum ve kuruluşlar ortaya çıkmıştır. Belirlenen ulusal yasalarla arkeolojik alanlar koruma altına alınmıştır. Bölüm iki içerisinde arkeolojik alanlarda koruma bağlamında oluşturulmuş bu kurum ve kuruluşların yanı sıra uluslararası tüzükler ve ulusal yasalar da ilgili koruma bağlamında detaylı olarak ele alınmıştır.

2.1 Korumadan Sorumlu Uluslararası Kurum ve Kuruluşlar

2.1.1 UNESCO

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından kentlerde meydana gelen yıkım ve ülkeler arasında çıkar ilişkisine dayalı bir yaklaşım olması sebebiyle ulusların birbirlerine yaklaşımlarını; sosyal, kültürel ve eğitim alanlarında iş birliği yapmalarını sağlayacak bir kurum ihtiyacı doğmuştur. Bu amaçla UNESCO (United Nations Educational Scientific and Cultural Organization), isminden de anlaşılacağı üzere eğitim, bilim ve kültürel alanlarda çalışmalar yapmak amacıyla 1946 yılında kurulmuştur (Jokilehto, 1999).

UNESCO'nun kültürel alandaki çalışmaları başlangıçta sadece müzecilikle sınırlı iken sonrasında tarihi alanların korunması konusunu bir amaç haline getirmiş ve çalışma alanı genişlemiştir (Jokilehto, 1999).

UNESCO sözleşmesi ülkemiz tarafından 1946 yılında onaylanmıştır.

2.1.2 Avrupa Konseyi

Merkezi Strazburg olarak belirlenen Avrupa Konseyi 1949 yılında kurulmuştur. Avrupa konseyinin önemli amaçlarından biri Avrupa kültürel kimliğinin oluşması ve gelişmesine katkı sağlamaktır. Çalışmalarını bu doğrultuda yapan konsey, 1954 yılında Paris'te Avrupa Kültür Antlaşması'nı kabul etmiştir (Öz ve Güner, 2007). Avrupa'da mimari mirasın korunması amacıyla 1975 yılında Avrupa Mimari Miras Koruma Yılı ilan edilmiş ve konsey bu amaçla sempozyum, sergi, yayın, film ve seminer gibi bir çok etkinlik düzenleyerek farkındalık yaratmaya çalışmıştır. Bu çalışmaların sonucu olarak da Amsterdam Bildirgesi yayınlanmıştır. Bildirgede koruma ilkelerinin bölgesel politikalara dahil edilmesi gerektiği, bu ilkelerin sosyal ve ekonomik yaşamla bütünleşmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca envanter çalışmalarının önemi, çağdaş yapıların tarihi yapı ile uyumlu olması gibi birçok konu yapılan sempozyum, seminer ve yayınlarla topluma ve bu alanda çalışan kişilere sürekli aktarılmıştır (Ahunbay, 2011).

Konsey içerisinde birlikte çalışan birçok Avrupa ülkesi bulunmaktadır. Bu ülkeler, kıtada bulunan kültürel mirasın korunması için yardımlaşmakta, ortak akıl kullanarak bilimsel yayınlar yapmakta, tarihi çevreyi korumak için ortak savunma mekanizmaları geliştirmekte, projeler yürütmektedir (Ahunbay, 2011).

2.1.3 ICCROM

ICCROM (International Center for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property), UNESCO tarafından 1959 yılında Roma'da kurulmuştur. ICCROM; korumanın bilimsel yönü olan belge toplama ve yayma, koruma alanında yapılan çalışmaları destekleme, restorasyon uygulamalarının düzeyini yükseltmek için nitelikli eleman yetiştirme, projelere danışmanlık etme görevlerini üstlenmiştir (Ahunbay, 2011).

2.1.4 ICOMOS

1965 yılında ise Varşova'da ICOMOS (International Council on Monuments and Sites) kurulmuştur. Anıtların ve sit alanlarının korunması ile ilgili kurum, uygulama

ve bilimsel yöntemler üzerine çalışmaktadır. 1964 Venedik Tüzüğü'nde anıtların ve tarihi dokuların korunması için çalışacak uluslararası bir konseyin kurulması önerisi üzerine ICOMOS kurulmuştur (ICOMOS, b.t.).

ICOMOS'un amaçları arasında aşağıdakiler bulunmaktadır:

- Dünyadaki koruma uzmanlarını bir araya getirerek, bir mesleki diyalog ve fikir alışverişi forumu oluşturmak,
- Koruma ilke, teknik ve siyasetleri üzerine bilgi toplamak, değerlendirmek ve yaymak,
- Koruma alanında uzmanlaşmış belgeleme merkezlerinin kurulması için ulusal ve uluslararası otoritelerle işbirliği yapmak,
- Mimarlık mirasının korunmasını ve geliştirilmesini amaçlayan uluslararası sözleşmelerin kabulü ve yürürlüğe sokulması için çalışmak,
- Tüm dünyada koruma uzmanları için eğitim programlarının düzenlenmesine katkıda bulunmak,
- Yüksek düzeyde meslek insanlarının ve uzmanların bilgi ve birikimini, uluslararası topluluğun hizmetine sunmaktır.

ICOMOS, yukarıda belirtilen amaçlar doğrultusundaki faaliyetlerini Türkiye Milli Komitesi aracılığıyla ülkemizde de yapmaktadır.

2.1.5 ICAHM

ICAHM (International Committee for the Management of Archaeological Heritage) arkeolojik alanların sürdürülebilir korunmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirmesi için 1985 yılında ICOMOS tarafından kurulmuştur. Yaptığı çalışmalar doğrultusunda ICOMOS'a tavsiyelerde bulunmakla görevlidir. ICAHM'in amaçları arasında aşağıdakiler bulunmaktadır:

- Arkeolojik miras yönetimini desteklemek,
- Alan yöneticileri ve uzman arkeologlar arasında teorik ve pratik bilgilerin paylaşıldığı ortamlar yaratmak,

- Arkeolojik alanların sürdürülebilir korunması ile ilgili konferanslar düzenlemek, yayınlar yapmak,
- Dünya Miras Listesi'ne aday olan arkeolojik alanların değerlendirilmesi için uzman ekip sağlamak,
- Dünya Miras Listesi'ne aday olabilecek nitelikteki alanları aday göstermek ve bu süreçte alanlara planlama konularında destek olmak,
- Dünya Miras Listesi'ne girmiş olan arkeolojik alanları gözlemlemek için uzman ekip sağlamak.

2.2 Arkeolojik Alanlarda Korumanın Uluslararası Tüzükler Bağlamında Ele Alınması

Arkeolojik alanlar kültür mirasının önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Arkeolojik alanlardaki çalışmalar, eski eserlere gösterilen ilgi ve koleksiyonculukla başlamış olup sonrasında bilim halini almıştır. Arkeolojik sit alanlarının korunması ve restore edilmesi, bu alanda zengin olan ve bu potansiyelini kullanmak isteyen ülkemiz için de büyük önem taşımaktadır.

2.2.1 Carta Del Restauro (ICOMOS, 1931)

Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'nın neden olduğu tahribatın giderilmesi amacıyla Avrupa ülkelerinde anıt koruma konusunda önlemler alınmaya başlanmıştır. Savaş sonrası olan bu dönemde anıtların tek başlarına değil de yapı grupları halinde korunması gerektiği fikri hakim olmuştur (Ahunbay, 2011). 1931 yılında İtalya'da Eski Eserler ve Güzel Sanatlar Yüksek Kurulu tarafından, restorasyonda uygulanacak olan ilkelerin açıklandığı Carta Del Restauro kabul edilmiştir. Bu tüzükte arkeolojik alanlar ve bu alanlarda bulunan anıtlar ilgili aşağıdaki maddeler bulunmaktadır:

- Antik dönem eserlerinde her türlü bütünlemeden kaçınılması gerektiğinden ancak anastilosis yapılabilir.
- Antik eserlerin gün yüzüne çıkarıldığı kazı çalışmalarında, kalıntılar hızlı bir şekilde düzenlenmeli ve in-situ bırakılacak olan eserlerin kurtarma çalışmalarına hızlı ve sistemli bir şekilde başlanmalıdır.

- Kazılarda günlük rapor tutularak çizim ve fotoğraflarla sağlıklı bir belgeme yapılması gerekmektedir (Ahunbay, 2011).

2.2.2 Arkeolojik Kazılara Uygulanabilir Uluslararası Prensipler Hakkında Tavsiye Kararı (UNESCO, 1956)

1956 yılında UNESCO tarafından Arkeolojik Kazılara Uygulanabilir Uluslararası Prensipler Hakkında Tavsiye Kararı ile arkeolojik miras alanlardaki uygulamalar için kapsamlı düzenlemeler getirilmiştir. Bu düzenlemelerde aşağıdaki maddeler bulunmaktadır:

- Arkeolojik kazılar için araştırma; toprağı kazmayı veya yüzey araştırması yapmayı gerektirebilir.
- Her üye devlet sahip olduğu tarih, sanat ve mimari açıdan korunması gerekli olan kalıntıların, kamu faydasını göz önünde bulundurarak değerlendirme kriterlerini belirlemelidir.
- Her üye devlet arkeolojik mirasın korunmasını garanti etmelidir. Bunun için de arkeolojik araştırmalar ve kazılar yapmalı, arkeolojik kalıntı bulan kişi yetkili otoriteye bırakmaya zorlanmalı, ihlal durumları için ceza yüklenmeli, kalıntı bulunan arkeolojik toprağın yasal statüsü tanımlanmalıdır.
- Düzenli fon tedariki sağlamak ve acil durumları yönetmek için gerekenler kanunlarla güvence altına alınmalıdır.
- Arkeolojik kalıntılar üzerinde yapılacak olan yenileme çalışmaları dikkatli bir şekilde denetlenmelidir.
- İn-sitü koruma yapılacak olan anıtlar için öncelikle yetkili bir otoriteden onay alınmalıdır.
- Kazılar, toprağın doğası izin verdikçe yapılmalı ve arkeolojik alan içerisinde iyi tanımlanmış olan alanlarda kazı yapılmamalıdır.
- Müzelerin oluşturulması için merkezi ve bölgesel koleksiyonlar yapılmalıdır. Önemli arkeolojik alanlarda, ziyaretçilere arkeolojik kazının faydasını anlatacak sergiler veya müzeler oluşturulmalıdır.

- Yetkili otorite; öğrencilerin kazıya katılımını sağlamakla birlikte uzmanlarca tespit edilen arkeolojik bilginin basılması, yayılması, sergi ve konferansların düzenlenmesi işlerini yürütmelidir.
- Ülkesinde kazı yapılan her üye devlet; kazı izinlerinin verilmesi, izin verilen dönem, yapılacak olan denetim gibi konularda genel kuralları belirtmelidir.
- Uluslararası işbirliği sağlandığında üye devletler kazıyı teşvik etmelidir.
- Yabancı bir misyona kazı için izin verildiğinde, izin veren devletin bir temsilcisi bu kazı alanında görevlendirilir. Bu yetkili yeterliliği uygun olan bir arkeolog olmalıdır. Bu tür kazılarda organizasyon için eksik kaynak durumu söz konusu ise diğer üye devletler tarafından buraya arkeolog gönderilmesinde kolaylık sağlanmalıdır.
- Yabancı bir misyona kazı izni verildiğinde, iki taraf da birbirine karşılıklı garantiler vermelidir. Kazıyı yapan otorite, kazıyı kurallarına uygun ve verilen süre içerisinde tamamlayacağını; izin veren otorite ise kazıların sağlıklı bir şekilde yürütebilmesi için gerekli olan yetkiyi sağlayacağını garanti etmelidir.
- Arkeoloji alanındaki nitelikli uzmanlara, kazılar direktörünün izni ile alanı ziyaret izni verilmelidir. Ancak bu ziyaret kazıyı yapan kişinin bulgularla ilgili bilimsel haklarını riske atmamalıdır.
- Kazılarda ortaya çıkan bulgular, kazının yürütüldüğü ülkenin müzelerinde; tamamen o ülkenin medeniyetinin ve tarihinin temsilcisi olarak kullanılmalıdır.
- Kazı izni veren devlet, kazıyı yapan kişiye bulgularla ilgili bilimsel haklarını teslim etmelidir.
- Kazı izni veren devlet, eğer kazıyı yapan kişi kazı şartlarını yerine getirmekte başarısız olursa çalışmanın sonuçlarını yayımlama talebinde bulunmalıdır. Ön bir rapor hazırlanmalı ve bunun için süre iki yılı aşmamalıdır.
- Ulusal arkeoloji hizmetleri mümkün oldukça belgeleme çalışması yapmalıdır.
- Arkeolojik alanlardaki sorunlar üzerine çalışılması ve tartışmalar yürütülmesi amacıyla bölgesel toplantılar düzenlenmelidir.
- Kaçak kazı ve arkeolojik materyallerin kaçakçılığının yapılmaması için caydırıcı düzenlemeler yapılmalıdır.
- Müzelerde sergilenen arkeolojik objelerin yasak kazı, hırsızlık veya kanunsuz olarak elde edilmediğini tespit etmek için gerekli bütün önlemler alınmalıdır.

- Arkeolojik eserler müzeler tarafından kazanıldığında doğru tanımlanmalı ve hızlı bir şekilde yayımlanmalıdırlar.
- Kazı hükümetleri kaçak kazı veya hırsızlık sonucunda ihraç edilen objelerin kurtarılmasını garanti etmeli ve gerekli yardımı sağlamalıdır.
- Silahlı çatışmalar durumunda işgal eden üye devlet, işgal edilen bölgede arkeolojik kazı yapmaktan kaçınmalıdır. Şans eseri ele geçmiş olan bulgulara ise işgal edilen bölgenin yetkili otoritelerine bulguların devredilmesi sağlanmalıdır (Öz ve Güner, 2007).

1956'da Yeni Delhi'de yapılan bu toplantının genel konuları; arkeolojik mirasın korunması için genel prensipler, kazı organizasyonu, çıkarılan objelerin akıbeti, kazının yapıldığı devletteki otoritenin görev ve sorumlulukları, kazı yapan otoritenin görev ve sorumlulukları, müzelerle ilgili düzenlemeler, kazı ile ilgili bilimsel yayın hakları ve zorunlulukları, bilimsel toplantıların düzenlenmesi, savaş gibi olağan dışı durumlardaki tedbirler şeklinde sınıflandırılabilir.

2.2.3 Venedik Tüzüğü (ICOMOS, 1964)

1964 yılında Venedik'te II. Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi toplanmıştır. Toplantı sonucunda alınan kararlar günümüz çağdaş koruma anlayışının temelini oluşturmaktadır. Alınan kararlar Venedik Tüzüğü adıyla kabul edilmiş ve yayımlanmıştır. Tüzüğün 15. Maddesinde; yapılacak olan kazılarda 1956 yılında yayımlanmış olan UNESCO - Arkeolojik Kazılara Uygulanabilir Uluslararası Prensipler Hakkında Tavsiye Kararı ilkelerinin dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir. Bu ilkelere ek olarak Venedik Tüzüğü'nde aşağıdaki maddeler arkeolojik alanlarla ilişkilendirilebilir:

- Tarihi anıt kavramı yeniden tanımlanmış ve yapının bulunduğu kentsel ya da kırsal yerleşmeyi de içerisine almıştır.
- Tarihi anıta eksik kısımlarla ilgili tamamlama yapılacaksa; bu tamamlamanın özgünle uyumlu olması ve aynı zamanda özgünden ayırt edilebilecek seviyede olması gerekmektedir.
- Yeniden yapımdan vazgeçilmelidir. Yalnız anastilosis yapılmasına izin verilebilir.

- Bütün onarım ve kazı işlerinde çizim ve fotoğraflarla hazırlanmış raporlar olmalıdır (Öz ve Güner, 2007).

1964 yılında kabul edilen Venedik Tüzüğü tek başına anıtın değil, aynı zamanda anıtın bulunduğu çevrenin de korunması gerektiği vurgulanmıştır. *Tarihi çevre* kavramı ilk kez bu tüzükle ortaya çıkmıştır. Tüzük genelinde anastilosis uygulaması kabul görürken, tamamlama müdahalesi belirli koşulları sağladığı takdirde olumlu değerlendirilmiştir. Tamamlama yapılacak alanın, özgünle uyumlu olması ancak özgünden de ayırt edilebilir olması gerektiği vurgulanmıştır.

2.2.4 Avrupa Antlaşma Dizisi No.66-Arkeolojik Mirasın Korunmasına Yönelik Avrupa Sözleşmesi (COE, 1969)

6 Mayıs 1969 tarihinde Londra’da imzalanan Avrupa Antlaşma Dizisi No.66-Arkeolojik Mirasın Korunmasına Yönelik Avrupa Sözleşmesi ile aşağıda bulunan maddelerde görüş birliğine varılmıştır:

- ... bilimsel verinin temel kaynağı ya da temel kaynaklarından biri olan bir dönem ya da medeniyet için kanıt teşkil edebilecek bütün kalıntılar ve nesneler veya insanoğlunun varlığına dair her türlü iz...” şeklinde arkeolojik bulgunun tanımı yapılmıştır.
- Arkeolojik bulguların, yapıların ve alanların korunmasını sağlamak amacıyla arkeolojik açıdan değeri olduğu tespit edilen alanlar korunmalı ve sınırlandırılmalıdır.
- Kaçak kazı yapılması yasaklanmalı ve engellenmeli, kazılar yalnızca özel bir izinle yapılabilmeli, kazı sonucunda elde edilen veriler de korunmalı ve kontrol edilmelidir.
- Arkeolojik alanlardan elde edilen veriler hızlı ve eksiksiz bir şekilde yayımlanmalıdır. Ayrıca arkeolojik objelerin ulusal bir envanteri oluşturulmalıdır.
- İzinli ve izinsiz kazılar konularında, bilimsel kuruluşlar ve müzeler gibi kurumlar arasında iletişim sağlanmalıdır. İzinsiz kazılardan ya da resmi olarak yapılan kazılardan izinsiz gelen her türlü şüpheli tehditten ülkenin yetkili

mercileri haberdar edilmelidir. Kontrolsüz kazıların oluşturduğu tehdidin fark edilebilmesi için kamuoyu oluşturulmalıdır.

- Arkeolojik nesneler uluslararası dolaşıma açık olmalı, bu nesnelerle ilgili kültürel ve bilimsel ilgi korunmalıdır. Devlet kontrolünde olan müze vb. kuruluşlar izinsiz kazılardan gelen ya da resmi kazı olup izinsiz şekilde geldiğinden şüphe duyulan objeleri devralmamalıdır. Ayrıca eğitimle, bilgilendirmeye ve toplumsal farkındalık yaratarak bu tür olayların meydana gelmesi sınırlandırılmalıdır (Öz ve Güner, 2007, s.308).

1969 tarihli Avrupa Antlaşma Dizisi No.66-Arkeolojik Mirasın Korunmasına Yönelik Avrupa Sözleşmesi'nde alınan kararlara bakıldığında; özellikle kaçak kazıların ve bu kazılardan çıkarılan eserlerin korunmasına yönelik önemli kararların alındığı görülmektedir.

2.2.5 Arkeoloji ve Planlama Toplantısı Sonuçları (COE, 1984)

25 Ekim 1984 tarihinde COE tarafından Floransa'da konsey toplanmıştır. Toplantı sonuçları Arkeoloji ve Planlama Toplantısı Sonuçları adıyla yayımlanmıştır. Arkeolojik mirasın korunması ile ilgili olarak aşağıdaki kararlar alınmıştır:

- Toplantıda ilk olarak arkeolojik mirasla ilgili problemler ortaya konmuştur. Bu problemler; arkeolojik mirasın savunmasız olduğu, arkeologlar ile plancılar ve merkezi ile yerel yönetimler arasında iletişim eksikliği olduğu, kaynakların yetersiz olduğu, yazılı belgeler olmasına karşın güncel uluslararası pratik uygulamaların eksik olduğudur.
- Arkeolog ve plancılar arasındaki iletişim ve anlayış eksikliğini gidermek amacıyla iki grubun da kendi yaklaşım ve amaçlarını açıklaması, işbirliği sağlanabilmesi açısından uygun bulunmuştur. Arkeologlar için arkeolojinin insanlık tarihinin fiziksel kalıntıları konu alan bir bilim dalı olduğu vurgulanmıştır. Plancılar ise görevlerini bölgelerin, şehirlerin ve kırsal alanların fiziksel gelişimini sağlamak olduğu şeklinde tanımlamıştır. Aynı zamanda plancılar gelecekte sosyo-kültürel ve ekonomik gereksinimlere uygun bir çevre yaratılması gerektiğini vurgulamışlardır.

- Her iki grubun da kendi yaklaşımlarını belirtmesinin ardından genel öncelikler tanımlanmıştır. Bu öncelikler; plancılar için önemli alanların korunması, arkeolojik kalıntıların yeterli analizler yapılmadan yıkılmasının engellenmesi, kazı yapılması gereken yerlerde uygun koşulların hazırlanması, arkeolojik objelerin kazı ve sonrasında korunmasının sağlanması, arkeoloji disiplini ve planlama teknikleri arasında uyumun sağlanması şeklindedir.
- Ulusal arkeolojik yüzey araştırmaları düzenli olarak yürütülmelidir. Plancıların kullandığı veri işleme modeline uygun bir şekilde arkeolojik veriler oluşturulmalı ve düzenli aralıklarla güncellenmelidir.
- Arkeologlar planlamanın idari işlerine katılmalı ve planlamada arkeolojik bakış açısı için arkeologların çalışması zorunlu hale getirilmelidir.
- Alanların geliştirme planları hazırlanırken arkeolojik kalıntıların zarar görmesi engellenmelidir. Arkeolojik alanlarda bilimsel verilerin oluşturulması için yeterli zaman ve koşullar sağlanmalıdır. Uzun zaman alan bir kazının süreç içerisinde karşılaşacağı problemlerin minimize edilmesi için planlama tavsiyeleri alınmalıdır.
- Planlama ve koruma arasında uyumsuzluğu engellemek için mevzuat gözden geçirilmeli, planlamayla ilgili yasalar hazırlanırken kültürel mirasın korunması konusu mutlaka yer almalıdır.
- Arkeolojik çalışmaların finanse edilmesi sağlanmalıdır.
- Arkeolojiyle ilgili bütün kararlarda, sonuçların yayımlanması sağlanmalıdır.
- Kamu bilinci arttırılmalıdır. Konuyla ilgili arkeolog, korumacı, plancı gibi uzman kişiler kamu önünde açık bir şekilde diyalog kurmalı, kültürel miras ve çevrenin önemini vurgulamalıdır.
- Temel eğitim ve ileri meslek eğitimlerinde plancı, arkeolog gibi meslek grupları; arkeoloji, planlama ve yerel yönetimler arasındaki ilişkiyi daha iyi anlayabilmek amacıyla bir araya gelmelidir.
- Üye olan ve düzenlemeye katılan ülkeler arasında arkeoloji ve plancılık arasındaki ilişkiyi düzenleyen yasalarla ilgili olarak ileri düzeyde bilgi alışverişi sağlanmalıdır.
- Atmosferdeki hava kirliliği ile ilgili devam eden çalışmalar, bu kirliliğin arkeolojik kalıntılar üzerinde yol açtığı hasarı da kapsamalıdır (Öz ve Güner, 2007).

1984 tarihli Arkeoloji ve Planlama Toplantısı Sonuçları'na bakıldığında; özellikle plancılar ve arkeologlar arasındaki iletişimin sağlanması gerektiği üzerinde durulduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra yüzey araştırması, veri girişleri, mevzuat, finansal konular, eğitim, bilgilendirme ve araştırma gibi konuların üzerinde durulmuştur.

2.2.6 Arkeolojik Mirasın Şehir ve Ülke Planlama Çalışmaları Çerçevesinde Korunması ve Geliştirilmesine İlişkin R (89) 5 Sayılı Tavsiye Kararı (COE, 1989)

5 Nisan 1989'da COE tarafından Arkeolojik Mirasın Şehir ve Ülke Planlama Çalışmaları Çerçevesinde Korunması ve Geliştirilmesine İlişkin R (89) 5 Sayılı Tavsiye Kararı kabul edilmiştir. Tavsiye kararında aşağıdaki maddeler bulunmaktadır:

- Yürütülecek olan her türlü koruma politikasında, toprağa ve toprak altına ilişkin her türlü incelemenin arkeolojik veri olarak değerlendirilmesi koşulu ile ulusal bir arkeoloji envanteri hazırlanmalı ve sürekli hale getirilmelidir.
- Arkeolojiyle ilgili gelişim projelerinde vakıf, bilimsel ve idari yapıların desteklenmesi ve gerekli durumlarda bu yapıların oluşturulması sağlanmalıdır.
- Şehir ve ülke planlama süreçlerinde arkeolojik alanların zorunlu bir unsur olduğu görüşünün kabul edilmesini sağlamak amacıyla gerekli yasal önlemler alınmalıdır. Bunu yaparken arkeolojik mülk, yasal olarak koruma altına alınmalıdır. Ayrıca şehir planlamalarında arkeologların da görüşleri alınmalıdır.
- Arkeolojik sit alanlarının geliştirilmesi, veri ve yayın hazırlanması, verilerin işleme süreci gibi konularda her paydaşın görev ve sorumlulukları tanımlanmalıdır.
- Kurtarma arkeolojisi çalışmalarının maliyetleri büyük bayındırlık bütçelerinden karşılanmalıdır.
- Bayındırlık çalışması yapılan alanlarda, işin arkeoloji kısmında görev alacak kişiler için hizmet içi eğitim verilmelidir.
- Arkeolojik mirasın toplum için taşıdığı önem seçilmiş olan temsilciler, kamu çalışanları ve gençler tarafından anlatılarak farkındalık yaratılmalıdır (Öz ve Güner, 2007).

1989 tarihli Arkeolojik Mirasın Şehir ve Ülke Planlama Çalışmaları Çerçevesinde Korunması ve Geliştirilmesine İlişkin R (89) 5 Sayılı Tavsiye Kararı sonuçlarına bakıldığında; envanter hazırlamanın önemi, planlama yapılacak olan alanlarda paydaşlar arasındaki işbirliğinin ve iletişimin önemi, arkeolojinin planlamadan ayrılmaz bir unsur olduğu ve arkeologların da bu konuda görüşlerinin alınması gerektiği, finans kaynaklarının nasıl elde edilebileceği ve toplumsal farkındalık yaratmanın yolları üzerinde durulduğu görülmektedir. Tavsiye kararının amacı ise şehirlerde ve kırsalda geliştirilen gelişim çalışmalarda arkeolojik kalıntıların korunması olarak özetlenebilir.

2.2.7 Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü (ICOMOS, 1990)

ICAHM (Arkeolojik Miras Yönetimi Uluslararası Komitesi) tarafından hazırlanan Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü Ekim 1990'da Lozan'da ICOMOS tarafından onaylanmış ve kabul edilmiştir. Tüzükte arkeolojik mirasın korunmasıyla ilgili maddeler dokuz başlık altında aşağıdaki gibi toplanmıştır:

- Tanım ve giriş başlıklı 1. maddede; arkeolojik miras, insanlık tarihinin her türlü izini taşıyan, terk edilmiş yapılar, toprak ve su altında bulunan sit alanları, taşınabilir arkeolojik malzemeleri kapsayan miras olarak tanımlanmıştır.
- Bütünleşik koruma politikaları başlıklı 2. maddede; arkeolojik mirasın korunması amacıyla ilgili arazi kullanımı, gelişme ve planlama kadar çevresel, kültürel, eğitim politikaları da düşünülmeli, bu politikalar sürekli güncellenmeli, uluslararası, ulusal, bölgesel ve yerel, düzeydeki politikalar birbiriyle çelişmemeli, arkeolojik miras korunması politikalarında halkın etkin katılımı sağlanmalı şeklinde kararlar alınmıştır.
- Yasa ve ekonomi başlıklı 3. maddede; tüm insanlığın ortak malı olarak kabul edilmesi gereken arkeolojik mirasın korunması için yeterli kaynaklar sağlanmalı, yasalarla arkeolojik alanlar koruma altına alınmalı, arkeolojik mirasla ilgili yasa ihlallerinde caydırıcı cezalar uygulanmalı şeklinde kararlar alınmıştır. Ayrıca bu maddede bayındırlık projelerinin arkeolojik alanlar için büyük bir tehdit olması sebebiyle uygulama projelerine geçilmeden önce arkeolojik mirasın yasalarla koruma altına alınması üzerinde durulmaktadır.

- Belgeleme başlıklı 4. maddede; kültürel mirasın korunması için öncelikle ayrıntılı ve detaylı envanter çalışması yapılması gerektiği vurgulanmaktadır.
- Araştırma başlıklı 5. maddede; arkeolojik bilgi elde edebilmek için kalıntılara zarar vermeyen yöntemler kullanılarak bilimsel araştırma yapılması gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca bu bilgi toplama işlemi sırasında öncelik arkeolojik veri kaybolmamalıdır. Kazı sonrasında eserler dış hava koşullarına açık hale getirilip zarara uğrayabileceğinden, olabildiğince zarar vermeyen tekniklerle araştırma, yerden ve havadan fotoğraflama gibi yöntemler kullanılmalıdır. Kazı sırasında edinilen bilgiler belirli bir standarda uygun olarak hazırlanacak kazı raporuyla bilim dünyasına duyurulmalıdır.
- Bakım ve koruma başlıklı 6. maddede; arkeolojik alanlarda korumanın hedefi, bütün belge ve objelerde uzun vadeli ve yerinde korumayı sağlamak olarak belirtilmiştir. Yeterli bakım ve onarım sağlanamayacaksa anıt ortaya çıkarılmamalıdır. Arkeolojik mirasın korunmasını teşvik etmek amacıyla yerel ilgi ve katılım sağlanmalıdır. Kaynak yetersizliğine bağlı olarak bakım ve korumada seçici davranılması gerekebilir. Böyle bir durumda yalnızca önemli ve gösterişli olan yapılar değil, temsili anıtlar da bilimsel olarak değerlendirilip korunmalıdır.
- Sunuş, bilgi ve yeniden yapım başlıklı 7. maddede; arkeolojik miras hakkında halka bilgi verilmesi ve sunulmasının, arkeolojik mirası korumak için en iyi yöntem olduğu vurgulanmıştır. Yeniden yapım, deneysel araştırma ve yorum gibi iki önemli amaca hizmet eder. Yeniden yapım; mevcuttaki yapılara zarar vermeden yapılmalı, mümkünse doğrudan arkeolojik kalıntı üzerine yapılmamalı ve özgün olmadığı ayırt edilebilmelidir.
- Mesleki nitelikler başlıklı 8. maddede; her ülkenin, arkeolojik miras yönetiminin ihtiyacı olan farklı disiplinlerden yüksek akademik standartlarda kişiler yetiştirmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu kişiler, dinamik ve sürekli değişken olan arkeolojik mirasın korunması konusunda kendilerini güncellemelilerdir.
- Uluslararası işbirliği başlıklı 9. maddede; arkeolojik miras yönetiminde çalışan uzmanlar arasında bilgi alışverişi sağlamak amacıyla uluslararası mekanizmalar kurulması ve bu amaçla konferans, seminer, kurslar vb. çalışmaların yapılması gerektiği vurgulanmıştır (Öz ve Güner, 2007).

1990 tarihli Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü sonuçlarına bakıldığında; arkeolojik miras yönetiminin farklı yönlerine ilişkin ilkelerin ortaya konulduğu görülmektedir. Bu ilkeler içerisinde kamu yöneticilerinin ve yasa koyucuların görev ve sorumlulukları, envanter hazırlamak, kazı, belgeleme, yeniden yapım, sunuş, halk erişimi gibi konularda arkeolojik mirasın korunmasında görev alacak uzmanların niteliklerinin yer aldığı görülmektedir.

2.2.8 Avrupa Arkeolojik Mirasının Korunması Sözleşmesi (Değiştirilmiş Şekli) (COE, 1992)

1992 yılında COE tarafından Avrupa Arkeolojik Mirasının Korunması Sözleşmesi (Değiştirilmiş Şekli) Valetta'da kabul edilmiştir. Sözleşmede arkeolojik mirasın korunması ile ilgili görüşler 18 maddede aşağıdaki gibi toplanmıştır:

- Arkeolojik mirasın tanımlanması başlıklı 1. maddede; korunmaları insanlık tarihiyle ilgili bilgi veren yapılar, bina grupları, taşınabilir nesneler arkeolojik miras olarak tanımlanmaktadır.
- Mirasın tespiti ve koruma önlemleri başlıklı 2. maddede; arkeolojik mirasın korunması için yasal düzenlemeler yapılması, korunacak olan mirasın tespiti için envanter çalışmaları yapılması, tesadüfen bulunan arkeolojik miras varlıklarının yetkili mercilere mecburi olarak bildirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.
- Aynı başlık altında bulunan 3. maddede; arkeolojik faaliyetler için yetki verme ve denetim mekanizmalarının kurulması gerektiği vurgulanmıştır. Bu mekanizmalar kaçak kazı yapılmaması, kazıların tahribat yaratmayacak yöntemlerle yapılması, yönetim planı olmadan kazı yapılmaması, alanda özel yetkili kılınmış kimselerin çalışması gibi konularda denetleme yapmalıdır.
- Yine aynı başlık altında bulunan 4. maddede; üye devletlerin arkeolojik bölgeler oluşturmak için öngörülen alanları satın almayı veya yetkililer tarafından farklı çözümler üretilmesini, arkeolojik mirasın öncelikle yerinde korunmasını ve bakımını sağlamayı, eğer taşınmış kalıntılar varsa bunlar için uygun depolama alanları temin etmeyi taahhüt ettiğini vurgulamaktadır.
- Arkeolojik mirasın tümsel korunması başlıklı 5. maddede; üye devletlerin arkeolojik mirasın bütüncül korunabilmesi için; kalkınma planları hazırlanırken

arkeologların da görüşlerini almayı, arkeolojik mirasa olumsuz etki yapan kalkınma projeleri varsa bunları değiştirmeyi, çevrenin arkeolojik alan üzerindeki etkilerini de değerlendirerek kararlar alınmasını, kalkınma projelerinde arkeolojik mirasa ait elemanlar bulunması halinde bunların yerinde korunmalarını, arkeolojik alan ziyarete açılacaksa turizmin arkeolojik ve bilimsel verileri olumsuz etkilememesini taahhüt ettiği vurgulanmaktadır.

- Arkeolojik araştırmaların ve korumanın finansmanı başlıklı 6. maddede; arkeoloji çalışmaları, yüzey araştırması, arazi incelemesi, bilimsel verilerin toplanması, bulguların envanter çalışmasının yapılması ve tam olarak yayınlarının yapılabilmesi için ulusal, bölgesel ve yerel yönetimlerden gerekli mali destek sağlanması gerektiğini vurgulamaktadır.
- Bilimsel bilginin toplanması ve dağıtılması başlıklı 7. maddede; ülkelerin kendi sınırları içerisinde bulunan arkeolojik alanlar için ilgili inceleme, envanter çalışması ve haritalandırma yapmasının ve bu çalışmaları sürekli güncel tutmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur. Ayrıca ülkeler, nitelikli olan bilimsel verilerin yayınlanması için gerekli çalışmaların yapılmasını sağlar.
- Aynı başlık altında bulunan 8. maddede; ülkelerin arkeolojik miras eserlerinin bilimsel çerçevede görüşülmesini ve tartışılmasını, bunun yanı sıra eserlere dolaşım sırasında zarar gelmemesini sağlamayı taahhüt ettiği belirtilmiştir. Ayrıca ülkeler, kazılar hakkındaki bilgileri paylaşmalı ve uluslararası programlar düzenlenmesini sağlamalıdır.
- Kamu bilincinin arttırılması başlıklı 9. maddede; kamuoyunda arkeolojik mirasın değeri hakkında bilinç uyandırılması, bu amaçla eğitimler düzenlenmesi ve halkın arkeolojik sit alanlarına girebilmesi gerektiği vurgulanmıştır.
- Arkeolojik miras elemanlarının kaçak dolaşımının önlenmesi başlıklı 10. maddede; ilgili kamu kurumları ve bilim kurumları herhangi bir kaçak kazı tespit ettiğinde aralarında bilgilerin paylaşılması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca müze ve benzer kuruluşların, kaçak kazılardan gelen ya da resmi olup da yasal olmayan yollardan geldiği konusunda şüphe duyulan eserleri teslim almaması gerektiği vurgulanmıştır.

- Aynı başlık altında 11. maddede ise sözleşmeye konu olan hususların, kaçak eserlerin dolaşımı ve yasal sahibine teslim edilmesi sırasında taraflar arasında yapılacak olan anlaşmalara etki etmeyeceği belirtilmiştir.
- Karşılıklı teknik ve bilimsel yardım başlıklı 12. maddede; arkeolojik miras konularında çalışmalarını bir araya getirmek, bu alanda çalışan uzmanlar arasında karşılıklı teknik ve bilimsel yardımlaşma sağlamak gerektiği, uzman değişiminin teşvik edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.
- Sözleşmenin uygulanmasının kontrolü başlıklı 13. maddede; Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından uzmanlar komitesi kurulacağı ve ülkelerin arkeolojik miras korunması politikaları hakkında bu komitenin çalışmalar yürüteceği belirtilmiştir.
- Son hükümler başlıklı 14, 15, 16, 17 ve 18. maddesinde; sözleşmenin imzalanması, feshedilmesi, yürürlüğe girmesi, sözleşme katılım belgelerinin düzenlenmesi, sözleşme onayından sonra saklanma koşulları gibi hukuki ve teknik detaylar hakkında detaylı bilgi verilmiştir (Öz ve Güner, 2007).

1992 tarihli Avrupa Arkeolojik Mirasının Korunması Sözleşmesi (Değiştirilmiş Şekli) sonuçlarında arkeolojik miras tanımının yapıldığı görülmektedir. Ayrıca arkeolojik miras tespiti ve bütüncül korunması konusunda önlemler alınması gerektiği, araştırma ve korumanın finansmanın nasıl yapılacağı, bilimsel bilgi toplanmasının ve yayımlanmasının nasıl yapılacağı, kamu bilincinin artırılması gerektiği, kaçak kazılarının ve kaçak eserlerin dolaşımının engellenmesi gerektiği, bilimsel ve teknik yardım konularında ülkelerin iletişim halinde olması gerektiği vurgulanmıştır.

2.2.9 Antik Gösteri Mekânlarının Kullanılmasına Yönelik Tüzük (COE, 1997)

COE tarafından hazırlanan Antik Gösteri Mekânlarının Kullanılmasına Yönelik Tüzük 1997’de onaylanmıştır. Antik kentlere bakıldığında tiyatroların günümüzde de kullanılabilir olması tiyatroları ender kılan bir özelliktir. Tiyatroların tekrar kullanılmasına yönelik olan bu tüzükte aşağıdaki maddeler yer almaktadır:

- Kaynakların koruma altına alınması başlıklı 1. maddede; arkeolojik mirasın önemli bir parçası olan tiyatroların koruma stratejilerinin, bulunduğu ülke yönetimi ve alanda çalışan kazı ekibi tarafından belirlenmesi gerektiğinden bahsedilir. Ayrıca anıta yapılan her türlü restorasyon müdahalesinin geri dönüştürülebilir olması gerektiği vurgulanmıştır.
- Gerekli bilgilerin aktarılması başlıklı 2. maddede; teknolojiye gelişmeler sayesinde mimari mirasın belgelenmesinde önemli yol kat edildiği vurgulanmıştır. Bilgi teknolojisindeki bu gelişmeler aynı zamanda kamu bilinci oluşturmada da fayda sağlamaktadır. Meslek etiği bağlamında düşünüldüğünde, tanıtım amaçlı kullanılan materyaller ile bilimsel amaçlı kullanılan materyaller arasında kesin bir ayrım olması gerektiği vurgulanmaktadır.
- Kamu bilincinin geliştirilmesi başlıklı 3. maddede; antik gösteri mekanlarında korunmanın anlamlı hale gelmesi için kamu tarafından erişilebilir ve tanınır olması gerektiğini vurgulamaktadır. Gösteri mekanlarının kavranabilmesi ve kamuda koruma bilincinin oluşması amacıyla bilimsel çalışmalar yapılmalıdır.
- Mekanları kullanarak geliştirmek başlıklı 4. maddede; etkinlik yapılacak olan antik yapının hassaslık durumu göz önünde bulundurularak düzenlenecek olan etkinliklerin belirlenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Yapının doğru işlevle kullanımı sağlanmalı, yapıya hasar verecek olan etkinliklerden uzak durulmalıdır. Ayrıca yapının tekrar kullanımı konusunda izleyici, ziyaretçi ve yerel sakinlerin ihtiyaçları konusunda bir denge kurulmalıdır.
- Antik gösteri mekanlarının gelişime katkıda bulunarak düzenlenmesi başlıklı 5. maddede; anıtlarda gösteriler yapılmasının yerel gelişim için kaynak oluşturduğu, gösteriler sayesinde alanın çekim noktası olarak hizmet verdiği ve bölge için ekonomik katkı sunduğundan bahsedilmektedir. Gösteri mekanlarının sürdürülebilir bir şekilde kullanımının sağlanması için yönetim planının hazırlanması gerekmektedir. Böylece dengeli bir kültür turizmi yaratılmalı ve yerel sakinlere de iş imkanı sağlanmalıdır.
- Ağ oluşturma yoluyla becerilerin geliştirilmesi başlıklı 6. maddede; eski gösteri alanlarının korunması ve geliştirilmesi konusundaki problemlerin benzerlik taşıdığı ve uluslararası nitelikte olduğu için iş birliği gerektirdiği vurgulanmaktadır. Yüksek kalitede projelerin oluşturulabilmesi için araştırma ekipleri, yöneticiler, uzmanlar

gibi gruplara ileri mesleki eğitim kursları düzenlenmeli ve bunlar arasında gelişmiş ağlar oluşturulmalıdır (Öz ve Güner, 2007).

1997 tarihli Antik Gösteri Mekanlarının Kullanılmasına Yönelik Tüzük sonuçlarına bakıldığında; antik gösteri mekanlarının kullanımının yerelde bulunan halka ekonomik katkı sağlamanın yanı sıra etkinliklere katılan kesim için de mimari miras farkındalığını arttıracak belirlenmiştir. Ayrıca tüzükte bu sürecin sağlıklı işleyebilmesi için yönetim planının büyük bir titizlikle, farklı bileşen grupların ihtiyaçları ve yapının ihtiyaçları göz önünde bulundurularak yapılması gerektiği vurgulanmaktadır.

2.2.10 Kültürel Miras Alanlarının Algılanması ve Sunumu ile İlgili Tüzük (ICOMOS, 2008)

Kültürel miras alanlarında bilgilendirme ve bu alanların sunumu ile ilgili düzenlemeleri içeren Kültürel Miras Alanlarının Algılanması ve Sunumu ile İlgili Tüzük 2008 yılında ICOMOS tarafından kabul edilmiştir. Tüzük giriş, tanımlar, hedefler ve prensipler olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Tanımlar bölümünde; sunum ve bilgilendirme altyapısı, alan rehberi, kültürel miras alanı gibi kavramların tanımı yapılmıştır. Hedefler bölümünde ise yedi hedef belirlenmiştir. Bunlar şu şekildedir:

- Kültürel miras alanlarının algılanması, sunumunun kolaylaştırılması amacıyla halk bilincinin oluşturulması ve halkın da katılımının sağlanması,
- Kültürel miras alanlarının sahip olduğu anlamın ve önemin, bilimsel yöntemler ve kültürel gelenekler aracılığıyla topluma dikkatli bir şekilde aktarılması,
- Kültürel miras alanlarında somut ve somut olmayan değerlerin, doğal ve kültürel alanları içerisinde korunması,
- Kültürel miras alanlarının gerçekliğine saygı göstermek ve ziyaretçi baskısı, yanlış bilgilendirme gibi alanı olumsuz etkileyecek bilgilendirme araçlarından uzak durmak,
- Halka sürekli güncellenmiş bilgilerin aktarılması ve halkın katılımının sağlanması ile alanı sürdürülebilir olarak korumak,

- Kültürel miras alanlarının yorumlanmasında ilgili grup ve paydaşların katılımını sağlayarak kapsayıcılığı teşvik etmek,
- Miras alanlarının sunumu ve korunması için teknoloji, araştırma ve eğitimi de içeren teknik ve profesyonel yönergeler geliştirmek, aynı zamanda bu tür yönergelerin sosyal bağlam içerisinde sürdürülebilir olması.

Tüzüğün prensipler isimli son bölümünde, mirasın algılanması ve sunulması konularının kültürel mirasın korunmasının bir parçası olduğu belirtilerek yedi prensip saptanmıştır:

- Erişim ve anlama başlıklı 1. prensipte; alan için hazırlanan bilgilendirme ve sunum programlarında, halkın miras alanına fiziksel ve zihinsel erişim sağlamasının kolay olması gerektiği vurgulanmıştır.
- Bilgi kaynakları başlıklı 2. prensipte; alanın bilgilendirme ve sunumlarının hazırlanmasında, yaşayan kültürel geleneklerin yanı sıra bilimsel metotların temel alınması gerektiği vurgulanmıştır.
- Bağlam ve düzenleme başlıklı 3. prensipte; kültürel miras alanlarının sunum ve bilgilendirilmesinde onların sosyal, kültürel, tarihsel ve doğal bağlamlarıyla ilişki kurması gerektiği vurgulanmıştır.
-  zg nl k başlıklı 4. prensipte; kültürel miras alanlarının sunum ve bilgilendirilmeleri hazırlanırken Nara  zg nl k Belgesi'nin temel ilkelerine saygılı olunması gerektiği vurgulanmıştır.
- Sürdürülebilirlik başlıklı 5. prensipte; kültürel miras alanı için hazırlanan bilgilendirme ve sunum planının; onun doğal ve kültürel çevresine karşı hassas olması, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirliğin baş hedefleri olması gerektiği vurgulanmıştır.
- Paydaşların dahil edilmesi başlıklı 6. prensipte; kültürel miras alanlarında sunumun ve bilgilendirmenin konunun uzmanları, mülkiyet sahipleri, ilgili topluluklar ve diğer paydaşların dahil edilerek hazırlanması gerektiği vurgulanmıştır.
- Araştırma, eğitim ve değerlendirme başlıklı 7. prensipte ise; kültürel miras alanlarının sunumunda ve bilgilendirmesinde eğitim, araştırma ve değerlendirmenin temel bileşenler olduğu vurgulanmıştır.

2008 tarihli Kültürel Miras Alanlarının Algılanması ve Sunumu ile İlgili Tüzük sonuçlarına bakıldığında; mirasın algılanmasının ve sunumunun kolaylaştırılması için halkta bilinç oluşturulması, yapılan çalışmaların bilimsel ve sosyal bağlam içerisinde sürdürülebilir olması, halkın alana kolay ulaşması ve bilgilendirme sunumlarında bilimsel metotların da yer alması, sürdürülebilir olması ve toplumun da sürece dahil edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

2.3 Korumadan Sorumlu Ulusal Kurum ve Kuruluşlar

2.3.1 Kültür ve Turizm Bakanlığı

Anayasanın 63. maddesinde yer alan “Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır.” ifadesinin bir gerekliliği olarak ülkemizde bu konudaki yetki ve sorumluluk, 4848 sayılı yasa ile Kültür ve Turizm Bakanlığı’na verilmiştir.

4848 sayılı yasanın 2. Maddesinde Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın görevleri ise aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır:

- a) Millî, manevî, tarihî, kültürel ve turistik değerleri araştırmak, geliştirmek, korumak, yaşatmak, değerlendirmek, yaymak, tanıtmak, benimsetmek ve bu suretle millî bütünlüğün güçlenmesine ve ekonomik gelişmeye katkıda bulunmak,
- b) Kültür ve turizm konuları ile ilgili kamu kurum ve kuruluşlarını yönlendirmek, bu kuruluşlarla işbirliğinde bulunmak, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör ile iletişimi geliştirmek ve işbirliği yapmak; yerel yönetimler, kamu kurum ve kuruluşları tarafından kurulan veya kamu personelini desteklemek için kurulan dernekler ve aynı amaçlarla Türk Medeni Kanununa göre kurulan vakıflar dışındaki asıl amacı kültür, sanat, turizm ve tanıtım faaliyeti olan dernek ve vakıflar ile özel tiyatrolar tarafından gerçekleştirilecek projelere nakdi yardımda bulunmak,
- c) Tarihî ve kültürel varlıkları korumak,
- d) Turizmi, millî ekonominin verimli bir sektörü haline getirmek için yurdun turizme elverişli bütün imkânlarını değerlendirmek, geliştirmek ve pazarlamak,
- e) Kültür ve turizm alanlarında her türlü yatırım, iletişim ve gelişim potansiyelini yönlendirmek,

- f) Kùltür ve turizm yatırımları ile ilgili taşınmazları temin etmek, gerektiğinde kamulaştırmak, bunların etüt, proje ve inşaatını yapmak, yaptırmak,
- g) Türkiye'nin turistik varlıklarını her alanda tanıtıcı faaliyetler ile her türlü imkân ve araçlardan faydalanarak kùltür ve turizmle ilgili tanıtma hizmetlerini yürütmek,
- h) Kanunlarla verilen diğçer görevleri yapmak (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2003).

Kùltür ve Turizm Bakanlığı kendisine verilen bu sorumlulukları kendisine bağılı bulunan Genel Müdürlükler aracılığıyla yürütür. 4848 sayılı yasanın 9. maddesine göre kùltür ve tabiat varlıklarını koruma, değçerlendirme görevini Kùltür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne vermiştir. Genel müdürlük bu görevi, taşra teşçkilatına bağılı olan Müzeler ve Kùltür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları ile gerççekleştirmektedir.

Kùltür ve Turizm Bakanlığı'nın içerisindeki bir diğçer önemli yapılanma Rölöve ve Anıtlar Teknik Müdürlükleri'dir. Bu müdürlükler bulundukları bölgede Kùltür ve Turizm Bakanlığı'na bağılı olan müze, anıt, arkeolojik sitlerle ilgili bakım ve onarım projelerinin hazırlanması, ihale edilmesi ve denetimi gibi konulardan sorumludurlar (Ahunbay, 2011).

2.3.2 Kùltür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu

Korunması gerekli taşınmaz kùltür ve tabiat varlıkları ile ilgili hizmetler bilimsel yöntemlere uygun olarak yürütölmektedir. Bunu sağılamak için bakanlığa bağılı Kùltür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu kurulmuştur. Bu kurulun görev ve yetkileri 2863 sayılı yasanın 51. Maddesinde aşğıdaki gibi belirlenmiştir:

- a) Korunması gerekli taşınmaz kùltür ve tabiat varlıklarının korunması ve restorasyonu ile ilgili işçlerde uygulanacak ilkeleri belirlemek,
- b) Koruma bölge kurulları arasında gerekli koordinasyonu sağılamak,
- c) Uygulamada doğçan genel sorunları değçerlendirerek görüş vermek suretiyle, Bakanlığa yardımcı olmak.
- d) (Ek: 8/8/2011-KHK-648/45 md.) Bakanlıklarca Koruma Yüksek Kurulunda görüşölmesi talebiyle gönderilen ve gündeme alınan konularda karar vermek.

(Değişik üçüncü fıkra: 8/8/2011-KHK-648/45 md.) Mahalli idareler ile diğer kamu kurum ve kuruluşları Koruma Yüksek Kurulunda görüşülmesini istedikleri hususları bağlı, ilgili veya ilişkili oldukları bakanlıklar aracılığıyla bildirir. Koruma Yüksek Kurulunca karar verilen konular ilgili koruma bölge kurulunca tekrar görüşülmez.

(Değişik dördüncü fıkra: 8/8/2011-KHK-648/45 md.) Koruma Yüksek Kurulunun gündemi Bakanlıkça belirlenir. Gündemin belirlenmesini müteakip Koruma Yüksek Kurulu toplantıya çağırılır. Toplantı sayısına bir sınırlama getirilmez. Koruma Yüksek Kurulu salt çoğunlukla toplanır, toplantıya katılan üyelerin salt çoğunluğu ile karar verir.

Koruma Yüksek Kurulunun çalışma usul ve esasları ile diğer hususlar bir yönetmelikle düzenlenir (TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1983).

2.3.3 Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları

Ülkemizde taşınmaz kültür ve doğal varlıkların korunması, değerlendirilmesi ve bunlara yapılacak olan her türlü müdahaleye ilişkin kararlar, bölgelerinden sorumlu olan koruma bölge kurullarınca alınmaktadır. 2863 sayılı yasanın 57. maddesinde Koruma Bölge Kurullarının görev ve yetkileri ise şöyle tanımlanmıştır:

- a) Bakanlıkça tespit edilen veya ettirilen korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının tescilini yapmak,
- b) Korunması gerekli kültür varlıklarının gruplandırılmasını yapmak,
- c) Sit alanlarının tescilinden itibaren üç ay içinde geçiş dönemi yapı şartlarını belirlemek,
- d) Koruma amaçlı imar planları ile bunların her türlü değişikliklerini inceleyip karar almak,
- e) Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının koruma alanlarının tespitini yapmak,
- f) Korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarından özelliklerini kaybetmiş olanlarının tescil kaydını kaldırmak,
- g) Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ve koruma alanları ile sit alanlarına ilişkin uygulamaya yönelik kararlar almak.

(Ek fıkra: 4/2/2009-5835/3 md.) 16/6/2005 tarihli ve 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun uyarınca ilan edilen yenileme bölgelerinde yenileme projelerini onaylamak üzere 5366 sayılı Kanun uyarınca oluşturulan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları da bu maddede belirtilen işleri yapmakla görevli ve yetkilidir.

(Değişik fıkra: 14/7/2004 - 5226/11 md.) Koruma bölge kurullarının başkan ve yardımcıları, üyeler arasından kurulca seçilir. Başkanın yokluğunda kurula, başkan yardımcısı başkanlık eder.

(Değişik fıkra: 14/7/2004 - 5226/11 md.) Koruma bölge kurulları, toplantıya katılması gereken üyelerin salt çoğunluğuyla toplanır ve toplantıya katılan üyelerin salt çoğunluğu ile karar alırlar.

(Değişik ikinci cümle: 8/8/2011-KHK-648/48 md.) Ancak karar yeter sayısı dörtten az olamaz. Alınan kararlar bu Kanun ve ilke kararlarındaki dayanakları ile bilimsel gerekçeleri belirtilerek yazılır.

(Değişik fıkra: 4/2/2009-5835/3 md.) Koruma bölge kurullarının teknik ve idari hizmetleri, koruma bölge kurulu müdürlükleri tarafından yürütülür. Üçten fazla koruma bölge kurulu bulunan illerde, kurullar arasında teknik ve idari işlerde koordinasyonu sağlamak üzere koruma bölge kurulları koordinasyon müdürlüğü kurulur. Koruma bölge kurulu müdürlükleri, koruma bölge kurulları koordinasyon müdürlüğüne bağlı olarak çalışır.

(Ek fıkra: 14/7/2004 - 5226/11 md.) Koruma bölge kurulu, belgeleri tam olarak koruma bölge kuruluna ibraz edildiği tarihten itibaren, koruma amaçlı imar plânlarını en geç altı ay, uygulamaya yönelik projeleri ise en geç üç ay içinde karara bağlar.

(Ek fıkra: 14/7/2004 - 5226/11 md.) Taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları, bunların koruma alanları ve sit alanlarında, 3194 sayılı İmar Kanununun 21 inci maddesi kapsamına giren ruhsata tâbi olmayan tadilat ve tamiratlar; özgün biçim ve malzemeye uygun olarak, bünyesinde koruma, uygulama ve denetim büroları kurulmuş idarelerin izin ve denetimi ile yapılır. Bunların dışında her türlü inşai ve fizikî müdahale koruma bölge kurulunun izni ile yapılır.

(Ek fıkra: 8/8/2011-KHK-648/48 md.) Koruma, Uygulama ve Denetim Bürosu kurulmamış yerlerde taşınmaz kültür varlıkları, bunların koruma alanları ve sit alanlarında, 3194 sayılı İmar Kanununun 21 inci maddesi kapsamına giren ruhsata tabi olmayan tadilat ve tamiratlar koruma bölge kurulu müdürlüğünün izin ve denetiminde yapılır.

(Ek fıkra: 14/7/2004 - 5226/11 md.) Ancak, koruma amaçlı imar plânı onaylanmış sit alanlarında, taşınmaz kültür varlığının bulunduğu parseller dışındaki inşâî ve fizikî müdahaleler, koruma amaçlı imar plânı hükümleri doğrultusunda, bünyesinde koruma, uygulama ve denetim büroları kurulmuş idarelerin izin ve denetimi ile yapılır.

(Ek fıkra: 14/7/2004 - 5226/11 md.) Vakıflar Genel Müdürlüğü idare ve denetiminde olan mazbut vakıfların veya mülhak vakıfların mülkiyetindeki kültür varlıklarının 3194 sayılı İmar Kanununun 21 inci maddesi kapsamına giren ruhsata tâbi olmayan tadilat ve tamiratları, özgün biçim ve malzemeye uygun olarak Vakıflar Genel Müdürlüğünce yaptırılır.

(Ek fıkra: 14/7/2004 - 5226/11 md.)Taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile bunların koruma alanlarında yapılan tadilat ve tamiratlara ilişkin uygulama öncesi ve sonrasına ait rapor ve belgeleri, ilgili idareler ve Vakıflar Genel Müdürlüğünce ilgili koruma bölge kurulu müdürlüklerine gönderilir.

(Ek fıkra: 14/7/2004 - 5226/11 md.) Bu maddenin uygulanmasına ilişkin hususlar Bakanlıkça çıkarılacak bir yönetmelikle belirlenir (2863 sayılı kültür ve tabiat varlıklarını koruma kanunu, b.t.).

2863 sayılı yasanın 58. Maddesinde ise Koruma Bölge Kurullarındaki üyelerden bahsedilir. Bu maddeye göre kurul arkeoloji, sanat tarihi, hukuk, mimari ve şehir plancılığı konularında uzman olan ve Bakanlıkça seçilmiş yedi temsilciden oluşur. Bunun yanı sıra görüşülecek olan konuya göre belediye, Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü'nden bir temsilci, Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nden bir temsilci, Çevre ve Orman Bakanlığı'ndan bir temsilci, müze müdürü gibi kişiler kurulda bulunabilirler.

Ayrıca oy hakkı olmamak üzere çeşitli meslek odalarından kişiler toplantılara gözlemci olarak davet edilebilir.

2.3.4 Müzeler

2863 sayılı yasanın 23. maddesinde belirtilen kültür varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı olan müzelerce gerçekleştirilecektir. Yine aynı yasanın 25. maddesinde bu koruma ve değerlendirme esasları aktarılmaktadır. Müzeler, taşınır kültür varlıklarını bilimsel ilkelere uygun olarak tasnif ve tescil ederler. Eserlerin korunmaları için uygun ortamı sağlar ve gereklilik halinde eserleri restore ederler. Bu çalışmaların yanı sıra envanterlerinde bulunan eserleri sergileyerek toplumu bilgilendirirler. Toplumun bilgilendirilmesine yönelik olarak Müzeler İç Hizmetler Yönetmeliği'nin 5. maddesinde “....Müzedede ve müze dışında eğitici kurslar, konferanslar, geziler düzenlenir. Çevrenin kültür hayatının geliştirilmesine, kültürel ve turistik değerlerimizin halka tanıtılmasına, eski eser sevgisinin uyandırılmasına, eski eser kaçakçılığı, tahrip ve gizli kazılarla yurdun milli değerlerini yok edici faaliyetlerin önlenmesine çalışılır....” ifadesi yer alır (TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1990).

2.3.5 Belediye Başkanlıkları ve Valilikler

Mevzuata göre tescillenen bir yapı veya alana ilişkin her müdahale, koruma bölge kurulunun onayından geçmek zorundadır. Kurul onayından geçen proje uygulanabilir. Onaydan geçen projelerin doğru şekilde uygulanıp uygulanmadığını denetleme görevi ve sorumluluğu belediye sınırları içerisinde ilgili belediyeye, diğer alanlar için ise ilgili valiliklere verilmiştir. 2863 sayılı yasanın 10. maddesinde; korunması gerekli kültür varlıklarının yoğun olduğu bölgelerde denetimin sağlanması için belediye başkanlıkları veya il özel idareleri bünyesinde Koruma Uygulama ve Denetim Bürolarının (KUDEB) kurulabileceği açıklanmaktadır. Bu bürolarda sanat tarihçisi, mimar, şehir plancısı, mühendis, arkeolog gibi meslek gruplarından uzmanlar görev almaktadır. Koruma, Uygulama ve Denetim Bürolarının görev ve sorumlulukları Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları, Proje Büroları ile Eğitim Birimlerinin Kuruluş, İzin, Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmeliği'nin 7. maddesinde aşağıdaki gibi belirtilmiştir:

- a) Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında yapılacak olan tadilat ve tamirat uygulamaları öncesinde yapıyı incelemek ve yapılacak onarıma ilişkin koşulların belirtildiği onarım ön izin belgesini düzenlemek,
- b) Taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları, bunların koruma alanları ve sit alanlarında, tadilat ve tamiratların; özgün biçim ve malzemeye uygun olarak gerçekleştirilmesini denetlemek, uygun bulunanlara onarım uygunluk belgesi düzenlemek,
- c) Tadilat ve tamirat kapsamında başlanılan onarımlarda esaslı onarım gereğinin saptanması durumunda onarımı durdurarak konuyu belgeleriyle koruma bölge kurulu müdürlüğüne iletmek,
- d) Taşınmaz kültür ve tabiat varlığı parseline bitişik parsellerde ve koruma alanlarında yer alan ve yürürlükteki yasal düzenlemelere göre ruhsatı bulunan tescilsiz taşınmazlardaki tadilat ve tamirat uygulamalarına, varsa koruma amaçlı imar planı koşulları da dikkate alınarak izin vermek ve denetlemek,
- e) Koruma bölge kurulları tarafından uygun görülen koruma amaçlı imar planlarının plan hükümleri çerçevesinde uygulanmasını denetlemek,
- f) Koruma bölge kurulları tarafından onaylanmış rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerine ilişkin uygulamaları denetlemek, projesine uygun tamamlanan uygulamalar için kullanma izin belgesi düzenlemek,
- g) Taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile bunların korunma alanlarında Koruma Yüksek Kurulunun ilke kararları, koruma bölge kurulu kararlarına aykırı ve ruhsatsız olarak yapılan inşaatlar ile koruma amaçlı imar planlarında, plana; sitlerde, sit şartlarına aykırı olarak inşa edilen yapılar hakkında imar mevzuatına göre gerekli işlemleri yapmak, uygulamayı durdurarak konuyu belgeleriyle koruma bölge kurulu müdürlüğüne iletmek,
- h) Tescilli kültür varlıklarının mail-i inhidam olmaları halinde can ve mal güvenliğinin sağlanması için gerekli işlemleri yaparak durumu koruma bölge kurulu müdürlüğüne iletmek,
- i) Maliki bulunduğu taşınmaz kültür varlığının onarımını gerçekleştiremeyecek durumda olan maliklere ilgili idarelerce yapılacak mali yardımlar ile ilgili düzenlemeleri gerçekleştirmek,

- j) Maliki bulunduğu taşınmaz kültür varlığının onarımını gerçekleştiremeyecek durumda olan maliklere ilgili idarelerce yapılacak teknik eleman yardımında doğrudan görev almak ya da bu görevi üstlenenleri denetlemek,
- k) 10/7/2004 tarihli ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununun 7. maddesi ile 7/12/2004 tarihli ve 5272 sayılı Belediye Kanununun 14 üncü maddesine göre belediyenin görevleri arasında yer alan kültür ve tabiat varlıkları ile tarihi dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekanların ve işlevlerinin korunmasına yönelik programları hazırlamak, bu amaçla yapılacak uygulamalara ilişkin işlemleri yürütmek,
- l) 21/7/1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile 3/5/1985 tarihli ve 3194 sayılı İmar Kanunu'na aykırı uygulamaların tespiti halinde ilgili idareye ve Cumhuriyet Savcılığına bildirimde bulunmak (TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2005).

2.3.6 Sivil Toplum Örgütleri

Türkiye’de çok sayıda yatırım projesi gerçekleştirilmektedir. Ancak kültürel mirasın korunması ve kalkınması için gerekli olan projelerde uzlaşamamaktadır. Kültürel mirasın korunması ve arkeolojik çalışmalar kalkınma düşmanı olarak görülmektedir. Bu noktada toplumun bilinçlendirilmesi çok önemlidir. Bazı gelişmiş ülkelerin başardığı gibi akılcı yaklaşım ve iyi bir planlama ile sorunlar çözülebilmektedir. Koruma ve kalkınma birlikteliği sağlanarak yatırımlar yürütülebilmektedir. Sivil toplum örgütleri, doğru bir planlama ile hem kültür varlıklarının korunabileceği hem de yatırım uygulamalarının yapılabileceği konusunda görüşlerini dile getirmelidir (Özdoğan, 2008). Ülkemizde de bu amaçla kurulmuş olan sivil toplum örgütleri korumaya katkı sağlamaktadır. Bu örgütler korumayla ilgili sorunların aşılmasında ve geniş kitlelere ulaşmasında rol oynamaktadır. Ülkemizde koruma alanında çalışan Türkiye Arkeolojik Yerleşmeler (TAY), Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı (ÇEKÜL), Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı (TAÇ), Kültürel Mirasın Dostları Derneği (KUMİD) gibi çok sayıda sivil toplum kuruluşu bulunmaktadır.

2.4 Arkeolojik Alanlarda Korumanın Ulusal Mevzuat ve Yasalar Bağlamında Ele Alınması

19. yüzyıla kadar Osmanlı’da bilinçli bir eser korumadan söz edilemez. Ancak toprakları içerisinde kalan eserlerde dolaylı olarak koruma yapılmıştır. Özellikle Bizans döneminde devşirme usulü ile üretilen yapılar sayesinde mimari parçalar ve plastik eserler kurtarılmıştır.

Mevcut belgeler ışığında Osmanlı Devleti hukuk sisteminde eski eserlere yönelik olarak bilinen tek hüküm, 09.08.1858 tarihli Ceza Kanunnamesi’nin 133. maddesinde bulunmaktadır. Bu madde yetersiz bulunsa da 1869 yılına kadar Osmanlı kanunların da eski eserlerle ilgili tek maddedir (Çal, 1997).

1869 yılında ise ilk Asar-ı Atika Nizamnamesi (Eski Eserler Tüzüğü) düzenlenmiştir. Ardından düzen arayışı içerisinde olan 1874 tarihli ikinci Asar-ı Atika Nizamnamesi düzenlenmiştir. 1884 yılında ise bu düzen arayışının bir sonucu olan ve bugünkü eski eserler yasalarımıza da temel olacak olan nizamname yürürlüğe girmiştir (Erder, 2018).

1869 ilk Asar-ı Atika Nizamnamesi’nde kazı yapmak isteyenlere devletten izin alma zorunluluğu getirilmiştir. Kazılarda çıkan eserlerin yurtdışına götürülemeyeceği, ancak yurt içinde alınıp satılabileceği ve devletin öncelikli satın alma hakkının olduğu belirtilmiştir. Yüzeyde bulunan eski eserlere ise zarar verilmesi yasaklanmıştır. 1874 yılında ise dönemin müze müdürü Phlipp Anton Dethier tarafından hazırlanan ikinci nizamname yürürlüğe girmiştir. 36 maddeden oluşan bu nizamnamenin geneli arkeolojik kazıları düzenlemeye yönelik kararlar içermektedir. Ayrıca kişi mülkiyetinde olan arazilerde bulunan eserlerin 1/3’ünün devlete, 1/3’ünün arazi sahibine, 1/3’ünün de kazı başkanına bırakılması maddesi eserlerin yurtdışına çıkışına imkan vermiştir. Bu durum dönemde büyük tepki çekmiştir. Osman Hamdi Bey’in 1881’de müze müdürü olması ile 1884’te yeni bir yasa hazırlanmıştır. Bu yasa ile tüm eski eserler devlet malı sayılmış ve yurtdışına çıkışı kesin bir dille yasaklanmıştır (Çal, 1990). Eksik görülen kısımlarla ilgili eklemeler yapmak üzere 1906 tarihli bir nizamname daha düzenlenmiştir. 1920 yılında kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisi bu nizamnameyi kabul etmiş ve yasa 1973’e kadar yürürlükte kalmıştır. Aynı zamanda

Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Türk Eski Eserler Müdürlüğü kurulmuştur. Bu eski eserlerle ilgili ilk kurumsallaşmadır (Eres ve Yalman, 2016).

1951 tarihinde 5805 sayılı Kanun ile Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu kurulmuştur. Türkiye'de bulunan eski taşınmaz eser ve anıtların korunması görevi bu kuruma verilmiştir. Kuruma anıtlarda yapılacak olan koruma, uygulama, onarım, restorasyon işlerinde uygulanacak olan ilkeleri belirlemek, uygulamaları denetlemek, anıtlarla ilgili her türlü uyuşmazlıkla ilgili bilimsel görüş bildirmek gibi görev ve yetkiler verilmiştir. Bu kurumdaki yetkili kişilerin tarih, arkeoloji, sanat tarihi, mimarlık, şehircilik alanlarında tanınmış ve bu alanlarda çalışmalar yapmış kişiler arasından seçilmesi şart koşulmuştur (Erder, 2018). Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun kuruluşundan sonra alınan önemli kararlar arasında; 1953 tarihinde anıtı yaşatmak için yeni işlev verilmesi, 1956 tarihinde anıtın çökme tehlikesi olsa dahi yıkılmayıp onarılması, kurul tarafından korunması gerekli görülmeyen yapıların yıkılmadan önce rölövelerinin alınması bulunmaktadır (Kaderli, 2014).

1961 Anayasası'nın Öğrenimin Sağlanması başlığı altında bulunan 50. maddesinde “....Devlet, tarih ve kültür değeri olan eser ve anıtların korunmasını sağlar.” ifadesi yer almaktadır (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 1961).

1973 tarihinde ise 55 maddeden oluşan ve 1883 tarihine kadar yürürlükte kalan 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu çıkartılmıştır. Türkiye'de tarihi çevrenin bir bütün olarak korunmasına imkan veren ilk yasadır. Yeni yasa içerisinde arkeolojik, tarihi ve doğal sit gibi kavramlar yer almaktadır. Yeni yasa ile Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu, çok sayıda kentsel sit alanı, anıtsal yapı ve sivil mimarlık örneğini tescillemeyi başarmıştır (Ahunbay, 2011).

1982 Anayasası'nın Tarih, Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması başlığı altındaki 63. maddesinde;

Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır. Bu varlıklar ve değerlerden özel

mülkiyet konusu olanlara getirilecek sınırlamalar ve bu nedenle hak sahiplerine yapılacak yardımlar ve tanınacak muafiyetler kanunla düzenlenir.

İfadesi yer almaktadır (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 1882). Ayrıca bu anayasada ilk defa *kültür varlığı ve değeri* kavramı kullanılmıştır.

1983'te 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla 1951 yılında kurulmuş olan Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu kaldırılmış yerine Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu ve Bölge Koruma Kurulları gelmiştir. Ayrıca bu yasa ile 1989 yılında Kültür Bakanlığı'na bağlı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, daha sonra da Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü kurulmuştur (Kaderli, 2014).

Arkeolojik alanlarda koruma bağlamında yapılan onarım, restorasyon ya da düzenleme amaçlı uygulamalar belirli yasalar ve yönetmelikler çerçevesinde yapılmaktadır. Bu uygulamaların amacı; 2863 sayılı kanun kapsamında 26006 sayılı 2005 tarihli Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'te kültür ve tabiat varlıklarını içeren alanların korunması, bu bağlamda doğru kararların alınması, bu işlemler için gerekli kaynakların sağlanması, sürdürülebilir olması için toplumun da sürece dahil edilmesi olarak açıklanmıştır.

2863 nolu yasaya gelene kadar korunması gerekli varlıklar *eski eser* olarak adlandırılmıştır. İlk defa bu yasa ile *kültür ve tabiat varlıkları* kavramı oluşmuştur. Kültür varlıkları 2863 sayılı yasanın 3a bendinde:

Tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır.

Şeklinde tanımlanmıştır (TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1983).

Arkeolojik sit alanları, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yayımlanan Arkeolojik Sitler, Koruma ve Kullanma Koşulları isimli 658 nolu ilke kararında I. derece, II. derece ve III. derece olmak üzere   e ayrılmıştır. I. derece arkeolojik sit ise “Korumaya yönelik bilimsel çalışmalar dışında aynen korunacak sit alanlarıdır. Bu alanlarda, kesinlikle hiçbir yapılaşmaya izin verilmemesine, imar planlarında aynen korunacak sit alanı olarak belirlenmesine, bilimsel amaçlı kazıların dışında hiçbir kazı yapılamayacak alanlar” olarak tanımlanmıştır (TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1999).

Arkeolojik alanların kullanımı ile ilgili koşulların düzenlendiği TC Kültür ve Turizm Bakanlığı 2005 tarihli, 702 nolu Kentsel Arkeolojik Sit Alanları Koruma ve Kullanma Koşulları isimli ilke kararında:

- Arkeolojik değerlerin bilimsel yöntemlerle açığa çıkarılması,
- Kapsamlı arkeolojik envarter çalışması ve   ekli planlama çalışmalarının yapılması, planlar onaylanmadan alanda uygulama yapılmaması,
- Planlama yapılırken alana gelecek olan işlevlerin uygun olması,
- Projelendirme aşamasında gerekli görülen alt yapı hizmetlerinin zemine zarar vermemesi, toprak kullanımının minimumda tutulması,
-  neri getirilen yapıların   ek, gabari ve malzeme özellikleri ile geleneksel doku ile uyumlu olması,
- Mevcutta bulunan ve olası arkeolojik değerlerin korunması,
- Alanda temelleri bulunan bir yapının, alanı tekrar canlandırması öngörülüyor ve restitüsyon çalışmaları için gerekli belge var ise kurul onayından sonra tekrar yapılabileceği,
- Tek yapı ve yapı kalıntısının rölöve ve restorasyon projelerinin Koruma Bölge Kurulu tarafından onaylanmasının ardından bakım ve onarım yapılabileceği şeklinde maddeler yer almıştır.

Arkeolojik alanlarda yapılacak olan çalışmalarda çeşitli uzmanlık alanlarından kişilerin çalışması gerekmektedir. Arkeolojik alanlarda yapılan mimari çalışmalar belgeleme, koruma, tamamlama gibi yapıların korunmasına yönelik çalışmaların yanı sıra ziyaretçiler için yapılan mimari düzenlemelerdir. Bu amaçla arkeolojik alanlarda yapıları korumaya yönelik olarak koruma çatıları, anastilosis ve tamamlama

uygulamaları gibi mimari çözümler üretilmektedir. Aynı zamanda alana gelen ziyaretçilerin bilgilendirilmesi ve korunması amacıyla giriş mekanları ve hizmet yapıları, gezi güzergahı gibi çözümler üretilmektedir.

Arkeolojik sit alanlarının ziyarette açılabilmesi için alanda ziyaretçi gezi güzergahı, sirkülasyon alanları, yönlendirme elemanları gibi belirli düzenlemelere ihtiyaç vardır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı 658 nolu ilke kararında I. derece arkeolojik sit alanı ile ilgili olan 1. maddenin d bendinde; ören yeri statüsündeki alanlarda gezi güzergahı düzenlemesi, meydan üretimi, açık otopark yapılması, WC, bilet gişesi, güvenlik için bir hacim yapılabileceği belirtilmiştir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı 702 nolu ilke kararında, alanda yapılması planlanan hizmet yapılarının işlev, gabari, yapım tekniği ve malzemesi ile alanla uyumlu olması ve mevcuttaki varlıkların da değerlendirilmesini sağlayacak çözümler üretmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı 2005 tarihli Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulanması, Denetimi, Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslara Ait Yönetmelik'te çevre düzenleme projesi tanımı:

Ören yerlerinin arkeolojik potansiyelini koruyacak şekilde, denetimli olarak ziyarete açmak, tanıtımını sağlamak, mevcut kullanım ve dolaşımdan kaynaklanan sorunlarını çözmek, alanın ihtiyaçlarını çağdaş, teknolojik gelişmelerin gerektirdiği donatılarla gidermek amacıyla her ören yerinin kendi özellikleri göz önüne alınarak hazırlanacak 1/500, 1/200 ve 1/100 ölçekli düzenleme projeleri

Şeklinde yapılmıştır (TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2005).

Aynı tüzükte çevre düzenleme projelerinin hazırlanması ve uygulanması için alanla ilgili koruma amaçlı imar planı hazırlanması gerektiği belirtilmiştir. Ancak alanda acil koruma önlemleri alınması şart ise imar planı olmadan da çevre düzenleme projesinin hazırlanabileceği belirtilmiştir. Aynı yönetmelikte çevre düzenleme projelerinin,

Bakanlıkça hazırlanan Çevre Düzenleme Projeleri Teknik Şartnamesi'nde belirtilen esaslar dikkate alınarak hazırlanması gerektiği vurgulanmıştır.

2005 tarihli TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çevre Düzenleme Projesi Genel Teknik Şartnamesi madde 3'te hazırlanan projelerle ilgili hedef ve ilkeler belirtilmektedir. Projelerden; 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu, Yönetmelikleri ve Kurul ilke kararları ile Koruma Bölge Kurulu kararlarına uygun olması, yürürlükte olan uygulama planları esas alınarak hazırlanması, alanın özgün kimliğini ve değerlerini koruyarak ön plana çıkarması, uygulanabilmesi ve uygun işlevlerin verilmesi, doğal çevreye uyumlu olması, yapılaşmış çevre ve sosyal çevre arasında etkileşim yaratması, kullanıcı profiline göre tasarım yapılması, projedeki açık mekanların, meydanların, yaya yollarının alanda işlevsel bütünlük sağlaması, alanın ulaşılabilirliğini arttırması, proje alanı ile kent bütününde süreklilik sağlaması, proje mekanlarının tasarımında iklim göz önüne alınarak optimum aydınlatma sağlanması, alt yapı sistemlerinin etkinliğinin ve yeterliliğinin sağlanması, alanda ekolojik dengenin korunması, koruma ve uygulama imar planı hükümlerine uyması, ihtiyaç programı dahilinde tasarım yapılması beklenir.

2006 tarihli TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, 714 nolu ilke kararında; I. ve II. derece arkeolojik sit alanlarında gün yüzüne çıkarılmış olan taşınır kültür varlıklarının alanla işlevsel ve mekânsal ilişki kurabilmesi, korunması ve değerlendirilmesi amacıyla Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından ihtiyaç duyulan hallerde açık ve kapalı sergi alanlarının, ziyaretçilere hizmet verecek olan giriş ünitesinin, açık otopark ve mobil satış ünitelerinin Koruma Bölge Kurulu'nun özel izni ile yapılabileceği belirtilmiştir.

2005 tarihli TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, Arkeolojik Kazılarda ve Kazı Alanlarında Yapılacak Düzenleme, Restorasyon ve Konservasyon Proje ve Uygulamalarında Uyulacak Usul ve Esaslara İlişkin Yönerge'de çevre düzenleme başlıklı madde 30'da; çevre düzenleme projelerinin, kazı ekibinin görüşü alınarak ve ilgili koruma kurulunun onay vermesinin ardından Bakanlık bilgisi dahilinde uygulanabileceği belirtilmektedir. Aynı yönergede bulunan madde 31'de ise çevre düzenlemesi ile ilgili belirtilen hükümlere göre:

- Ören yerlerinde arkeolojik potansiyel korunur.
- Ören yeri denetimli olarak ziyarete açılır. Ziyarete açılan ören yerlerinin tanıtımı için gezi güzergahı, bilgilendirme ve tanıtım panoları, ziyaretçilerin ihtiyaçlarını karşılayacak hizmet üniteleri, aydınlatma elemanları, alt yapı hizmetleri planlanır ve projelendirilir.
- Alanın mevcut durumundaki kullanım ve dolaşım problemleri çözülür.
- Alandaki ihtiyaçlar modern ve teknolojik gelişmelerin sonucu olan donatılarla giderilir.
- Alandaki çalışmalar sırasında bölgedeki halk ile iletişim kurulur ve halkın alanı sahiplenmesi için ilgiyi arttırıcı programlar hazırlanır.

Arkeolojik alanlarda yönlendirme ve tabela ihtiyaçları ile ilgili olarak 2014 tarih ve 161427 sayılı Bakanlık onayı ile Müze ve Ören Yerleri Giriş, Bilgilendirme, Yönlendirme ve Uyarı Tabelalarına İlişkin Yönerge yürürlüğe girmiştir. Yönergede, tabela yapımında kullanılacak olan malzeme ve tabelanın boyutları ile ilişkili bilgiler detaylı olarak verilmiştir. Yönetmelikte tabelanın; bilgi tabelası, giriş tabelası, sponsor tabelası, yönlendirme tabelası, uyarı tabelası gibi çeşitleri bulunmaktadır.

BÖLÜM ÜÇ

ARKEOLOJİK ALANLARDA UYGULANAN MİMARİ ÇÖZÜMLER

3.1 Giriş Mekanları ve Hizmet Yapıları

Arkeolojik sit alanlarının ziyaretçilere açılabilmesi için belirli yapıların varlığına ihtiyaç duyulmaktadır. Alana gelecek olan ziyaretçiler ve çalışanlar için tasarlanacak olan bu yapıların giriş mekanı, wc, ofis, satış birimi, sergi birimi, kafeterya, deneysel arkeolojik alanlar gibi birimlerden oluşması beklenmektedir.

Yeni işlev verilerek tarihi yapıların tekrar kullanılması günümüzde sık karşılaşılan bir durumdur. Ancak konu arkeolojik alanlardaki yapılara geldiğinde yeniden işlevlendirilmesi pek mümkün olmamaktadır. Bunun sebebi yapının antik dönem özellikleri taşıması ve tamamlanması için yeterli bilgi ve belgelerin bulunmamasıdır. Bu nedenle arkeolojik alanlarda ziyaretçilerin günlük ihtiyaçlarını karşılamak için yeni yapıların konumlandırılması gerekmektedir (Köksal, 2014).

Arkeolojik alanlarda özellikle ziyaretçilere yönelik olan giriş ve hizmet yapılarının; konumları, ölçekleri, malzeme özellikleri alanın özgün niteliğini bozmayacak şekilde olmalıdır.

Arkeolojik alanlarda ihtiyaç duyulan ve yeniden üretilen giriş mekanları ve hizmet yapıları *çağdaş ek* olarak nitelendirilebilmektedir. Bu yapıların tasarımını etkileyen faktörler; iklimsel veriler, kent planı, malzeme, form ve yapım yönetmelikleridir. Çevre verileri aynı zamanda yapının malzeme ve form özelliklerini belirleyebilmektedir. Ayrıca yeni yapıların ölçek olarak alanı zedelememesi gerekmektedir. Yapının tasarımında, alanın dokusuna uygun geleneksel malzeme kullanılabileceği gibi çağdaş malzeme ve teknikler de kullanılabilmektedir. Yaygın olarak çağdaş malzeme kullanılmaktadır. Bunun nedenleri; özgün teknikleri inşa edecek ustaların günümüzde zor bulunması, çağdaş malzemelerin hafif olması, gerektiğinde kolay sökülebilmesi, dokuya olan görsel müdahaleyi minimuma indirmesi, uygulandığı dönemin mimarisini yansıtması, doku ile kontrast oluşturarak dokuyu ön plana çıkarması olarak sayılabilir (Tanaç Zeren, 2010).

Tarihi alanlarda mimari tasarım yapmanın çok sayıda sınırlayıcı yönleri bulunmaktadır. Tasarlanacak olan yapının konumu ziyaretçilerin kolay ulaşabileceği ve alana dağılım sağlanabilecek bir noktada olmalıdır (Savrum Kortanoğlu, 2013). Yapının zemine minimum müdahale etmesi, kolaylıkla sökülebilir olması gerekmektedir. Aynı zamanda yapının alt yapı gereksinimlerinin giderilmesi gerekir (Şekil 3.1).

Şekil 3.1 Bu konuda örnek bir uygulama olarak Göbeklitepe Ziyaretçi Merkezi (Göbeklitepe Ziyaretçi Merkezi, b.t.)

Arkeolojik alanlar için tasarlanan giriş mekanları ve hizmet yapıları tasarımından:

- İklimsel verileri dikkate almış olması,
- Zemine minimum müdahale etmesi,
- Hafif ve kolayca sökülüp takılabilir olması,
- Oranı ve malzemesi ile kalıntıları ön plana çıkarması,
- Ziyaretçi ihtiyaçlarına cevap vermesi,
- Konumunun antik dönem kalıntılara çok yakın olmaması ancak alana gelen ziyaretçiler açısından kolay ulaşım sağlanan bir noktada olması beklenir.

3.2 Gezi Güzergahı ve Platformu

Arkeolojik alanların ziyaretçilere yönelik sunum çalışmaları içerisinde gezi güzergahı ve gezi platformları da bulunmaktadır. Gezi güzergahı, alanın ziyaretçiler tarafından gezilmesi için tasarlanan; kalıntılara zarar vermeyen, bilgilendirme panoları ve seyir terasları içeren, yönlendirme ve uyarı levhalarının da olduğu yollardır. Bu

güzergah üzerinde bulunan bilgilendirme panolarının, tüm iklim koşullarına uygun malzemeden üretilmesi, en az iki dilde olması beklenmektedir. Ayrıca bu bilgiler her seviyeden ziyaretçi için anlaşılabilir olmalıdır (Savrum Kortanoğlu, 2013).

Gezi güzergahının tasarımında ilerleyen yıllarda kazı alanında yapılması planlanan çalışmaların yönü göz önüne alınmalıdır. Bu çalışmaların zamanla ilerlediği yön değişebilmektedir. Bu sebeple tasarlanan güzergahın esnek ve değiştirilebilir olması gerekmektedir.

Oluşturulmuş olan gezi güzergahlarında ziyaretçi emniyeti sağlanması amacıyla gerekli görülen yerlerde korkuluk elemanları kullanılmalıdır.

Akşamları ziyarete açık olan veya belirli dönemlerde etkinlikler düzenlenen antik kentlerde gezi güzergahının aydınlatılması da düşünülmelidir.

Arkeolojik alanlarda bulunan anıt yapıların içerisinde dolaşım sağlanması amacıyla gezi platformu ihtiyacı doğabilmektedir. Özellikle zemininde mozaik vb. hassas kalıntılar bulunan yapılarda, zemine minimum müdahale ya da zemine müdahale etmeden yerden az yükseltilmiş gezi platformları oluşturulmalıdır (Köksal, 2014).

Gezi platformlarında ahşap veya yerel malzeme kullanımı sık karşılaşılan ve alanla uyumlu olmayı hedefleyen bir müdahaledir. Bunun yanı sıra alanın dokusuna zıt, çağdaş malzeme kullanımı alandaki kalıntıları ön plana çıkarmayı hedefleyen bir müdahaledir. Her ikisinde de zemine minimum müdahale edilmesi esastır. Doğru malzeme kullanımının tercihinde kalıntının da önemi etkilidir. Platform altında mozaik vb. kalıntılar bulunmakta ise cam gibi zeminin görülebilmesini sağlayan malzemelerin kullanımı doğru bir yaklaşım olacaktır.

Gezi güzergahı ve platformları tasarlanırken bunlarla birlikte alana gelecek olan fiziksel yük de göz önünde bulundurulmalıdır. Alanın strüktürel, malzeme vb. özellikleri dikkate alınarak alan için uygun olan ortalama ziyaretçi sayısı hesaplanabilir. Ziyaretçi sayısının uygun görülen sayıdan fazla olması durumlarında alanın belirli saatlerde ziyarete açılması, ek ücret getirilmesi gibi kısıtlamalar getirilebilir. Ziyaretçi yoğunluğu gezi platformlarının taşıyıcı strüktürünün ve

kullanılacak olan malzemenin tercihinde etkilidir. Platform, ziyaretçilerin kalıntılara verebileceği zararlar göz önünde bulundurularak tasarlanmalı, belirli noktalarda ziyaretçiyi sınırlayan elemanlar bulundurulmalıdır (Şekil 3.2).

Şekil 3.2 Bu konuda örnek bir uygulama olarak Troia gezi yolu (Savrum Kortanoğlu, 2013)

Tüm bu açıklamalar sonucunda gezi güzergahı ve platform tasarımından;

- Zemine minimum müdahalede bulunması,
- Kalıntı ve ziyaretçi için emniyet sağlayan elemanlar içermesi,
- Ziyaretçi için bilgilendirme elamanları içermesi,
- Esnek ve değiştirilebilir olması,
- Kalıntıyı ön plana çıkarması,
- Antik zeminin plan şeması ile uyumlu olması,
- Kalıntıyla iletişim sağlaması ve görsel uyum içinde olması beklenir.

3.3 Koruma Çatıları

Arkeolojik kazılar sonucu ortaya çıkan yapılara gerekli konservasyon ve restorasyon çalışmaları yapılmaktadır. Ancak bu çalışmalar bazı durumlarda tek başlarına başarılı bir koruma sağlamamaktadır. Özellikle yağmur, güneş ışığı, rüzgar, nem vb. gibi iklim koşullarından çabuk etkilenen; bu sebeple açıkta kalması sakıncalı

olan kerpiç, mozaik, duvar resmi, fresk gibi yapı elemanları ve malzemeleri bir koruma çatısı altına alınarak korunabilmektedir (Ahunbay, 2011).

Koruma çatısının asıl amacı, korunacak olan eserlerin vurgulanması, sergilenebilmesi, gelecek nesillere güvenle ulaştırılmasıdır (Hausmayer, 2000).

Koruma çatısının tasarımında tek başına iddialı olan, anıtsal niteliği olan mimari çözümlerden uzak durulması gerekmektedir (Ahunbay, 2011). Bu sebeple ölçek olarak kalıntıları ezmemeli, harabe peyzajını bozmamalıdır. Ayrıca altında koruduğu esere temas edip zarar vermemelidir.

Çatı; kalıntıları ön plana çıkarmalı, ziyaretçilerin alanı daha kolay anlamalarını sağlamalı, eserleri olumsuz hava koşullarından korumalıdır. Koruyucu çatı tasarımını etkileyen faktörler; form, malzeme, kalıntılarla olan fiziksel ilişkisi ve dokuya olan uyumudur (Tanaç Zeren, 2010).

Çatının formu ve planı belirlenirken koruncak olan eserin plan şemasına dikkat edilmelidir. Ayrıca alandaki kazı çalışmalarının yön değiştirebilme ve genişletilebilme ihtimali olduğu dikkate alınmalıdır. Bu bağlamda tasarlanacak olan koruma çatısının modüler olması özellikle kazısı devam etmekte olan alanlar için avantaj sağlayacaktır.

Koruma çatısında kullanılacak olan malzeme bir diğer önemli tartışma konusudur. Bu malzemeler renk değişimine neden olması ve malzemenin içyapısını bozması olasılıklarıyla güneş ışınlarına karşı dayanımlı olmalıdır. Güneş ışığı koyu renkli malzemelerde solmaya, açık renkli mermer gibi malzemelerde ise lekelerin oluşmasına neden olmaktadır. Koruma çatılarında kullanılan tekstil esaslı kaplama malzemeleri zamanla güneşin etkisi ile deforme olur ve ömürleri çok kısadır. Güneş ışınlarını içeri alan ve yapı içi sıcaklık artışına sebep olan malzemeler de kullanılmamalıdır (Tanaç Zeren ve Uyar, 2010).

Koruma çatısı tasarımında her alanın kendine özgü problemleri ve çözümleri olduğu unutulmamalıdır. Arkeolojik alanda meydana gelmiş olan problemlerin nedenleri iyi analiz edilmeli ve o alana özgü çözüm yöntemleri belirlenmelidir (Savrum Kortanoğlu, 2013).

Arkeolojik alanlarda bazı durumlarda kalıntıyı yalnızca koruma çatısı ile korumak mümkün olmayabilir. Böyle yapılarda yapının yan duvarları da cephe elemanları ile örtülebilir. Bu şekilde antik bir yapı, cephesinde ve çatısında modern malzemeler kullanılarak dış etkilerden korunmuş olur. Böyle bir uygulama, genellikle içerisinde duvar resmi, mozaik gibi nitelikli ve özgün eserler barındıran yapılarda tercih edilir (Şekil 3.3).

Şekil 3.3 Bu konuda örnek bir uygulama olarak Çatalhöyük 4040 Koruganı (Çatalhöyük, b.t.)

Koruma çatılarının planlanmasında etkili olan birçok faktör vardır. Korunacak olan yapının konumuna bağlı olan iklimsel özellikler ve bölgenin zemin özellikleri, zemin suyu seviyesi gibi verilerin yanı sıra korunacak olan eserlerin korunmuşluk durumu, yapının yerleşimi ve ekonomi gibi etmenler planlama sürecinde etkilidir (Tanaç Zeren, Uyar, 2010). Bu bağlamda koruyucu çatı tasarımından;

- Koruyucu çatı strüktürünün zemine minimum müdahale etmesi,
- Modüler, esnek ve değiştirilebilir olması,
- Yapı ve ziyaretçi için emniyetli olması,
- Alanla ve korunacak olan kalıntıyla ilişki kurması,
- Sosyal ve toplumsal ihtiyaçlara cevap vermesi,
- Yönetmeliklere uygun olması beklenir (Ertosun, 2012).

3.4 Anastilosis uygulamaları

Arkeolojik alanlardaki kalıntılarla ilgili ziyaretçilerin etkin biçimde bilgilendirilmesi kazının hedefleri arasındadır. Bu bilgilendirme çizim, yazı ve maket

gibi yöntemlerle yapılabileceği gibi anastilosis denilen yöntemle de gerçekleştirilmektedir. Anastilosis yunanca bir kelime olup, anıta ait dağınık halde bulunan parçaların bir araya getirilerek bütünleştirilmesi işlemine verilen addır. Anastilosis için en uygun durum, anıta ait parçaların çoğu günümüze ulaşmış ve tekrar kullanılabilir durumda ise oluşmaktadır. Az malzemenin günümüze ulaştığı durumlarda anastilosisten kaçınılmalıdır (Ahunbay, 2011).

Anastilosis sırasında ek malzeme veya yapı elemanı kullanılması gereken durumlarda ise seçilen malzemenin mümkün olduğunca nötr olması beklenir. Aynı zamanda bu malzemelerin özgün malzemedan kolaylıkla ayırt edilebilmesi gerekmektedir (Şekil 3.4).

Şekil 3.4 Bu konuda örnek bir uygulama olarak Sagalassos Antik Kenti Antoninler Çeşmesi (Kişisel arşiv, 2017)

Anastilosis yeniden yapımı hedeflemeyen, sadece anıtlarla ilgili kısmi bilgi vermeyi amaçlayan bir müdahaledir. Ayrıca anastilosis yapılması planlanan alanda başka yüksek bir yapı yok ise yapının parçaları olsa dahi anastilosisten vazgeçilmesi, bunun yerine restitüsyon çizimlerinin yapılması önerilmektedir. Günümüzde anıtlarla ilgili yapılmak istenen üç boyutlu sunumlar dijital yöntemler aracılığıyla da gerçekleştirilmektedir.

Anastilosis uygulamaları klasik dönem kazı alanlarında sık karşılaşılan bir müdahale iken tarih öncesi yerleşmelerde nadir rastlanan bir uygulamadır. Bunun

nedeni klasik dönem kazı alanlarından farklı olarak, tarih öncesi alanlarda alçak duvar elemanları veya yok olmuş ahşap elemanların ‘iz’ niteliğindeki deliklerinin olması ve bu sebeple üç boyutlu algılanmasının güç olmasıdır (Eres, 2016).

3.5 Tamamlama (Bütünleme) Müdahaleleri

Tez kapsamında arkeolojik alanlarda uygulanan tamamlama müdahaleleri çalışıldığından, bu bölüm taş konusunda detaylandırılmıştır.

Arkeolojik mirasın korunması ve restorasyonunda uygulanan tekniklerden birisi de tamamlamadır. Tamamlama (Bütünleme), hasar görmüş veya bazı kısımları günümüze ulaşamamış olan tarihi yapıların özgün veya çağdaş malzeme ile bütünlenmesi işlemine verilen isimdir. Tarihi yapıda meydana gelen malzeme kayıpları, estetik görünümü bozmasının yanı sıra yapının strüktürel bütünlüğünü de bozabilecek boyutlara ulaşmaktadır. Özellikle kazı sonucunda toprak altından çıkarılan yapıların, doğal koşullara karşı savunmasız hale gelmesi bir takım müdahaleleri zorunlu kılmaktadır. Strüktürel problemlere rastlanan durumlarda ise çoğunlukla tamamlama müdahalesi tercih edilmektedir. Tamamlama müdahalesinde doğru değerlendirme yapılması, doğru karar alınabilmesi için önemlidir. Bu değerlendirme sırasında tamamlamada kullanılacak olan malzeme ve teknik seçimi konunun temelini oluşturmaktadır.

Tamamlama uygulamalarında;

- Tamamlama yapılan alanda seçilen tekniğin özgün yapı ile uyumlu olmasına,
- Yeni bölüm ile özgün bölümün birbirinden ayrıştırılabilmesine,
- Tamamlamada kullanılan malzemenin fiziksel ve kimyasal özelliklerinin özgün ile uyumlu olmasına dikkat edilmelidir.

3.5.1 Tamamlamada Teknik Seçimi

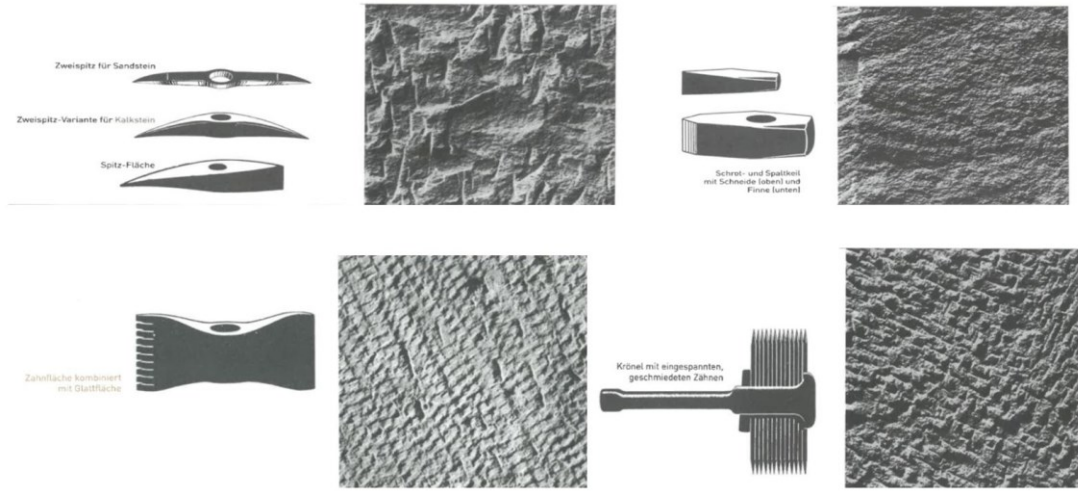
Arkeolojik alanlarda uygulanacak olan tamamlama müdahalelerinde teknik seçimini belirlemek için öncelikle yapıdan gelen izler araştırılır. Bu izlerin oluşumunda antik dönemlerden günümüze kadar uygulanmış olan çeşitli taş işleme

teknik ve yöntemleri etkilidir. Bu sebeple arkeolojik alanlarda yapılacak olan tamamlamalar için antik dönem taş işleme teknikleri detaylı olarak incelenmelidir.

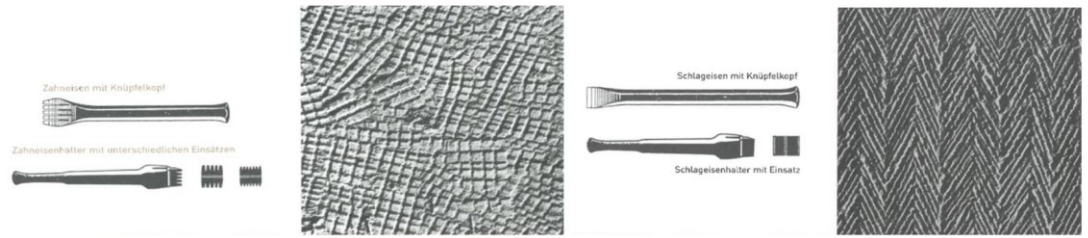
Taşın kullanılma süreci ocaklardan nasıl çıkartıldığı ile başlar. Taşın ocaktan çıkarılmasından sonra bloklar çeşitli yöntemlerle yapı inşa alanına taşınırlar. Alana getirilen bloklar yapıdaki yerlerine yerleştirilene kadar işlenirler. Özellikle diğer taşlarla birleşecek yüzeyleri hassas bir şekilde işlenir. Diğer taşlarla bağlantılarını sağlayacak olan zıvana ve kenet yerleri açılır. Yapı ayağa kaldırılmaya başlandığında taşları düşeyde taşıyacak olan rampa, iskele ve makaralı sistemler devreye girer. Yatayda ise kanırtma yuvaları ve metal elemanlarla taş hareket ettirilir ve kenetler kurşunla sabitlenerek taşlar birleştirilir (Bingöl, 2004). Tamamlama çalışmaları güvenilir verilere dayanmalıdır. Sadece analogilere dayalı olarak tamamlama yapılmamalıdır. Yapının özgün halinin nasıl olduğunu ispatlayan kanıtlar ışığında tamamlama gerçekleştirilmelidir (Tanaç Zeren, 2010). Bu sebeple de arkeolojik alanlarda tamamlama yapabilmek için; taş yüzeylerinin nasıl işlendiği, işlenen bu taşın nasıl taşındığı, duvar örme teknikleri, taş elemanları birleştirme öğeleri ve gereçleri detaylı araştırılmalıdır. Tüm bunlar yapıda belirli izler yaratmakta ve bu da restitüsyonun doğru yapılabilmesini sağlamaktadır. Yani tamamlamada kullanılacak olan yöntemin tercihinde de etkin rol oynamaktadır.

3.5.1.1 Taş Yüzeylerinin İşlenmesi

Taş yüzeylerinin işlenmesi için kullanılan aletler iki kısımda incelenebilir. İlk kısımda; taşçı çekici, taşçı baltası, tokmak gibi bir sap ve ağızdan oluşan ve tek başına kullanılabilen ürünler yer alır. Bu aletler taşın kaba işçiliğini yapmak için kullanılırlar. İkinci kısımda ise; taşa son şeklini vermede kullanılan taşçı kalemi, dişli taşçı kalemi, murç gibi ürünler yer almaktadır. Bu ürünler tokmak veya çekiçe birlikte kullanılır (Adam, 1994). Ve kullanılan bu farklı aletler sonucunda yüzeyde farklı dokular oluşturulmaktadır (Şekil 3.5, 3.6).

Şekil 3.5 Başka bir alete ihtiyaç olmadan, tek başına kullanılan taşçı aletleri ve yüzeyde oluşturdıkları dokular (Watzke, 2014)

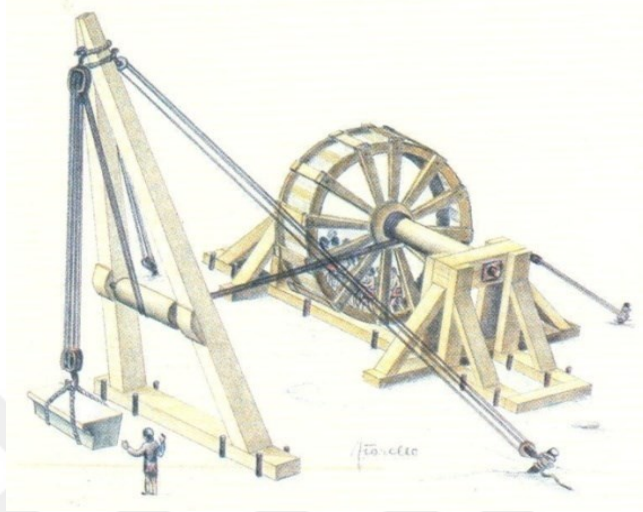
Şekil 3.6 Tokmak ile birlikte kullanılan keski tipleri ve yüzeyde oluşturdıkları farklı dokular (Watzke, 2014)

3.5.1.2 İşlenen Taşın Taşınması

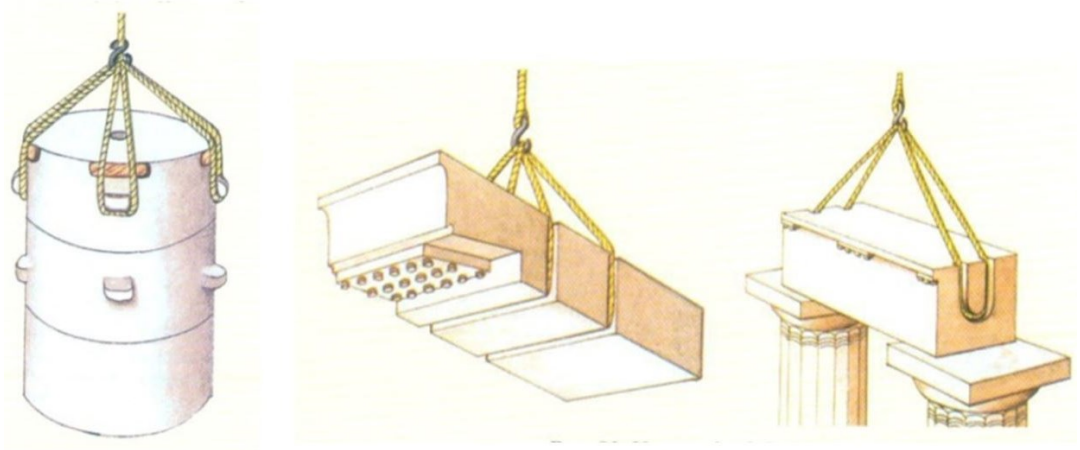
İşlenmiş olan taşın, oluşturulacak yapının yanına götürülmesi için yatayda bir takım taşıma yöntemleri kullanılmaktaydı. Bu taşıma işlemi için öküzlerin çektiği yük arabaları tercih edilirdi. Yük arabaları ile taşın basıncı tekerleklere dağılıyor ve yol yüzeyinin bozulmaması sağlanıyordu. Küçük bloklarda kazıklar yardımı ile taş yol üzerinde sürtünerek hareket ettirilirken, sonrasında sürtünme etkisini azaltmak için blokların altına kütükler konulmuştur (Bingöl, 2004).

Yapı alanına ulaşan taş bloklar; şekillendirildikten sonra halat ve makara sistemlerinden oluşan düzenekle yapıdaki yerlerine taşınırdı. Bu sistemler aşağı yukarı hareket ederek düşeyde taşımayı sağlardı (Şekil 3.7).

Düşeyde bloklar taşınırken, taşın halat tarafından kavranması böylece güvenliğin sağlanması için blok üzerinde bir takım yardımcı öğeler bulunmaktaydı. Mahmuz, oluk, u kanal gibi isimlerle adlandırılan bu öğeler genellikle taş blok yerleştirildiğinde gözükmeyecek yüzüne gelecek şekilde oluşturulmaktaydı (Bingöl, 2004) (Şekil 3.8).

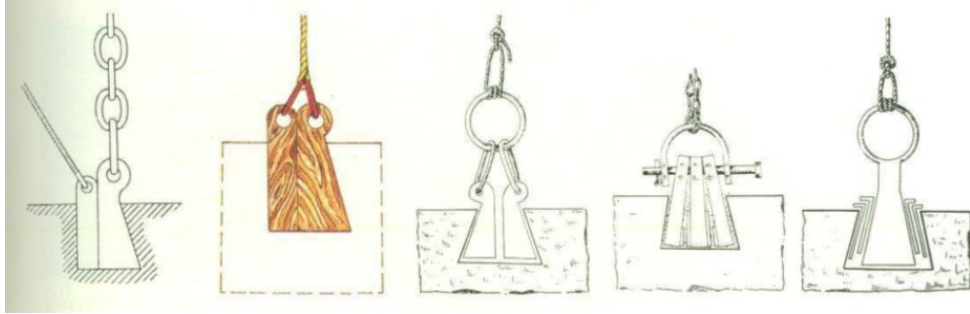
Şekil 3.7 Düşeyde yük taşıyan makaralı sistem (Bingöl, 2004)

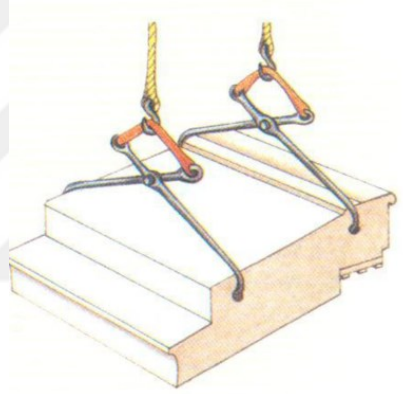
Şekil 3.8 Mahmuz ve oluklar (Bingöl, 2004)

Blokların taşınmasında halatın yerini zamanla metal öğeler almaya başlanmıştır. Metal öğeler için taş yüzeyinde oyuklar açılmış, sabitlenen elemanlar halat yardımı ile kaldırılmaya başlanmıştır. Bu öğeler kurtağzı ve kavraç olarak adlandırılmaktadırlar. Kurtağzının birçok çeşidi bulunmasına karşın temel çalışma mantığı aynıdır. Blok

üzerine takıldıktan sonra halat yardımı ile yukarı çekildiğinde genişleyerek yuvanın içinde kalmaktadır. Diğer taşıma ögesi olan kavraç ise bloğun iki tarafına sabitlenerek blok sıkıştırılır ve halat yardımı ile çekilir (Bingöl, 2012) (Şekil 3.9, 3.10).

Şekil 3.9 Kurtağzı tipleri (Bingöl, 2012)

Şekil 3.10 Kavraç (Bingöl, 2012)

3.5.1.3 Duvar Örne Teknikleri

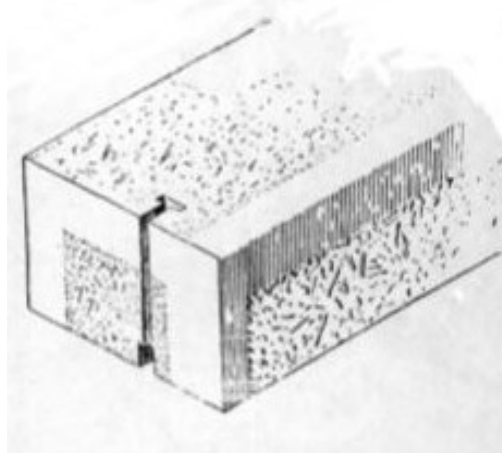
Duvar örme şekilleri yapının dönemindeki etkisine göre farklılıklar göstermekteydi. Örneğin basit moloz taş duvarlar basit savunma duvarlarında ve evlerde kullanılırken; tapınak gibi önemli yapılarda, mermer taş bloklardan nitelikli olarak örülmüş duvar örgüleri görülmektedir. Mermer bloklardan oluşan duvarlar ise eşit yükseklikte olduğu zaman isodomum, eşit yükseklikte olmadığı zaman ise Pseudoisodomum olarak adlandırılırdı (Vitruvius, 2013) (Şekil 3.11).

Şekil 3.11 Pseudoisodomum ve isodomum tipi duvar görüşleri (Vitruvius, b.t.)

3.5.1.4 Birleştirme Ögeleri ve Gereçleri

3.5.1.4.1 *Dikey Bağlama Ögeleri (Zivana Yuvaları ve Zivanalar)*. Yapıdaki yerlerine getirilen blokların, altındaki ve yanındakilerle; sütunların ise sadece alttakilerle bağlanmaları gerekiyordu. Dikey bağlantıyı sağlamak amacıyla taş üzerinde *zivana yuvası* adı verilen yuvalar açılır ve *zivana* olarak adlandırılan elemanlarla bağlantı sağlanırdı. Zamanla zivanaları sabitlemek ve hava ile bağlantılarını keserek, paslanmalarını önlemek amacıyla zivana yuvaları kurşun ile doldurulmaya başlandı. Paslanmanın dışında bir diğer neden de, taş ile metal arasında tampon bir malzeme olmadığı için uygulama sırasında ya da sonrasında taşta hasarlar meydana gelmesiydi. Bunları önlemek amacıyla da kurşun, tampon malzeme olarak kullanılmaya başlandı. Yapı elemanlarında görülen kurşun akıtma kanalları bunun en belirgin göstergesidir (Bingöl 2004). Bu kanallara bakıldığında da dikey kanalla ve yatay kanalla olmak üzere iki tür kurşun akıtma yöntemi görülmektedir (Şekil 3.12, 3.13).

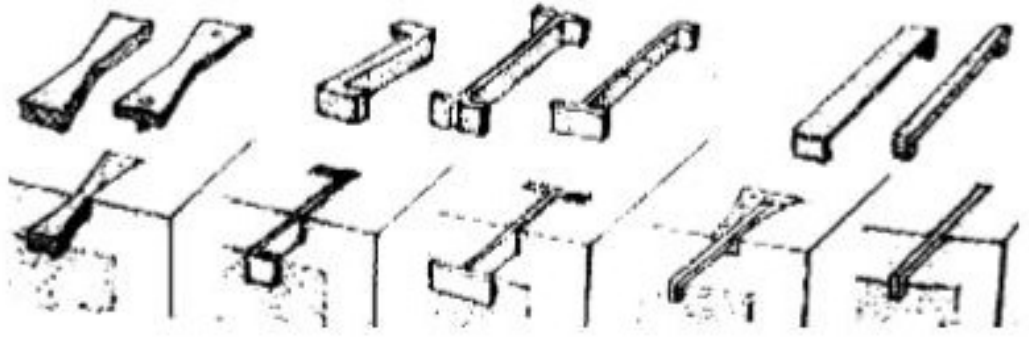

Şekil 3.12 Zıvana yuvası ve dikey kurşun akıtma kanalı (Demirtaş, 2006)

Şekil 3.13 Yatay kurşun akıtma kanalı (Bingöl, 2004)

3.5.1.4.2 Yatay Bağlama Öğeleri (Kenetler). Yatay yapı sıralarında yan yana gelecek olan blokları, üst yüzeylerinden bağlamaya yarayan metal elemanlardır. Blokların büyüklüğüne göre kenetlerin şekil ve sayıları farklılaşabilmekte; kırlangıçkuyruğu, Z, çift, geniş ve dar U gibi tiplere ayrılmaktadır (Şekil 3.14). Kenet boşluğa konulduktan sonra, esneyebilmesi ve paslanmaması için kurşunla perçinlenir (Demirtaş 2006).

Şekil 3.14 Yatay bağlama öğeleri olan kenet tipleri (Bingöl, 2004)

3.5.2 Tamamlamada Malzeme Seçimi

Tamamlama yapılmasının söz konusu olduğu durumlarda eklenecek veya değiştirilecek olan malzemenin nitelikleri bilimsel veriler ışığında araştırılarak belirlenmeli ve özgün malzeme ile uyumlu olmasına dikkat edilmelidir. Bu durum da disiplinler arası çalışma gerekliliğini doğurmaktadır (Eskici, 2007).

Tamamlamada kullanılacak olan malzeme seçimi; farklı, benzer ve aynı malzeme olarak sınıflandırılabilir. Kullanılacak olan malzemenin özgün kalıntılarla uyumlu olması, müdahalenin anlaşılabilir olması ve gerektiğinde geri dönüştürülebilir olması beklenmektedir (Şener, 2015).

3.5.2.1 Farklı Malzeme İle Tamamlama

Taş yapılarda tamamlamada tuğla kullanımı çok yaygın bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Tuğla, taştan farklı bir malzeme olmasına karşın benzer özellik gösterebilen bir malzemedir.

Farklı malzeme ile tamamlamada kullanılan bir diğer önemli malzeme betondur. Beton hammaddesi çimento olan, Romalıların geliştirdiği harçtan farklı olarak geliştirilmiş bir karşımdır ve 1950’li ve 1960’lı yıllarda antik yapıların restorasyonunda sıkça kullanılmıştır (Alanyalı, 2013).

Kimyasal olarak çimento kullanımı değerlendirildiğinde ise farklı gözenek yapısı, ısı genleşme ve tuzlanma özelliklerinin taştan farklı olması nedeniyle açıkta sergilenen eserlerin onarımında risk oluşturduğu vurgulanmıştır (Torraca, 2009).

Ancak bir uygulamayı değerlendirirken döneminin koşullarına da bakılmalıdır. Örneğin Alanyalı (2013), Side’de bulunan Vespasian Anıtı için aşağıdaki ifadeyi kullanmıştır:

....Günümüz Side’sinde her türlü restorasyon malzemesi bulunabilmektedir. Ama restorasyonların yapıldığı dönemde değil bir torba çimento, birçok temel gıda maddesini bile bulmak oldukça zordu. Hatta malzeme kıtlığından dolayı Machatschek’in çok yakındığı olurmuş. Vespasian Anıtı, günümüzde turistlerin mutlaka hatıra fotoğrafı çektiği bir alandır. Eğer bu anıt onarılmamış olsaydı, anıta dair hiçbir iz günümüze kalmazdı.... (s. 42).

Bu örnekten de anlaşılacağı üzere çimento içerikli harç, kimyasal olarak uzun vadede yapıya zarar vermesine karşın bazı uygulamaların yapıldığı dönemlerde eserlerin yok olmasını engellemek amacıyla ve ekonomik yetersizlikler nedeniyle kullanılmıştır. Kullanılan çimento harçlı yüzeyin renk, doku ve malzeme olarak farklılaşması, belirtmenin sağlandığının göstergesidir (Şekil 3.15).

Şekil 3.15 Side Vespasian Anıtı çimento harçlı onarım sonrası durumu ve restitüsyonu (Side Vespasian Anıtı, b.t.)

Farklı malzeme uygulamaları üzerine genel bir yorum yapacak olursak: olumlu özelliği, uygulandığı zaman ve sonrasında fark edilebilir olması; olumsuz özellikleri ise fiziksel olarak özgün malzeme ile uyum içinde olmaması, güçlü renk kontrastlığı ve uzun vadede kalıcı olamama riskidir.

3.5.2.2 Benzer Malzeme İle Tamamlama

Benzer malzeme kullanımında, tamamlama yapılacak olan kalıntı ile aynı malzemeyi içeren bir harç hazırlanmaktadır. Bu harç; bağlayıcı, agrega ve renk pigmentleri kullanımıyla özgün eserin renk ve malzemesiyle uyumlu olarak üretilmektedir. Bu harçlarda bağlayıcı olarak kireç; agrega olarak ise mermer tozu veya taş tozu kullanılmaktadır. Renk pigmentleri ise özgün malzemenin rengine yakın bir tonda tercih edilmektedir.

Benzer malzeme ile yapılan tamamlamaya örnek olarak Perge Antik Kenti'nde bulunan Batı Cadde üzerindeki sütunlar verilebilir. Uygulama sırasında doğal taşın cinsi ile aynı olan agrega ve kireç kullanılarak harç hazırlanmıştır. Tamamlama yapılacak olan eserin çevresinde kalıp oluşturulmuş ve hazırlanan harç buraya dökülmüştür. Harç kuruduktan sonra ise kalıp çıkartılmış ve gerekli işleme teknikleri kullanılarak müdahale son bulmuştur (Şekil 3.16).

Benzer malzeme ile yapılan tamamlama müdahalelerinin olumlu özellikleri fiziksel olarak özgün malzeme ile uyumlu olması ve doku benzerliği sağlaması olarak söylenebilirken; olumsuz özellik olarak da zamanla özgün malzeme ile ayırdının zorlaşacağı söylenebilir.

Şekil 3.16 Perge Antik Kenti sütunlarında kireç harç ile yapılmış olan tamamlama müdahalesi (Kişisel arşiv, 2017)

3.5.2.3 Aynı Malzeme İle Tamamlama

Arkeolojik alanlarda doğal taş ile yapılan tamamlama müdahalelerinde eğer mümkün ise özgün taş kullanılması en iyisidir. Ancak çoğunlukla eski taş ocaklarının yerinin kaybolması veya ocakların günümüzde işletilmemesi bunu mümkün kılmamaktadır (Ahunbay, 2011). Taş ocağına ulaşamayan durumlarda; özgün taşın detaylı analizleri yapılmalı ve özelliklerinin en yakın olduğu taş tercih edilerek tamamlamada kullanılmalıdır.

Aynı taş ile tamamlama yapılması, yeni taşların mevcutta bulunan taşlarla fiziksel ve kimyasal özellikleri bakımından uyumlu olmasını sağlamaktadır. Ayrıca özgün elemanlar ile yeni elemanların birleştirilmesi gerekir. Bu birleştirme sırasında titanyum ve paslanmaz çelik gibi malzemelerden yararlanılır. Korozyon oluşmaması için de bu elemanlar kurşun ya da epoksi reçine ile örtülür.

Aynı taş türünün kullanıldığı tamamlama müdahalelerinde; eklenen taşın özgün yapı ile fiziksel ve kimyasal uyum içerisinde olması olumlu bulunurken; zamanla taşta oluşan bozulmalar ile eski yeni farkının anlaşılmasının zorlaşması yönünde de olumsuz görüşler bulunmaktadır. Ancak bu noktada kullanılan taş türü de önemlidir. Örneğin tüf veya traverten gibi dayanımı az olan bir taş türü ise bozulma süreci daha hızlı gerçekleşecek ve eski yeni farkı ayırt edilemez bir hal alacaktır. Buna karşın mermer, granit vb. gibi dayanımı yüksek olan taş türleri ile yapılan tamamlamalarda bozulma süreci çok yavaş olacak ve eski yeni ayırdı yıllar geçse dahi fark edilebilir olacaktır.

BÖLÜM DÖRT

METROPOLİS ANTİK KENTİ VE UYGULANMIŞ OLAN RESTORASYON MÜDAHALELERİ

4.1 Metropolis Antik Kenti

İlk yerleşimi Erken Tunç Çağı'nda başlayan Metropolis, kelime anlamı olarak *Ana Tanrıça Kenti* anlamına gelmektedir. Yoğun olarak yerleşimin yaşandığı dönem ise M.Ö. 2. yüzyıldır. Bu dönemde Bergama Krallığı'nın etkisi ile tiyatro, stoa, bouleuterion gibi kentin anıtsal yapıları inşa edilmiştir (Aybek, Meriç ve Öz, 2009). Kentin İzmir-Efes ticaret aksında yer almasından dolayı ticaret ve gümrük vergileri kent için önemli bir gelir kaynağıydı. Vergilerin yanı sıra tarım ve hayvancılık da kent ekonomisinde yer alan faaliyetlerdi. Kentte gerçekleştirilen şarap ve zeytin üreticiliğinden de ekonomik gelir sağlamaktaydı (Öz, 2006).

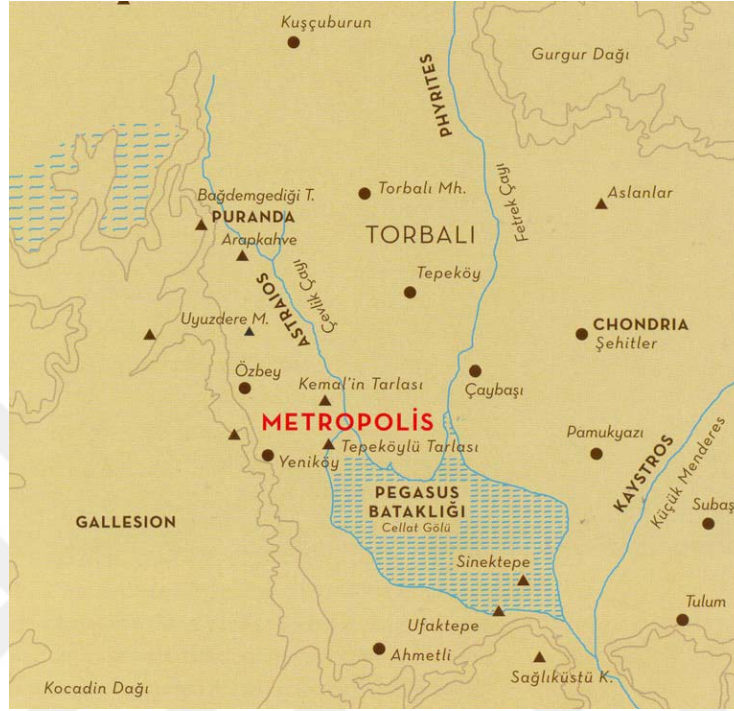
Metropolis'ten ilk defa Avrupalı gezginler J. Spon ve G. Wheler'in gezi notlarında bahsedilmektedir. Gezinler 1675 yılında yöreye gelmişler ve var olan harabelerin Metropolis'e ait olduğunu belirlemişlerdir. A. Fontrier ise 19. yy'da Metropolis'te bulunan yazıtlar ve bölge topografyası konusunda çalışmalar yapmıştır. Metropolis ile ilgili ilk detaylı bilimsel çalışma ise I. Dünya Savaşı'ndan önce J. Keil tarafından yapılmıştır (Meriç, 1992).

4.1.1 Metropolis Antik Kenti Konumu

Metropolis Antik Kenti, İzmir ili Torbalı ilçesinde, Yeniköy ve Özbey mahalleleri arasında bir tepe üzerinde bulunmaktadır. Kent, Efes Antik Kenti'ne 30 km, İzmir kent merkezine ise yaklaşık 40 km uzaklıkta bulunmaktadır (Şekil 4.1).

Kentin yakınında bulunan, antik kaynaklarda Pegasus bataklığı günümüzde ise Cellat Gölü olarak adlandırılan alan, göçmen kuşlar için bir çekim merkezidir (Şekil 4.3).

Şekil 4.3 Metropolis yakın çevresi (Meriç, 2003)

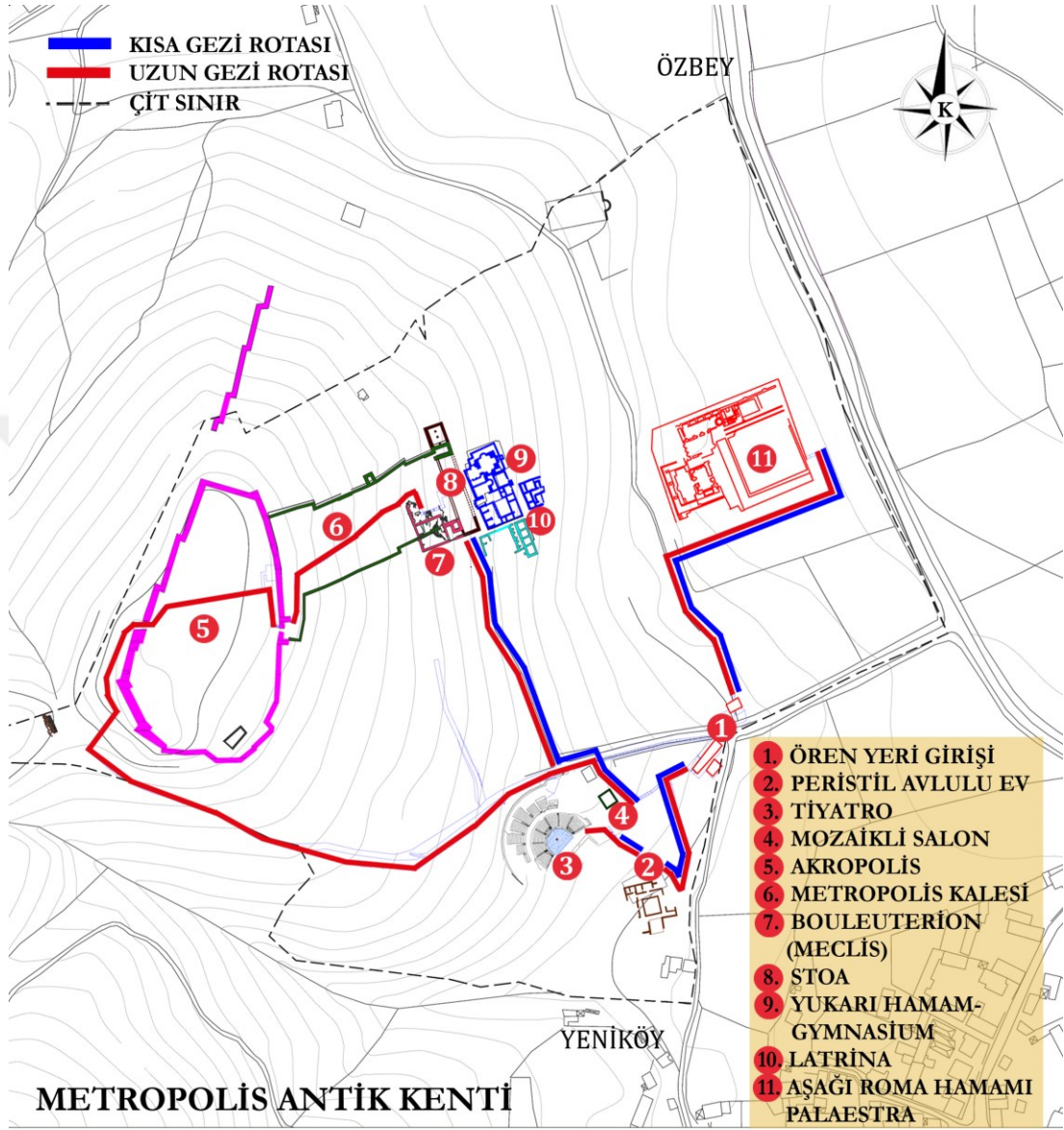
4.1.2 Kazılar Tarihçesi

Metropolis Antik Kenti'ndeki kazı çalışmaları 1989-1991 yılları arasında Efes Müzesi başkanlığı ve Recep Meriç'in bilimsel danışmalığında başlamıştır. İlk yıllarda Akropolis, Stoa, Uyuzdere Kült Mağarası'nda çalışmalar sürdürülmüştür. 1992 yılında ise kazılar, Recep Meriç başkanlığında devam etmiştir (Aybek, Meriç ve Öz, 2009). 2007 yılına kadar kazı çalışmalarını sürdüren Meriç kazı başkanlığını Prof. Dr. Serdar Aybek'e devrederek emekli olmuştur. 2007 yılından günümüze kazıları Prof. Dr. Serdar Aybek sürdürmektedir.

4.1.3 Kentte Bulunan Yapılar

Kentte 30 yıldır sürdürülen kazılarda; Tiyatro, Hamam-Gymnasium kompleksi, Latrina, Bouleuterion, Stoa, Hamam-Palaestra, sivil konutlar, Bizans Kalesi gibi

kentin önemli yapıları gün yüzüne çıkarılmış ve bilimsel çalışmaları yapılmıştır (Şekil 4.4).

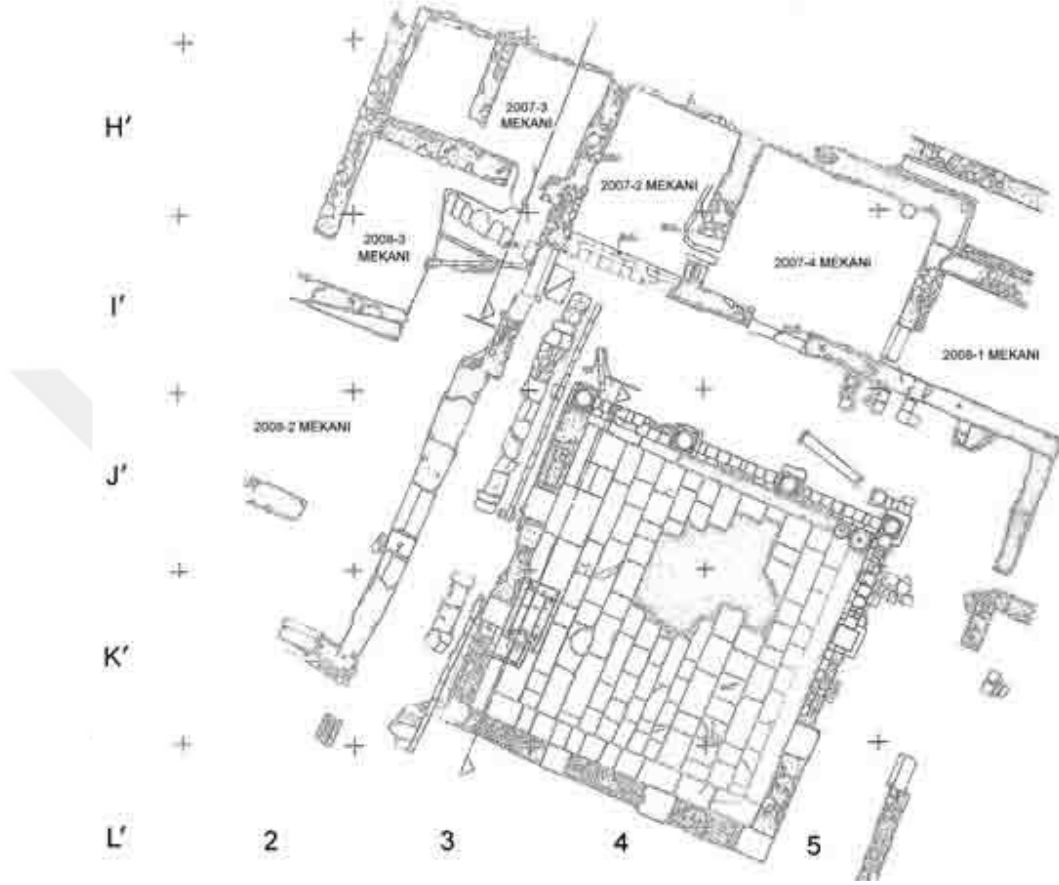

Şekil 4.4 Metropolis Antik Kenti vaziyet planı (Metropolis kazı arşivi, 2015)

4.1.3.1 Peristil Avlulu Ev

Tiyatro ve şehir arasındaki bağlantıyı araştırmak amacıyla yapılan çalışmalar sırasında ortaya çıkarılmıştır ve Metropolis ile ilgili bilinmeyen sivil yaşama ışık tutmuştur. Zemini mermer plaklarla kaplanmış, kare planlı bir avluya sahiptir. Avlunun her kenarı dört adet ion başlıklı sütun ile çevrelenmiştir (Şekil 4.5). Avluyu

çevreleyen mekanlardaki renkli duvar sıvaları ve yapının zengin buluntuya sahip olması yapının Roma Dönemi'nde yaşamış zengin bir Metropolisli'ye ait olduğunu düşündürmektedir (Ekin Meriç ve Öz, 2017) (Şekil 4.6).

Şekil 4.5 Metropolis Peristil Avlulu Ev planı (Metropolis kazı arşivi, 2009)

4.1.3.2 Tiyatro

Metropolis tiyatrosu kentin güneyine bakan, şist ana kayadan oluşan yamacın üzerine inşa edilmiştir. Anakayaya oturması yapının Helenistik Dönem'de inşa edildiğini göstermektedir. Oturma bölümü diazoma ile ikiye ayrılan tiyatroda, alt bölümde merdivenlerle ayrılmış 7 adet kerkis, üst bölümde ise 14 adet kerkis bulunmaktadır. Tiyatroda oturma kapasitesi 3600 kişidir. Roma Dönemi'ne gelindiğindeyse tiyatronun sahne binasında değişiklikler yapıldığı kazı araştırmaları sonucunda tespit edilmiştir (Meriç, 2003) (Şekil 4.6).

Şekil 4.6 Metropolis Tiyatrosu (Metropolis kazı arşivi, 2015)

Metropolis Tiyatrosu'nun varlığı araştırmacı A. Frontier zamanından beri bilinmesine rağmen herhangi bir kazı yapılmamış ve yeterince araştırılmamıştır. Resmi kazıların başlaması ile tiyatro kazılmaya başlanmış ve çalışmalar sahne binası dışında 1998 yılında tamamlanmıştır (Meriç, 2003).

4.1.3.3 Mozaikli Salon (Resepsiyon Salonu)

Tiyatronun hemen doğusunda bulunan, Roma Dönemi'ne ait tabanı mozaiklerle süslü, duvarında renkli freskler bulunan mekandır. Tabanında bulunan mozaikte; Dionysos, eşi Ariadne ve çevresinde mitolojik grup tasvir edilmiştir (Şekil 4.7). Mekanın tiyatroya yakın olması ve mozaikteki tasvirler, burasının sivil bir konut yapısından çok, gösteriler sırasında resmi davetlerin verildiği bir resepsiyon salonu olduğunu göstermektedir (Meriç, 2003) (Şekil 4.8).

Şekil 4.7 Mozaikli salon - Resepsiyon salonu iç mekanı ve mozaikleri (Metropolis kazı arşivi, b.t.)

Şekil 4.8 Mozaikli Salon - Resepsiyon Salonu eski koruma çatısı (Metropolis kazı arşivi, b.t.)

4.1.3.4 Akropolis

Kentin en korunaklı noktasında bulunan surlar Helenistik Dönem'e aittir. Surların doğu ve batı olmak üzere iki adet giriş kapısı bulunmaktaydı. Bu kapılardan doğudaki kent merkezine açılmaktadır. Kazılar sonucunda elde edilen arkeolojik buluntular

sonucunda, Akropolis'te Erken Tunç Çağı'ndan (M.Ö. 3000) Bizans Dönemi'ne (M.S. 13. Yüzyıl) kadar yerleşim olduğu kanıtlanmıştır (Meriç, 2003) (Şekil 4.9).

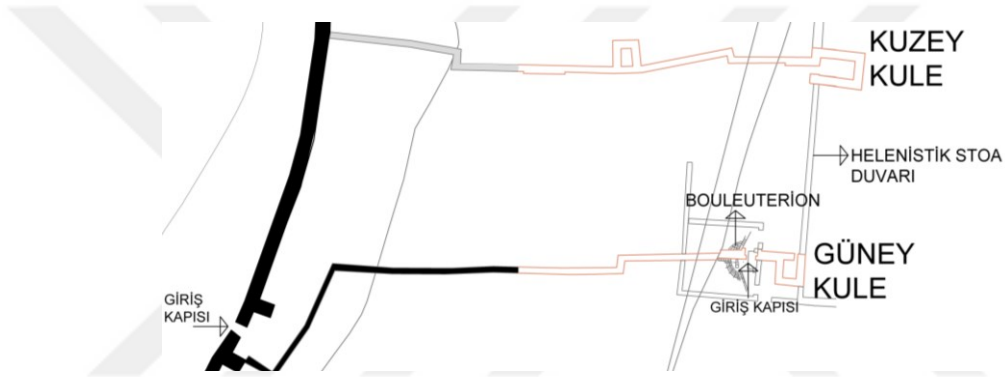
Şekil 4.9 Akropolis (Metropolis kazı arşivi, b.t.)

4.1.3.5 Metropolis Kalesi

Kale, akropolis ve onun altındaki yamaçta yer almaktadır (Şekil 4.10). Nüfus azalıp kent küölmeye gidince Helenistik Dönem kent surları işlevini yitirmiştir. Kentin tamamını korumak yerine daha küçük bir alana kale yapılmıştır. Kale yapımında akropolis surları onarılmış ve akropolün önündeki yamaca devşirme taşlarla uzunluğu 110 metre, genişliği 42 metre olan bir Bizans kalesi inşa edilmiştir. Kalenin üst kottaki duvarları akropolisin Helenistik duvarlarına dayanırken, en alt kottaki duvarı ise yine Helenistik stoa duvarı üzerine oturmaktadır. Alt kotta bulunan kısımlarda güney ve kuzeyde kuleler bulunmaktadır. Bu kuleler ile ilgi çekici olan bir özellik de yapımında oldukça nitelikli ve özgün büyük boyutta mermer heykellerin kullanılmış olmasıdır. Kaleye iki adet giriş kapısı bulunmaktadır. Birisi Güney Kule bitişiğinde bulunan Bouleuterion üzerine yapılmış olan kemerli kapıdır. Diğer giriş kapısı ise üst kotta bulunan Akropolis duvarı üzerindedir (Aybek, Meriç ve Öz, 2009) (Şekil 4.11).

Şekil 4.10 Akropol ve yamaçta yer alan Bizans Kalesi (Metropolis kazı arşivi, b.t.)

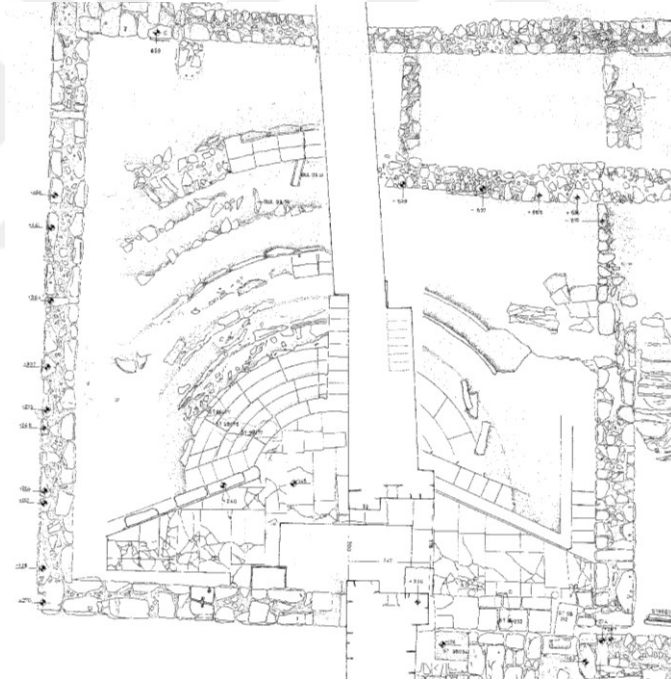
Şekil 4.11 Bizans Kalesi planı (Metropolis kazı arşivi, b.t.)

4.1.3.6 Bouleuterion (Meclis Binası)

Yaklaşık boyutları 16.90 x 17.70 m. olan Bouleuterion yapısı stoanın batısında yer almaktadır. Yapının özgün durumda 12 adet oturma sırası varken günümüzde bunlardan 5 tanesi görülebilmektedir. Oturma sıralarının arasında yukarı çıkmayı sağlayan 3 adet merdiven bulunmaktadır. Bunun yanı sıra duvar kenarlarında da yukarı çıkmayı sağlayan merdivenler bulunmaktadır. Özgünde 360 kişilik kapasiteye sahip olduğu düşünülen yapının ortasından, Bizans Dönemi'ne ait devşirme malzemeler kullanılarak yapılmış olan kalenin duvarı geçmektedir (Öz, 2006) (Şekil 4.12, 4.13).

Şekil 4.12 Metropolis Bouleuterion yapısı (Metropolis kazı arşivi, b.t.)

Şekil 4.13 Metropolis Bouleuterion planı (Öz, 2006)

4.1.3.7 Stoa

Yağmur ve güneşten korunmak amaçlı yapılan stoa yapıları, kent halkının dini tören, siyasi ve felsefi toplantı, ticaret ve kültürel aktiviteleri için inşa edilmiş olan bir mekandır. Metropolis stoası 67 x 10 metre boyutlarına sahiptir ve M.Ö.2. yüzyılda inşa edilmiştir. Yapının çatısına dair herhangi bir iz bulunmamasına karşın, 19 adet dor

sütunun çatıyı taşıdığı bilinmektedir. Roma döneminde stoanın bulunduğu terasın güney kısmının altına, beş adet tonozlu mekan eklenmiştir. Bizans Dönemi'nde ise stoa kalıntıları üzerine kalenin sur duvarları ve kuleleri eklenmiştir (Aybek, Meriç ve Öz, 2009) (Şekil 4.14).

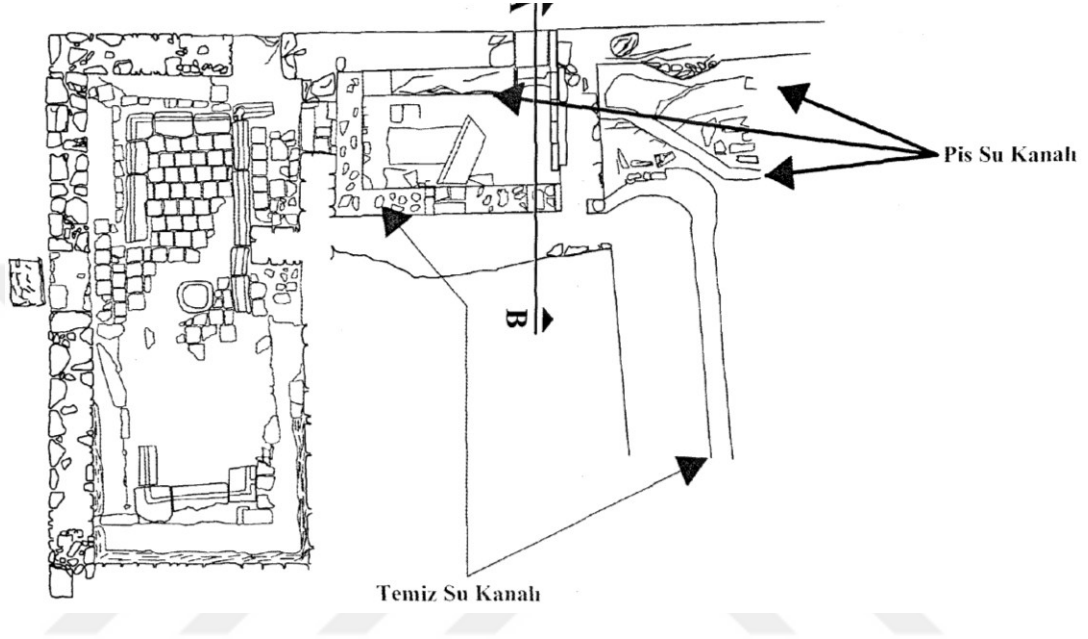

Şekil 4.14 Metropolis Stoa yapısı (Metropolis kazı arşivi, b.t.)

4.1.3.8 Yukarı Hamam – Gymnasium Kompleksi

Metropolis Hamam – Gymnasium kompleksi Prof. Dr. Recep Meriç başkanlığında 1996-2003 yılları arasındaki kazılar sırasında ortaya çıkarılmıştır. Kentin önemli yapıları arasında bulunan Hamam - Gymnasium, Stoa terası ile konut alanı terası arasındaki eğime uygun olarak iki teras halinde inşa edilmiştir ve kentin önemli yapıları arasındadır (Şekil 4.15). Helenistik Dönem'de inşa edilen Gymnasium yapısına Roma Dönemi'nde Latrina eklenmesi ile Hamam - Gymnasium Kompleksi haline dönüştürüldüğü düşünülmektedir. Bizans Dönemi'nde ise yapı kale sınırları dışında kalmış ve işlevini yitirmiştir (Şekil 4.16).

kesişim noktasında yer almaktadır. Ayrıca hamam-gymnasium kompleksine yakın olması sebebiyle burayı kullanan kişiler kolaylıkla latrinaya ulaşabilmektedir. Yapıya temiz su, hamam yapısından ve sarnıçtan sağlanmakta iken kirli su da latrinaya bitişik halde bulunan şehrin ana kanalizasyon sistemine aktarılmaktadır (Gülbay, 2003) (Şekil 4.18).

Şekil 4.17 Metropolis Latrina yapısı planı (Gülbay, 2003)

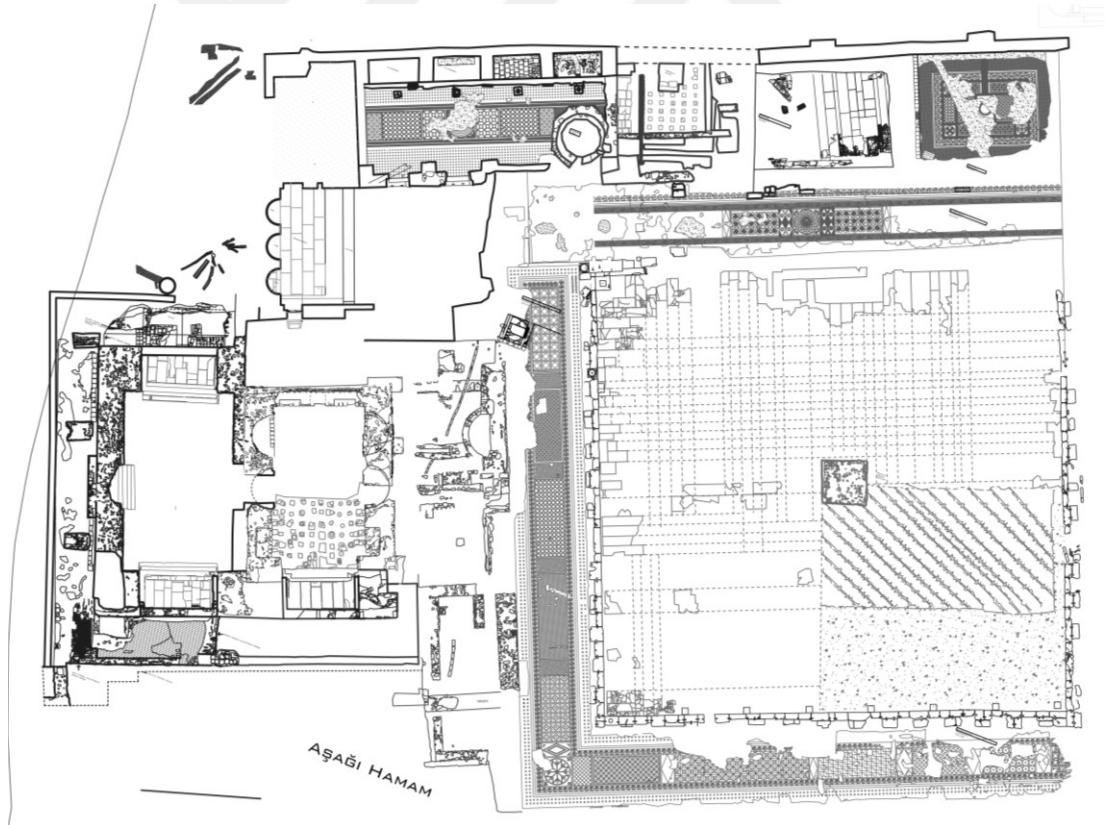

Şekil 4.18 Metropolis Latrina yapısı (Kişisel arşiv, 2015)

4.1.3.10 Aşağı Hamam – Palaestra Kompleksi

Alandaki ilk çalışmalar 2003 yılında başlamıştır. 2009-2012 yılları arasında hamam yapısının ana bölümlerini oluşturan tepidarium, caldarium, yıkanma havuzları, 40 x 40 metre boyutlarında olan palaestra yapısıyla onu çevreleyen mozaikli portikolar ortaya çıkartılmıştır. 2012-2014 yılları arasında yapılan kazılarda frigidarium kısmı açığa çıkartılmıştır (Aybek, 2016) (Şekil 4.19). Yapının kazı çalışmaları ve bilimsel araştırmaları hala devam etmektedir.

Aşağı hamam yapısı asimetrik plan kurgusuna sahip orta ölçekli bir hamamdır. Roma hamam tipolojisinin tipik örnekleri arasındadır. Birçok özgün niteliklere sahip olmasına karşın çoğu mekanın üst örtüsü yok olmuştur. (Büyükkılıç, 2013). Çoğu mekanın üst örtüsünün olmaması ve mozaikli alanların yoğun olması sebebiyle yapıda koruma çatısı uygulanmıştır (Şekil 4.20).

Şekil 4.19 Aşağı Hamam – Palaestra kompleksi planı (Metropolis kazı arşivi, 2015)

Şekil 4.20 Aşağı Hamam – Palaestra kompleksi koruma çatıları (Metropolis kazı arşivi, 2015)

4.2 Metropolis Antik Kenti’nde Gerçekleştirilmiş Olan Mimari Çözümler

1989 yılından günümüze kadar kazı çalışmaları sürdürülen Metropolis Antik Kenti’nde, koruma amaçlı uygulama projeleri (örenyeri ve çevre düzenleme projesi, ziyaretçi karşılama merkezi, gezi güzergahı, koruma çatıları vb.) geliştirilmiştir (Öz, 2018).

4.2.1 Ören Yeri Ziyaretçi Merkezi ve Çevre Düzenleme Projesi

Metropolis Ören Yeri Projesi, Kazı Başkanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı Uygulamalar Dairesi Başkanlığı’na hazırlanmış olup Kültür ve Turizm Bakanlığı İzmir II Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu kararıyla 07.06.2012 tarihinde onaylanmıştır. Proje kapsamında antik kentte yapılan çalışmalar;

- Bilgi ve tanıtım levhaları,
- Sit alanının koruma çiti ile çevrilmesi,
- Gezi güzergahının düzenlenmesi,
- Çevre düzenleme projesi
- Ziyaretçi Karşılama Merkezi’dir (Aybek, Öz ve Meriç, 2013, s.440).

idari birimi oluşturan giriş, satış ve yönetim mekanları bulunmaktadır. Üst kotta yer alan yapıda ise ortak kullanım alanları olan kafeterya, WC, toplantı ve sergi salonu mekanları bulunmaktadır. Ziyaretçi merkezi için üretilen bu yapılar yalın formdadır ve bunları bağlayan teras, rampa, meydan gibi mimari düzenleme elamanları bulunmaktadır (Şekil 4.22).

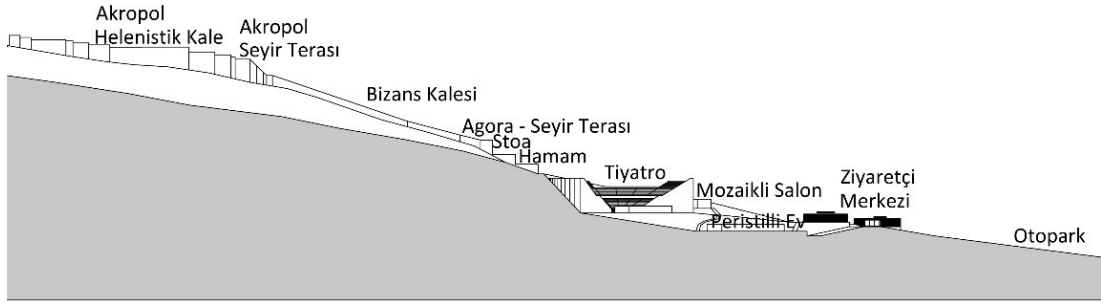
Proje oluşturulurken, alanda arkeolojik ve doğal birlikteliğin korunması, tarih ve çevre bilincinin geliştirilmesi, yeşil alandaki tarımsal faaliyetleri sürdürmek, gençlerin ve çocukların dikkatini çekebilmek için sosyo- kültürel faaliyetlerin yapılması, doğa ile açık ve yarı açık mekanlar arasında sürekliliği sağlamak hedeflenmiştir (Öz, 2015).

Ziyaretçi merkezinin tasarımında üç önemli tasarım ilkesi benimsenmiştir; geçicilik, saydamlık ve yalınlık (Öz, 2014). Geçicilik ilkesine bağlı kalınarak yapı zeminden kopartılmış, temelsiz, ihtiyaç duyulması durumunda sökülebilecek bir mimaride üretilmiştir (Şekil 4.23).

Şekil 4.22 Metropolis Ören Yeri ziyaretçi karşılama merkezi (Metropolis kazı arşivi, 2013)

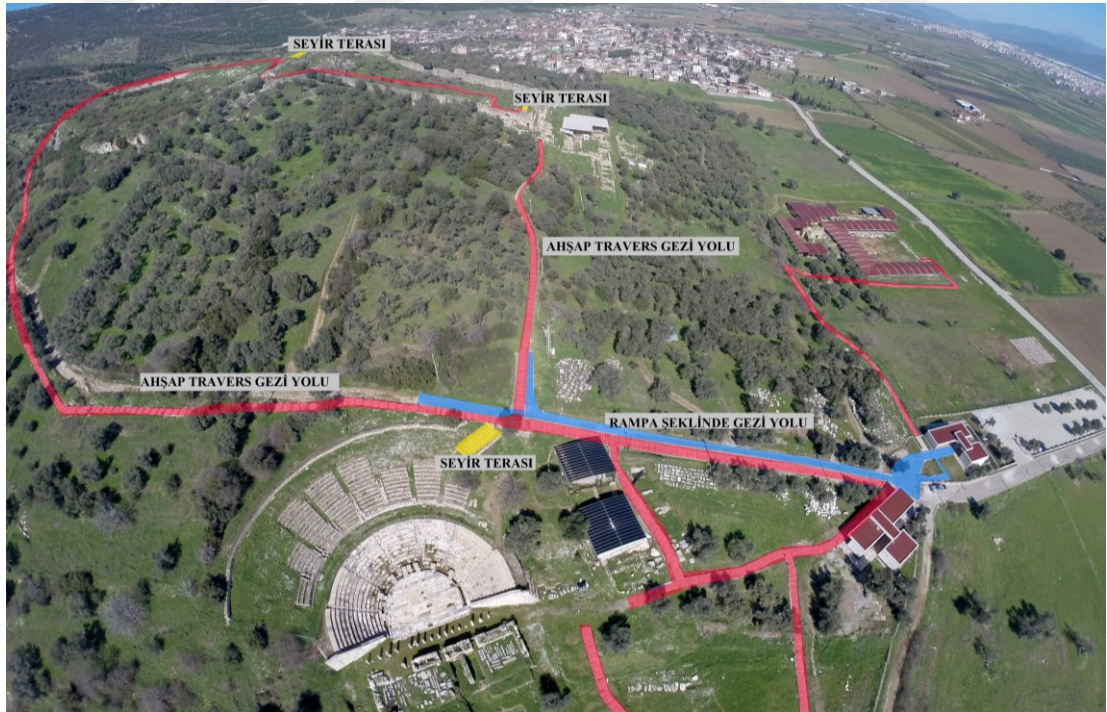
Ziyaretçi merkezinin modern ve keskin geometrilere sahip olan dili Antik Dönem yapılarının belirli ve keskin hatlarının olması ile benzerlik göstermektedir (Şekil 4.25).

Şekil 4.25 Ziyaretçi Merkezi'nin Metropolis'te bulunan diğer yapılar ile ilişkisi (Metropolis kazı arşivi, 2014)

4.2.1.2 Gezi Güzergahı

Metropolis Ören Yeri Ziyaretçi Karşılama Merkezi ve Gezi Güzergahı Düzenleme Projesi kapsamında kentteki yapıları belirli bir akış içerisinde gezdirecek gezi güzergahı oluşturulmuştur (Şekil 4.26).

Şekil 4.26 Metropolis Ahşap travers gezi yolu, rampa, seyir terasları (Metropolis kazı arşivi, 2015)

Oluşturulan bu gezi güzergah boyunca ahşap travers kullanılarak yürüyüş yolları yapılmıştır (Şekil 4.27). Ayrıca Akropol, Bizans Kalesi, Tiyatro üst kotu gibi kente hakim alanlarda seyir terasları kurulmuştur (Aybek, Öz, Ekin Meriç, Balım ve Arslan, 2014) (Şekil 4.28). Seyir teraslarında da ahşap travers kullanımı yaygındır.

Şekil 4.27 Metropolis'te ahşap travers kullanılarak oluşturulmuş gezi yolu (Kişisel arşiv, 2015)

Şekil 4.28 Metropolis Akropol'de oluşturulmuş olan seyir terası (Kişisel arşiv, 2017)

Ülkemizdeki antik kentlerde ahşap travers kullanımı oldukça yaygın bir uygulamadır. Hizmet ömrünü tamamlamış olan ahşap traversler antik kentlerde değerlendirilmektedir. Ancak kullanılan bu traversler, ahşap malzemeye genellikle kreozot denilen kimyasalın emprenye edilmesiyle oluşturulmaktadır. Bu kimyasal yıkanma ve buharlaşma sonucu ahşap malzemeden kolaylıkla ayrılmaktadır. Bu sebeple insan ve hayvanların direkt olarak kullandığı park, bahçe, tarım arazisi, rekreasyon alanı gibi alanlarda kullanılmaması önerilmektedir (Genç ve Kartal, 2014).

Antik kentler aydınlatma yetersizliği ve güvenlik sebebiyle belirli bir saatten sonra ziyaretçilere kapatılmaktadır. Ancak çeşitli kültür faaliyetlerinin yapıldığı, gece kullanımının olduğu antik kentlerde aydınlatma tasarımı yapılmalıdır (Köşklük Kaya, 2010). Metropolis’te ise aydınlatmanın gezi güzergahı ile bağlantılı kısmını ele alacak olursak; gezi güzergahı üzerinde yine travers malzeme kullanılarak aydınlatma elemanları oluşturulmuştur. Bu elemanlar gezi yolunun aydınlatılmasını sağlamakta, özellikle tiyatrodaki gece düzenlenen kültürel faaliyetlere katılım sağlayanların aydınlatma ihtiyacını gidermektedir (Şekil 4.29).

Şekil 4.29 Metropolis Ören Yeri gezi yoluna entegre aydınlatma elemanı (Kişisel arşiv, 2015)

Gezi güzergahında ziyaretçi güvenliğini sağlamak için bazı noktalarda ahşap korkuluklar oluşturulmuştur. Özellikle Akropol’e çıkılan alan ve Bizans Kalesi

içerisinde tehlikeli olan alanlarda uygulanmıştır. Korkuluklar travers zemine metal köşebentlerle sabitlenmiştir (Şekil 4.30) (Şekil 4.31).

Şekil 4.30 Akropol'e çıkılan alandaki gezi yolu ve korkuluğu (Kişisel arşiv, 2017)

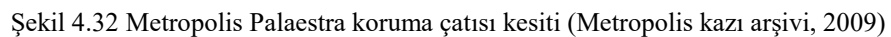

Şekil 4.31 Bizans Kalesi içerisinde bulunan gezi yolu ve korkulukları (Kişisel arşiv, 2017)

4.2.2 Koruma Çatıları

Metropolis Antik Kenti'nde 1989 yılından beri yapılan bilimsel araştırmalar ve kazılar sonucunda birçok yapı gün yüzüne çıkartılmıştır. Bu yapıların korunması amacıyla koruma çatıları yapılması kent genelinde uygulanmış olan yaygın bir koruma

Palaestra’da bulunan mozaiklerin korunması amacıyla Doç. Dr. Ali Kazım Öz tarafından Metropolis Palaestra Galerileri Koruma Çatısı Projesi adıyla bir proje hazırlanmıştır. Proje Kültür ve Turizm Bakanlığı İzmir 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu’nun 24.09.2009 tarih ve 5092 kararı ile onaylanmış, 2010 yılında uygulanmıştır. 2013 yılında da Palaestra’nın batı ve kuzey galerileri de alanda bulunan mozaiklerin korunması amacıyla koruma çatısıyla örtülmüştür (Aybek, Öz ve Meriç, 2013) (Şekil 4.34).

Şekil 4.33 Metropolis Palaestra koruma çatısı canlandırması (Metropolis kazı arşivi, 2009)

Şekil 4.34 Metropolis Palaestra koruma çatısı hava fotoğrafı (Metropolis kazı arşivi, 2013)

Uygulanmış olan koruma çatısının çelik taşıyıcı ayakları direkt olarak zemine müdahale etmemektedir. Ayaklar beton tekil pabuçlar üzerine oturmaktadır. Betonun altında 10 cm kalınlığında ahşap levha ve zemin ile arasında da 2 cm kalınlığında plastik eleman bulunmaktadır. Bu şekilde çatıdan gelen yük, zemine minimum müdahale ettirilmekte ve yük yayılarak zemine aktarılmaktadır. Arazinin eğiminden kaynaklı olarak tekil beton pabuçların yükseklikleri değişmektedir (Şekil 4.35).

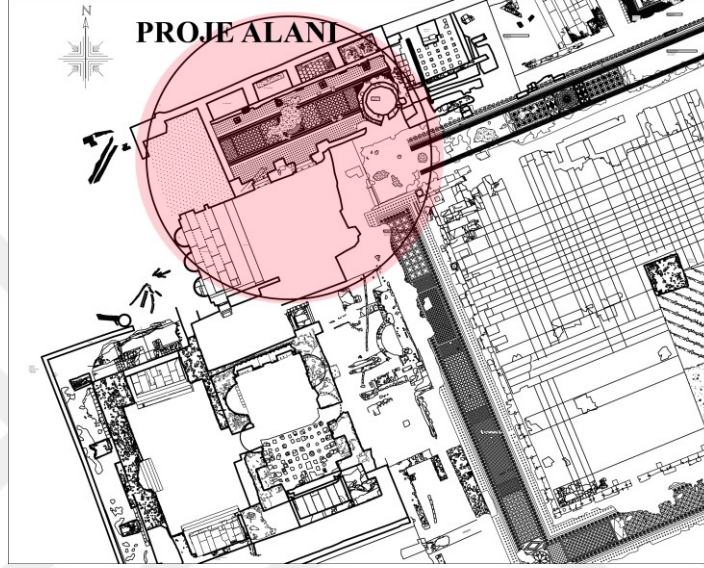
Şekil 4.35 Palaestra koruma çatısının pabuçları (Kişisel arşiv, 2017)

Çatı konstrüksiyonun hafif olması için çelik kutu profiller kullanılmıştır. Uygulanmış olan dikmeler 40 x 40 mm, kirişler ve mertekler 40 x 60 mm kutu profil kullanılarak oluşturulmuştur. Yağmurdan korunmak amacıyla üretilen çatının saçakları ise 85 cm'dir. Çatı kaplama malzemesi olarak kiremit renginde eternit levha kullanılmıştır. Çalışma ortamının iyileştirilmesi amacıyla bazı kısımlarda saydam eternit levha kullanılmıştır. Yağmur suları oluklar yardımıyla belirli noktalara taşınıp yapıdan uzaklaştırılmıştır (Şekil 4.36).

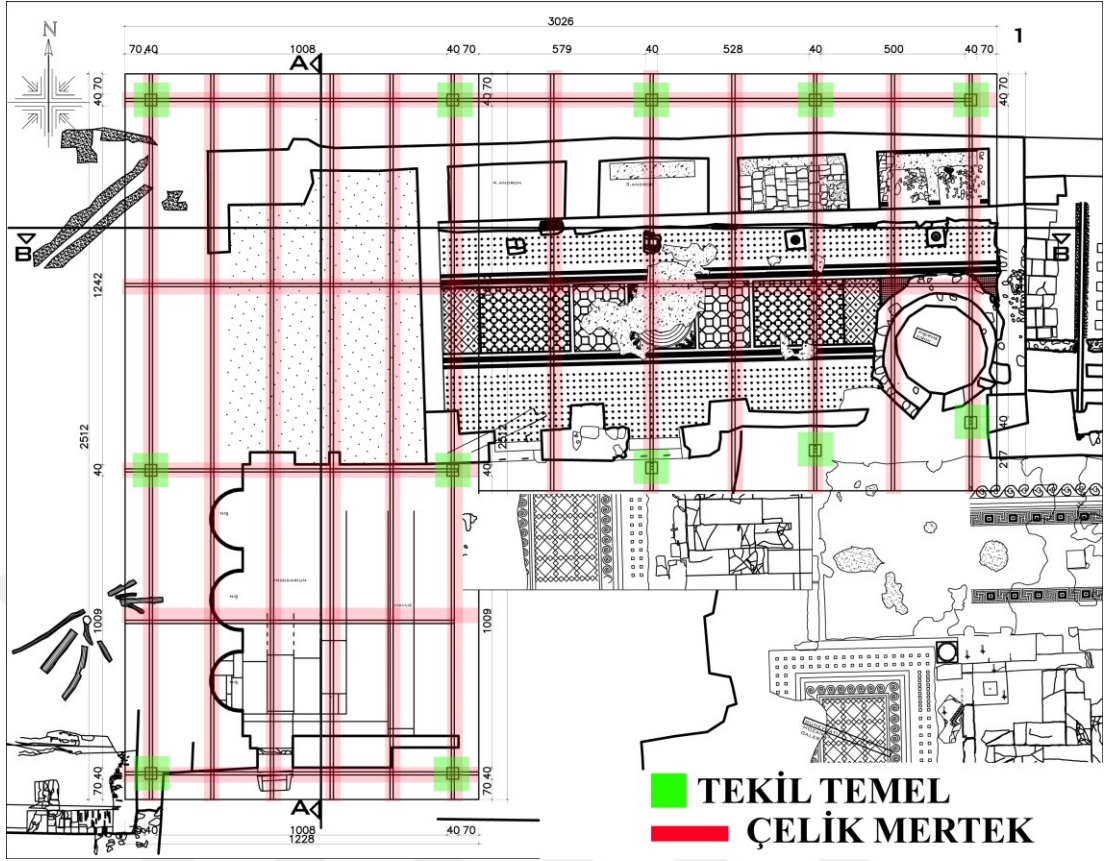
Şekil 4.36 Palaestra koruma çatısı konstrüksiyonu (Kişisel arşiv, 2017)

2014 yılı kazı sezonunda Aşağı Roma Hamamı-Palaestra yapısında kazılar sonucunda ortaya çıkarılan Frigidarium ve Kuzey Mozaikli Salon bölümlerinin kış mevsiminde olumsuz hava koşullarından etkilenmemesi amacıyla koruma çatısı projesi hazırlanmıştır. Proje İzmir 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 26.09.2014 tarih ve 2393 sayılı karar ile onaylanmış ve 2014 kazı sezonu içerisinde uygulanmıştır (Aybek, Gülbay, Balım ve Arslan, 2015) (Şekil 4.37).

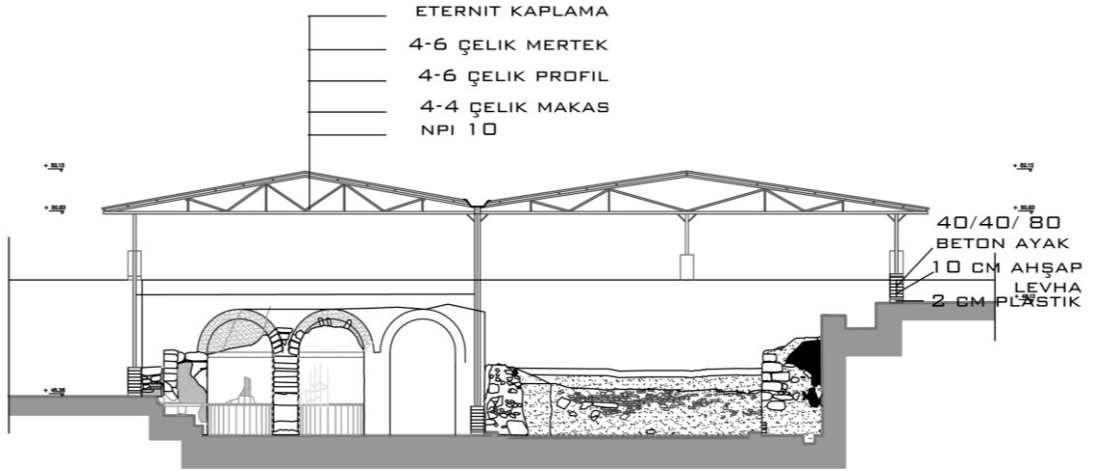

Şekil 4.37 Aşağı Hamam-Palaestra yapısında Frigidarium ve Kuzey Mozaikli Salon'un konumu (Metropolis kazı arşivi, 2014)

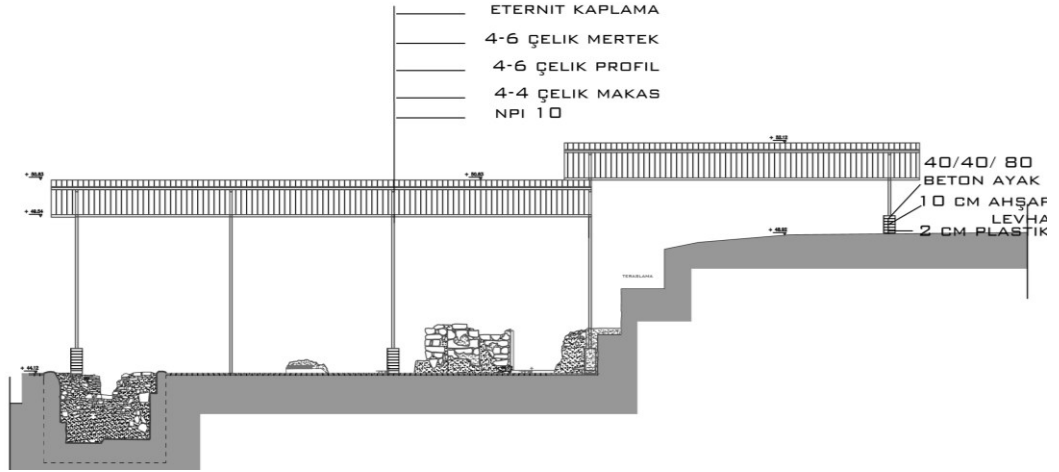
Hazırlanan projede tekil pabuçlar tercih edilmiştir. Bu pabuçlar konumlandırılırken strüktürün taşıyıcılığının yanı sıra altında kalacak olan yapıya temas etmemesi önemsenmiştir. Bu nedenle projede aks aralıkları sabit değil, yapının izin verdiği ölçülerde olmuştur. Bu aks aralıkları 5 metre ile 10 metre arasında değişiklik göstermektedir (Şekil 4.38). Ayrıca kazı alanının eğimli arazide olması sebebiyle projede kullanılan dikme boyları değişkenlik göstermektedir. Bu sebeple alanla ilgili farklı yerlerden alınan kesitler sonucunda projenin detaylandırması yapılmıştır (Şekil 4.39) (Şekil 4.40). Aks aralıkları değişken olmasına karşın projenin modüler bir dili vardır. Tekil pabuçların kullanımı, strüktür sistemi ve eternit levha kullanımı alandaki diğer koruma çatıları ile aynı özelliklerdir. Koruma çatısı altında sağlıklı bir çalışma ortamı yaratması düşüncesi ile şeffaf eternit şeritler burada da kullanılmıştır (Şekil 4.41) (Şekil 4.42).

Şekil 4.38 Frigidarium ve Kuzey Mozaikli Salon koruma çatısı planı (Metropolis kazı arşivi, 2014)

Şekil 4.39 Frigidarium ve Kuzey Mozaikli Salon koruma çatısı A-A kesiti (Metropolis kazı arşivi, 2014)

Şekil 4.40 Frigidarium ve Kuzey Mozaikli Salon koruma çatısı B-B kesiti (Metropolis kazı arşivi, 2014)

Şekil 4.41 Metropolis Aşağı Hamam-Palaestra Kompleksi frigidarium ve kuzey mozaikli salon mekanları koruma çatısında şeffaf eternit kaplama kullanımı (Kişisel arşiv, 2015)

Metropolis Latrina yapısında koruyucu çatı uygulaması 2016 yılında yapılmıştır. Proje, Yukarı Roma Hamam Latrinası Oturma Yeri ve Geçici Koruma Çatısı Projesi ismiyle İzmir 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nün 11.08.2016 tarih ve 4893 sayılı izni ile kabul edilmiştir (Aybek, Gülbay, Arslan ve Balım, 2017). Üretilen projede yine Aşağı Hamam-Palaestra yapısında uygulanan koruma çatısı referans alınmıştır. Burada da yapıya temas etmeyen tekil pabuç kullanımı, çelik konstrüksiyon, eternit kaplama malzemesi kullanılmıştır (Şekil 4.43).

Şekil 4.42 Metropolis Aşağı Hamam-Palaestra Kompleksi frigidarium ve hamam koruma çatısında kaplama malzemesi olarak şeffaf eternit kullanımı (Metropolis kazı arşivi, 2015)

Şekil 4.43 Metropolis Latrina koruma çatısı (Kişisel arşiv, 2017)

Resepsyon Salonu koruma çatısı, Metropolis Ören Yeri Ziyaretçi Karşılama ve Gezi Güzergahı Düzenlemesi Projesi ile bütünlük sağlamadığından mevcuttaki koruma çatısının değiştirilmesi amacıyla Metropolis Mozaikli Salon Koruma Çatısı Projesi hazırlanmıştır. Proje, İzmir 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 27.11.2013 tarih ve 3005 sayılı karar ile onaylanmış ve 2014 kazı sezonunda uygulanmıştır (Aybek, Gülbay, Balım ve Arslan, 2015).

Resepsiyon salonu koruma çatısı alandaki diğer çatılardan farklı özelliklere sahiptir. Yine modern malzeme kullanılmış olmasına karşın farklı renkte olması sebebiyle diğer koruma çatılarından ayrılmaktadır. Ancak tekil pabuç kullanımı, bunların zemine minimum müdahale etmesi, pabuçların yapıya hiçbir şekilde müdahale etmeyip yapı dışına basması, modern malzeme kullanımı gibi benimsediği temel prensipler aynı çerçevede toplanmaktadır (Şekil 4.44). Ayrıca yapı içerisinde korunacak olan mozaiklerin özgünlüğü ve nadirliği sebebiyle yapının özgün duvarları üzerinden alüminyum paneller ile çatı kaplamasına kadar yükseltme yapılmıştır. Bu paneller sayesinde kontrollü güneş ve hava alınması sağlanmıştır (Şekil 4.45).

Şekil 4.44 Metropolis Mozaikli Salon koruma çatısı (Kişisel arşiv, 2015)

Şekil 4.45 Metropolis Resepsiyon Salonu cephesinde kullanılan alüminyum paneller (Kişisel arşiv, 2015)

4.2.3 Tamamlama Müdahaleleri

4.2.3.1 Tiyatronun Tamamlanması

Metropolis'te kazı çalışmalarının başlamasıyla tiyatro yapısı kazılmaya başlanmıştır. Tiyatronun kazı çalışmaları 1997 yılında tamamlanmıştır. Kazılar sonucunda; üst caveadaki oturma sıralarının yok olduğu, alt caveada oturma sıralarında kayıplar olduğu, analemma duvarlarının yok olduğu, tiyatronun bütünlüğünü kaybettiği gözlemlenmiştir (Şekil 4.46) (Şekil 4.47). Kazı çalışmalarının tamamlanmasının ardından yapı dış çevreden gelebilecek etkilere karşı savunmasız hale gelmiştir. Tiyatro statik açıdan sağlamlık ve bütünlük göstermeyen bir yapıda bulunduğundan restorasyon projesinin geliştirilmesi gerekmiş, bu amaçla hazırlanan restorasyon projesi Koruma Kurulu'nun 19.01.2000 tarih 8278 sayılı kararı ile onaylanmıştır (Meriç, Öz ve Ekin, 2001) (Şekil 4.48).

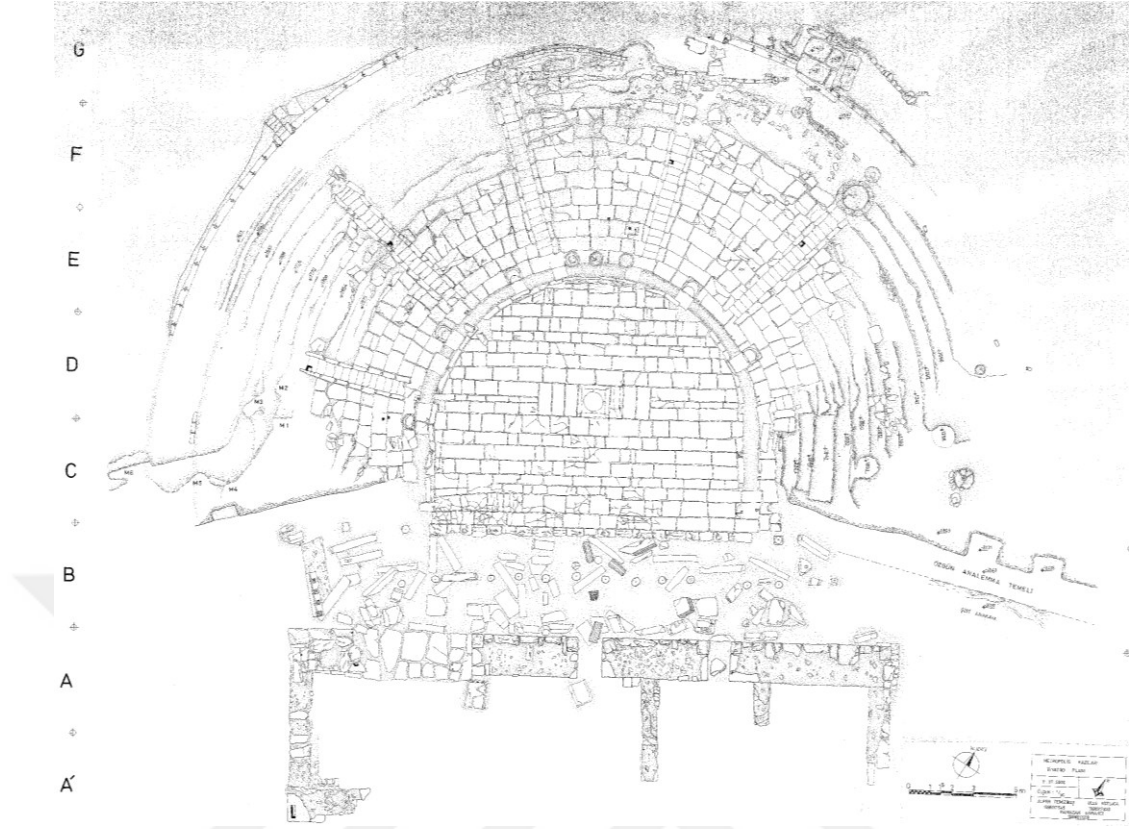

Şekil 4.46 Tiyatro yapısı kazı çalışmaları sonrası durumu (Metropolis kazı arşivi, 1996)

Şekil 4.47 Tiyatro yapısı kazı çalışmaları sonrası durumu (Metropolis kazı arşivi, 1996)

Hazırlanan ve uygulanan tiyatro restorasyon projesinde; alt ve üst caveada, mevcutta bulunan oturma sıralarında konservasyon çalışmaları yapmak ve eksik kalan kısımlar için tamamlama çalışmaları yapmak, iklim ve çevreden kaynaklanan problemlerin giderilmesi amacıyla analemma duvarı için rekonstrüksiyon çalışması yapmak, drenaj sistemi yapmak ve tüm bunların sonucunda ziyaretçilerin tiyatro yapısının bütününe algılamasını sağlamak amaçlanmıştır. Aynı zamanda tiyatronun yeniden kullanımı sırasında fiziksel olarak zarar görmesini önlemek için önlemler almak da restorasyonun amaçları arasındadır (Meriç, Öz ve Ekin, 2001).

Şekil 4.48 Tiyatro yapısı restorasyon öncesi planı (Metropolis kazı arşivi, 2000)

Tiyatronun restorasyon uygulamalarına 2000 yılında başlanmıştır. 2000 yılı restorasyon çalışmaları üst cavea istinat duvarı, analemma duvarları ve alt cavea oturma sıraları olmak üzere üç bölümde ele alınmıştır (Şekil 4.49). Bulunduğu yamaçtan gelen erezyon ve yağmur suları tiyatronun mevcut durumunda bozulmalarını arttırmakta ve restorasyon çalışmalarında aksamalara neden olmaktadır. Bu sebeple tiyatroyu çevreleyen duvarlara ihtiyaç doğmuştur. Ayrıca bu duvar boyunca drenaj kanalı yapılmıştır (Meriç, Öz ve Ekin, 2001) (Şekil 4.50).

Tiyatronun statik açıdan bütünlük sağlaması amacı ile hali hazırda temel izleri bulunan analemma duvarları rekonstrükte edilmiştir. Yeniden yapım işleminde, projenin uygulandığı döneme göre modern sistem olarak nitelenen betonarme perde duvar kullanılmıştır. Duvar özgün duvar yatağına yapılmış, 90 cm olarak başlayıp 650 cm yüksekliğe ulaşmış ve 25 cm genişlikte yapılmıştır. Betonarmeden üretilen analemma duvarı oturma sıralarında stabilite sağlamış ve tiyatroda bütünlük algısını tamamlamıştır (Meriç, Öz ve Ekin, 2001).

Şekil 4.49 Metropolis Tiyatro yapısı restore edilen kısımları (Metropolis kazı arşivi, 2015)

Şekil 4.50 Üst caveada örülen duvar ve drenaj kanalı (Kişisel arşiv, 2017)

Faklı malzeme ve yapım tekniği ile üretilen analemma duvarının özgün haline yakın olması amacıyla perde duvar üzerine suni taş kaplama yapılmıştır. Parados'un daralması nedeniyle giriş kapısına kadar 450 cm boyunca düz, kalan kısımda ise kalın bosajlı olarak uygulanmıştır (Şekil 4.51). Duvarın sonuna doğru ise yapım sistemini göstermek amacıyla betonarme perde duvar ile arkasındaki dolgu duvarları basamak oluşturacak şekilde olduğu gibi bırakılmıştır (Şekil 4.52). Duvarın harpuştasını

oluşturan bloklar ise ayrıca dökülmüş ve kaymasının önlenmesi amacıyla bindirme tekniği kullanılmıştır (Meriç, Öz ve Ekin, 2001).

Şekil 4.51 Tiyatro analemma duvarında düz ve bosajlı uygulama (Kişisel arşiv, 2015)

Şekil 4.52 Tiyatro rekonstrükte analemma duvarında betonarme sistemle oluşturulan basamak (Kişisel arşiv, 2015)

Analemma duvarlarının ardından alt caveada bulunan oturma sıralarının tamamlanması yapılmıştır. Alt caveada %60 oranında özgün oturma sıraları bulunmaktaydı. Tamamlama yapılırken özgün boyutlar ve özgün sistem kullanılmış ancak malzemede doğal taş yerine suni taş kullanılarak farklılığa gidilmiştir. Tiyatronun özgün yapım sisteminde ana kayanın üzerine moloz taş blokaj temeller yapılmış, bu temellerin yüzeylerine 14 cm yüksekliğinde oturma sırası bloğu ve 18 cm derinliğinde alın taşı bloğu konulmuştur. Blokaj temel ile üzerine gelen elemanların

birleştirilmesinde bağlayıcı olarak flexmörtel sıva harcı ile çimento harcı, derz boşluklarını doldurmak için ise suni taş harcı kullanılmıştır. Mevcut bloklar yerine oturtulduktan sonra eksik kalan kısımlar için yerinde döküm yapılarak tamamlama ve yeniden üretim yapılmıştır. Merdiven basamaklarının yanına gelen aslan ayaklı bloklar, polyester kalıp kullanılarak yine suni taş malzemeden üretilmiştir (Meriç, Öz ve Ekin, 2001).

2001 yılı kazı çalışmalarında tiyatro restorasyon projesine devam edilmiştir. Alt caveada kullanılan suni taş blokların özgün bloklara benzemesi için tarak, çekiç, murç, keski gibi taşçı aletleri kullanılarak yüzeyleri işlenmiştir (Meriç, Öz ve Ekin Meriç, 2002) (Şekil 4.53).

Şekil 4.53 Metropolis Tiyatro restorasyonunda özgün ve suni taş bloklar (Kişisel arşiv, 2018)

Üst caveada hiçbir oturma sırası bulunamamıştır. Verilerin az olması sebebiyle alt caveadaki gibi bir tamamlamaya gidilmemiş, oturma sıraları yalnızca blokaj seviyesinde üretilmiştir. Diazoma cephesinde bulunan özgün taş blokların öne doğru kaydığı tespit edilmiştir. Eğimden dolayı kayan toprak temizlendikten sonra bloklar özgün yerlerine konulmuş; araldite ve paslanmaz çelik kenetler yardımıyla birbirlerine sabitlenmişlerdir. Yine kaymış olduğu saptanan üst caveaya ait merdiven blokları özgün yerlerine beton harçla sağlamlaştırılarak konulmuştur (Meriç, Öz ve Ekin Meriç, 2002) (Şekil 4.54).

Şekil 4.54 Metropolis Tiyatrosu alt ve üst cavea (Kişisel arşiv, 2015)

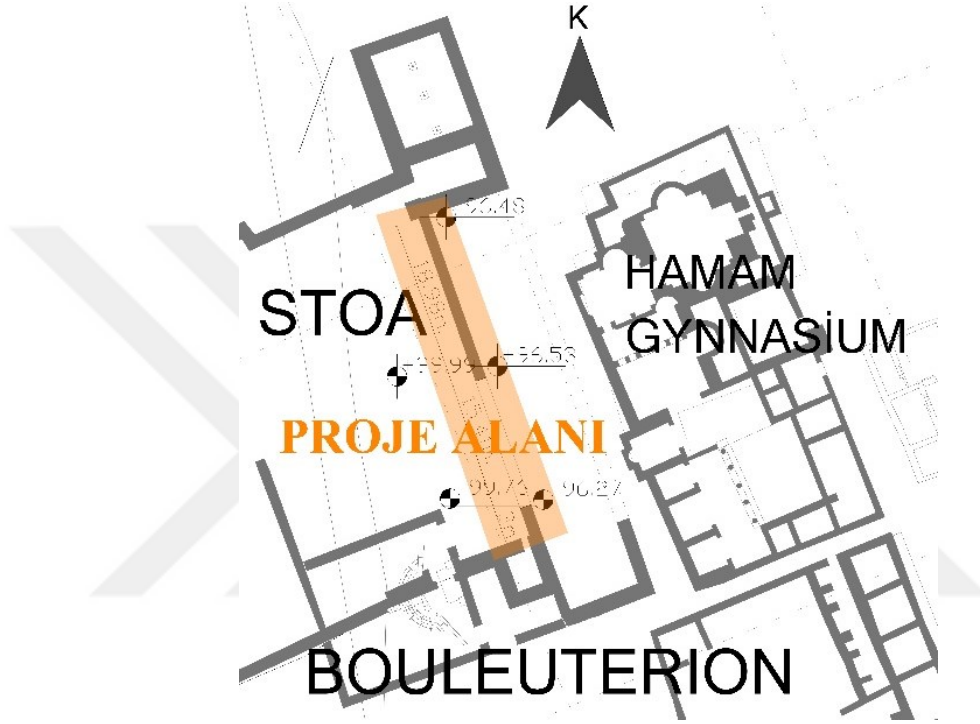
Metropolis Antik Kenti Tiyatro yapısı restorasyonun ardından, tiyatro ve konser gibi çeşitli kültürel faaliyetlere ev sahipliği yapmaktadır. Faaliyetler belirlenirken yapıya zarar verecek olanlardan kaçınılmaktadır. Bu faaliyetler, arkeolojik alanlar ve bunların korunmasıyla ilgili kamu bilinci oluşmakta iken bölgeye ekonomik katkı da sağlamaktadır (Şekil 4.55).

Şekil 4.55 Metropolis Tiyatrosu'nda gerçekleştirilen kültürel etkinlik (Kişisel arşiv, 2015)

4.2.3.2 Stoa Arka Duvarının Tamamlanması

Stoa yapısı Metropolis'te orta kent olarak adlandırılan alanda bulunmaktadır. Yapı, Hamam-Gymnasium, Bouleuterion, Bizans Kale yapıları ile doğrudan ilişkilidir. Tamamlama projesi stoa'nın arka duvarı üzerinde, yalnızca temel taşları kalmış olan duvar için üretilmiştir (Şekil 4.56).

Şekil 4.56 Metropolis Stoa yapısının orta kentteki konumu (Metropolis kazı arşivi, 2013)

Stoa yapısının arka duvarında taş elemanlarda ciddi kayıplar gözlemlenmiştir. Duvarın üzerine inşa edilmiş olan Bizans Kalesi de duvar üzerinde ekstra bir basınç oluşturmuştur (Şekil 4.57). Bunun yanı sıra Stoa duvarının üzerinde bulunan teras seviyesinden yani Bizans Kalesi'nin zemininden, iklim şartları sebebiyle toprak kayması meydana gelmiştir (Şekil 4.58). Yaşanan toprak kayması Bouleuterion yapısını ve Bizans Kalesi'nin güney kule yapısını strüktürel olarak tehdit etmiştir. Yapılarda oluşan bu tehdidi ortadan kaldırmak amacıyla Doç. Dr. Ali Kazım Öz ve Mimar Pınar Karataş tarafından Metropolis Stoası Arka Duvarı Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon Projesi hazırlanmış ve proje İzmir 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 27.11.2013 tarih ve 3003 sayılı karar ile onaylanmıştır (Aybek, Öz, Meriç, Balım ve Arslan, 2014).

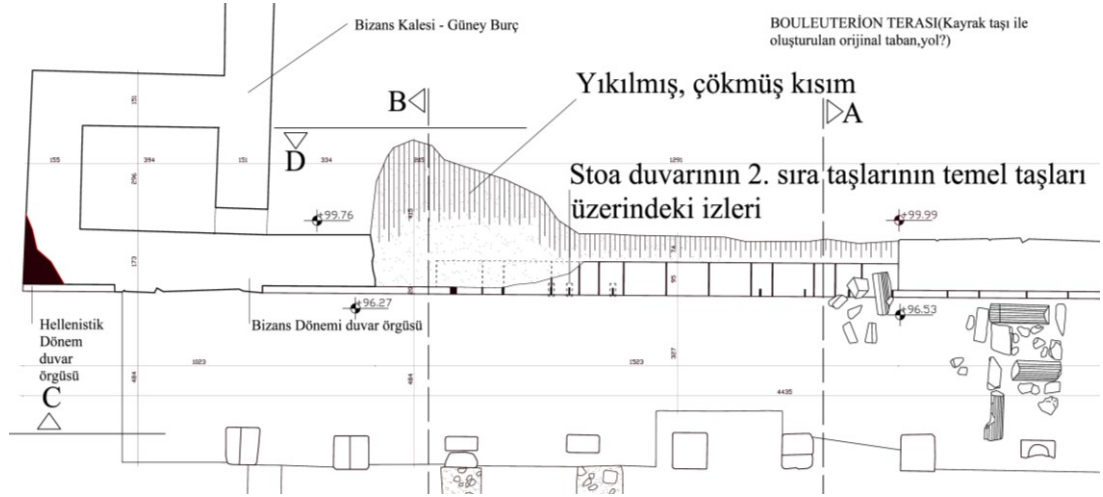

Şekil 4.57 Stoa arka duvarının üzerine inşa edilmiş Bizans Kale güney burcu (Kişisel arşiv, 2015)

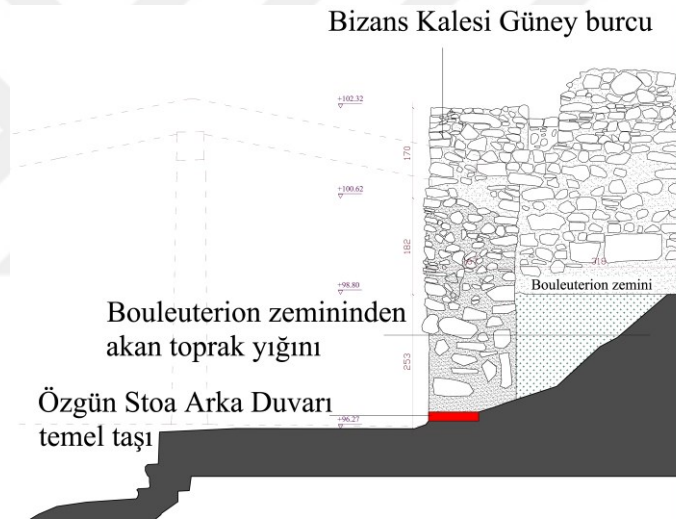
Alanda yapılan tespit çalışmaları sonucunda; stoa'nın arka duvarında eleman kayıpları olduğu ve bu kayıplar sebebiyle özellikle Bizans Kalesi güney burç tarafında çökmeler olduğu görülmüştür (Şekil 4.59). Bu çökme sonucunda güney burç ve Bouleuterion yapısının strüktürel bütünlüğünün tehdit altında olduğu belirlenmiştir (Şekil 4.60). Bu nedenle stoa duvarında tamamlama yapılmasına karar verilmiştir. Yani stoada yapılan tamamlamanın amacı, estetik görüntüden ziyade yapıların strüktürel olarak korunmasını sağlamaktır.

Şekil 4.58 Stoa arka duvarının yok olması sonucu görülen ana kaya ve oluşan toprak kayması (Metropolis kazı arşivi, 2013)

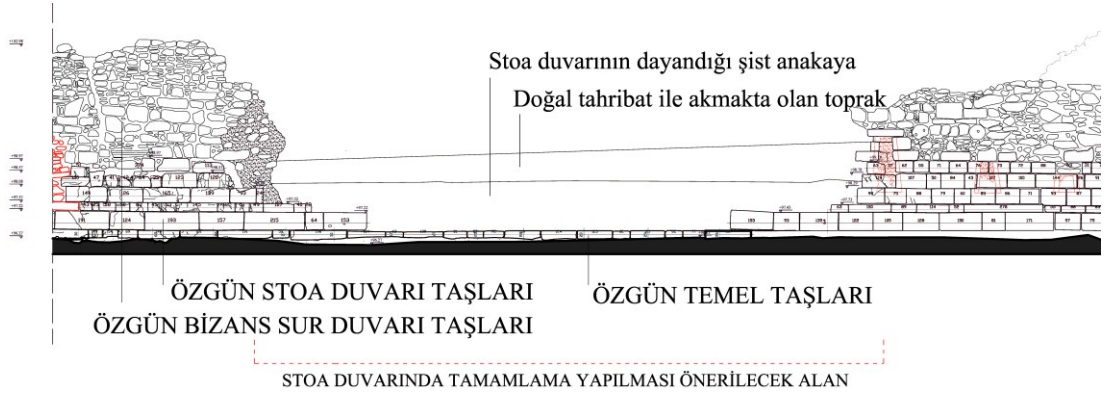

Şekil 4.59 Metropolis Stoa duvarında meydana gelen kayıplar sonucunda oluşan çökmeler (Metropolis kazı arşivi, 2013)

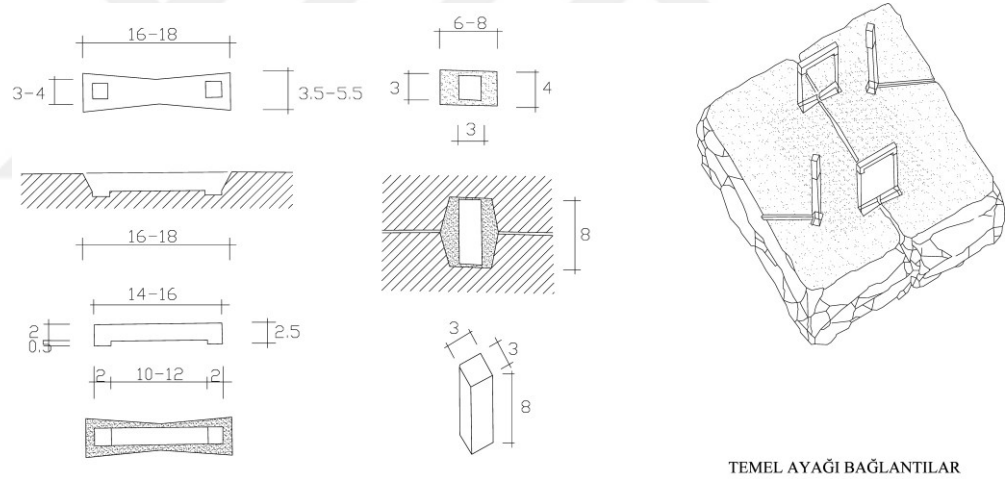
Şekil 4.60 Metropolis Stoa yapısı B-B kesiti (Metropolis kazı arşivi, 2013)

Stoa arka duvarında oluşan kayıplar sonucunda stoa duvarının şist ana kayaya yaslandığı görülmüştür. Bu ana kayanın belirli bir kotta son bulduğu ve üzerinden akmakta olan toprak katmanı görülmüştür. Aynı zamanda stoa duvarının kesme taş bloklardan; Bizans Kale duvarının ise moloz taşlardan oluşturulduğu tespit edilmiştir (Şekil 4.61).

Şekil 4.61 Metropolis Stoa yapısı cephesi (Metropolis kazı arşivi, 2013)

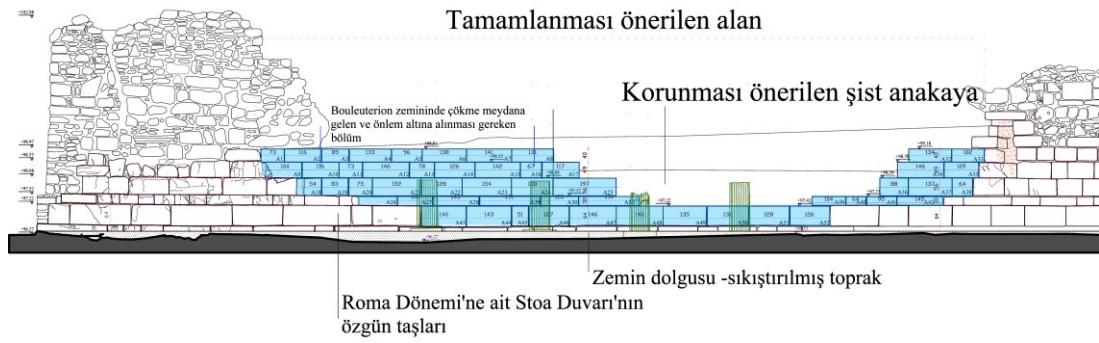
Eleman kayıplarına karşın stoa arka duvarında temel taşlarının özgün konumlarında olduğu tespit edilmiştir. Bu taşlardaki izler yapının restorasyon projesinin hazırlanmasında önemli etkenler olmuştur. Temel taşlarında kurşun akıtma kanalları ve kenet aralıkları ve boyutlarının izleri gözlemlenmiştir (Şekil 4.62).

Şekil 4.62 Metropolis Stoa yapısı tamamlama projesi oluşturulurken kullanılan izler ve yapıda kullanılan bağlantı elemanları (Metropolis kazı arşivi, 2013)

Hazırlanan restorasyon projesinde, özgün malzeme ve detayda tamamlama önerilmiştir. Özgün temel taşları sabit olacak şekilde üzerine 52 adet kesme taş blok yerleştirilmesi ve bu yerleştirme sırasında özellikle çökmelerin olduğu alanda bloklarda yükselmeler olması önerilmiştir. Temel taşları üzerinde bulunan izlere bakılarak özgünde 2. sıradaki taşların 10 cm içeride olduğu tespit edilmiştir (Şekil 4.63).

Stoa’da kullanılacak olan taşın tespiti amacıyla alandan örnek alınıp incelenmiştir. Alanda kullanılan taş ile günümüz mermer yataklarındaki taşların özellikleri karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda Ege Doğaltaş firmasının çıkarttığı beyaz mermerin alandaki mermer ile benzer özellikte olduğu görülmüş ve projede bu mermer kullanılmıştır. Projede taş yüzeylerinin işlenmesinde, stoanın yıkılmamış özgün halde bulunan duvarları referans alınmıştır. Yüzeylerde taşçı aletleri olan murç ve keski izleri görülmüştür (Şekil 4.67). Tamamlama yapılırken de yine Antik Dönem’de kullanılmış olan bu teknikle yüzeyler işlenmiştir (Şekil 4.68). Uygulamanın hazırlık aşaması DEU Torbalı Meslek Yüksekokulu bünyesinde bulunan taş atölyesinde gerçekleştirilmiştir. Numaralandırılmış ve yüzeyleri işlenmiş olan taşlar, burada kurulup kontrol edildikten sonra alana taşınmış ve projenin uygulanmasına başlanmıştır (Şekil 4.69).

Şekil 4.67 Stoa’da murç ve keski kullanılarak oluşturulmuş özgün taş yüzey işlemesi (Kişisel arşiv, 2017)

Şekil 4.68 Taş yüzeylerinin tokmak, keski ve murç kullanılarak özgüne uygun işlenmesi (İ. Murat Kuşoğlu arşivi, 2017)

Alana getirilen kesme taş bloklar köprülü vinç yardımı ile taşınmıştır. Taşıma sırasında Antik Dönem’de bir taşıma yöntemi olan kurtağzı ile taşıma yapılmıştır. Ayrıca duvarın ön kısmına blokların kolay hareket ettirilebilmesi amacıyla ray sistemi kurulmuştur (Şekil 4.70).

Şekil 4.69 Uygulamadan önce taşların atölyede kurulması (İ. Murat Kuşoğlu arşivi, 2017)

Şekil 4.70 Stoa’nın tamamlanmasında kullanılan kesme taş blokların taşınması (İ. Murat Kuşoğlu arşivi, 2017)

Projede kesme taş blokların yatay bağlantısı kenet ve kurşun yardımıyla yapılmıştır. Ayrıca kesme taş bloklar ile arkasında kalan toprak zemin arasında, projede belirtildiği gibi moloz taş ve kireç harcı kullanılarak dolgu yapılmıştır (Şekil 4.71).

Şekil 4.71 Tamamlamada kullanılan kenetler ve molo z ta  ile kireç harçlı sıva kullanılarak yapılmış dolgu duvar ( . Murat Ku o lu arşivi, 2017)

Stoa duvarı tamamlama projesi 2017 kazı sezonunda tamamlanmıştır. Tamamlamada  zg n teknik ve malzeme kullanılmıştır. Tamamlanan proje incelendiğinde ta ların yeni olması sebebiyle özgünden ayırt edilebildiği ve özgün kısımla uyumlu olduğu görülmektedir ( ekil 4.72, 4.73).

Şekil 4.72 Metropolis Stoa duvarı tamamlandıktan sonra cephe görünümü (Kişisel arşiv, 2018)

Şekil 4.73 Metropolis Stoa duvarı tamamlandıktan sonra cephe görünümü (Kişisel arşiv, 2018)

4.2.3.3 Latrina Yapısı Oturma Yerinin Tamamlanması

Metropolis Latrina yapısında özgünde bulunan oturma yeri günümüze ulaşamamıştır. Ancak 2000 yılında gerçekleştirilen kazı çalışmaları sırasında elde edilen malzemeler sebebiyle oturma yerinin özgünde ahşap malzemeden üretildiği tahmin edilmektedir. Alana gelen ziyaretçilere; Latrina yapısı ve yapının kullanımı ile ilgili daha detaylı bilgi verebilmek ve görsel sunum yapabilmek amacıyla oturma sıralarında tamamlama yapılmıştır. Bu uygulama sırasında diğer antik kentlerde olan latrina yapıları ile karşılaştırma yapılmış ve yapıdan gelen izlerden faydalanılarak özgün detay ve malzemedede (dayanımı yükseltilmiş ahşap) oturma sıraları oluşturulmuştur (Şekil 4.74). Proje, Yukarı Roma Hamam Latrinası Oturma Yeri ve Geçici Koruma Çatısı Projesi ismiyle İzmir 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nün 11.08.2016 tarih ve 4893 sayılı izni ile kabul edilmiştir ve uygulanmıştır (Aybek, Gülbay, Arslan ve Balım, 2017).

Şekil 4.74 Latrina yapısında yeniden üretilen oturma yeri (Kişisel arşiv, 2017)

Metropolis Antik Kenti'nde de görüldüğü gibi tamamlama uygulamalarında; yapıdan gelen izler, Antik Dönem taş işleme teknikleri ve yapım teknikleri büyük önem taşımaktadır. Antik işleme tekniklerinin bilinmesi, yapı elemanlarını oluşturan taşların nasıl birleştiğinin anlaşılması adına önemlidir. Yapıların da nasıl oluşturulduğu, ne tür aletler kullanıldığı gibi teknik bilgilerin yanında dönemin sosyo-ekonomik durumu hakkında da bilgilere ulaşmamızı sağlamaktadır. Bu yönleriyle somut ve somut olmayan kültürel mirasın tespit edilmesinde önemli yer tutmaktadırlar. Aynı zamanda taşlarda bulunan yapı izleri, anastilosis ve restorasyon gibi müdahaleler yapılırken, yapı elemanlarının birleşimi ve yapının ayağa kaldırılması vb. durumlarda önemli bir yer tutmaktadır.

BÖLÜM BEŞ

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Arkeolojik sit alanlarında gün ışığına çıkarılan eserler ve yapılar, barındırdıkları bilgi birikimi sebebiyle insanlığın ortak kültür mirası olarak görülmektedir. Barındırdıkları değerler sebebiyle bu yapılar doğa ve insan kaynaklı olumsuz etkilere karşı koruma altına alınmalıdır. Ancak sadece fiziksel etkilere karşı koruma altına almak, sürdürülebilir bir koruma anlayışı ortaya koymaz. Ortaya çıkarılan eser ve yapıların sergilenmesi, halkın alanla ilgili bilgilendirilmesi, koruma konusunda kamuoyu oluşturulması ile etkin bir koruma sağlanmış olur. Hazırlanan yüksek lisans tez çalışması kapsamında; arkeolojik alanlarda koruma bağlamında uygulanan, aşağıda verilen mimari çözümler irdelenmiştir:

- Giriş mekanları ve hizmet yapıları,
- Gezi güzergahı ve platformu,
- Koruma çatısı,
- Anastilosis,
- Tamamlama (Bütünleme).

Arkeolojik alanlarda uygulanan mimari çözümlerin değerlendirme kriterleri ise uluslararası tüzükler, ulusal mevzuat ve yasalar detaylı incelenerek oluşturulmuştur. Bu kriterler dikkate alınarak Metropolis Antik Kenti'nde uygulanmış olan mimari çözümler değerlendirilmektedir.

Metropolis Antik Kenti'nde giriş mekanları ve hizmet yapıları altında değerlendirilen ziyaretçi merkezinin; zemine minimum müdahale etmesi, yeni yapıların oranı ile kalıntıların ön plana çıkarılması, ziyaretçilerin günübirlik ihtiyaçlarına cevap vermesi, kentteki konumunun Antik Dönem kalıntılara çok yakın olmaması ve alana gelen ziyaretçilerin kolay ulaşabileceği bir noktada olması, iki yapının bir meydanla birbirine bağlanması ve bu meydanın da kentin farklı noktalarına dağılım sağlaması olumlu olarak değerlendirilebilecek özellikleridir. Ancak yapılarda yoğun olarak kullanılan dolu duvarların; kolayca sökülüp takılabilir olmasına rağmen görsel masif etkisi dolayısıyla kalıntıları geri planda bırakabileceği olumsuz olarak değerlendirilebilecek özellikleridir.

Metropolis Antik Kenti'nde uygulanan gezi güzergahının; zeminde herhangi bir temelinin olmaması ve kolayca sökülebilir olması, kalıntılar ve ziyaretçilerin emniyetini sağlamak amacıyla yönlendirme tabelaları içermesi, ışıklandırma yapılması ve korkuluk gibi elemanları içermesi, travers kullanımı ile renk olarak dokuya uyum sağlaması ve böylece kalıntıları ön plana çıkarması olumlu olarak değerlendirilebilecek özellikleridir. Güzergah üzerinde tabelaların yetersiz olması, uyarı levhası ve güzergahla ilgili uzunluk vb. bilgilerin verilmemesi olumsuz olarak değerlendirilebilecek özelliklerdir.

Metropolis Antik Kentinde uygulanan koruma çatılarını iki kısma ayırarak değerlendirme yapılmalıdır. Kullanılan çatılardan sadece bir tanesi (Resepsiyon Salonu) kalıcı çatıdır. Diğer çatılar geçici koruma çatılarıdır. Süreç içerisinde çalışmaların bitirilmesi durumunda kalıcı koruma çatıları yapılacaktır. Resepsiyon salonunda kullanılan çatı ve yan duvarları üzerinde yükselen panel uygulamasının; kontrüksiyonunda çelik profillerin kullanılması sebebiyle hafif ve kolaylıkla değiştirilebilir olması, çatı yükünün zemine aktarılması amacıyla tekil pabuçların kullanımı ve bunların yapıya hiçbir noktada temas etmemesi, yapı zemininde ve duvarlarında bulunan kalıntıları koruması, ziyaretçi için yapının görsel bütünlüğünü sağlaması ve bunu yaparken de modern malzeme kullanımı ile eski-yeni ayırdının kolaylıkla yapılabilmesi olumlu olarak değerlendirilebilecek özellikleridir. Yan yüzeylerde alüminyum levhaların kullanımı ile oluşturulan kırıcılar, dikkat çekici olduğu için tarihi yapıyı geri planda bırakan bir izlenim vermektedir.

Metropolis Antik Kenti'nde Aşağı Hamam-Palaestra ve Latrina yapıları için uygulanmış olan geçici koruma çatılarında; kontrüksiyonunda çelik profillerin kullanılması sebebiyle hafif ve kolaylıkla değiştirilebilir olması, modüler olması, çatı yükünün zemine aktarılması amacıyla tekil pabuçların kullanımı ve bunların yapıya hiçbir noktada temas etmemesi, yapı zemininde bulunan mozaiklerin koruması, modern malzeme kullanımı ile eski-yeni ayırdının kolaylıkla yapılabilmesi, plan kurgusunun arkeolojik kalıntıların plan kurgusuna uygun olması, kiremit renginde eternit kullanımı sayesinde özgün yapı ile bütünlük sağlaması olumlu özellikleri olarak değerlendirilebilecek özellikleridir. Ancak şeffaf ve kiremit rengi eternitlerin aynı anda kullanımı, altında çalışma yapan işçiler için olumlu etki yaratırken, şeffaf

kisimlardan içeri süzülen güneş ışığı zeminde bulunan mozaiklerde renk solmasına ve mozaikler arasında renk farklılıklarına sebep olabileceğinden olumsuz olarak değerlendirilebilecek bir özelliktir. Ayrıca koruma çatısının üretilmesindeki amaç; açıkta kalması sakıncalı olan kerpiç, mozaik, duvar resmi gibi malzemeleri içeren yapıların koruma altına alınmasıdır. Latrina yapısında ise bu malzemelerden herhangi biri bulunmamasına karşın zemindeki özgün tuğla malzemenin koruma problemlerinden dolayı koruma çatısı uygulaması yapılmıştır.

Metropolis Antik Kenti'nde uygulanmış olan Tiyatro tamamlamasında; yapıdan gelen analemma duvarının temel izlerine ve oturma sıralarının ana kayada oluşturduğu izlere bakılarak tamamlama yapılması, analemma duvarının rekonstrüksiyonunda perde duvar kullanımı ile ziyaretçinin uygulamayı kolaylıkla ayırt edilebilmesi ve duvarın üzerinde bosajlı taş kaplama görüntüsü ile özgüne göndermede bulunması, kullanılan oturma sıralarında yapılan tamamlamada suni taş kullanımı ile kolay ayırt edilebilmesi, uygulamada kullanılan malzeme ve tekniğin özgün tiyatro kalıntılarının önüne geçmemesi, suni taşların özgünleri ile uyumlu olması için taşçı aletleri ile işlenmesi, üst caveada veri yetersizliğinden dolayı tamamlama yapılmaması, günümüzde tiyatro, konser gibi etkinliklerin düzenlenmesi ile halkın alana erişiminin sağlanması ve kamu bilincinin oluşturulması olumlu olarak değerlendirilebilecek özellikleridir. Farklı malzeme kullanılması nedeniyle fiziksel olarak özgün malzeme ile uyum içerisinde olmaması, uzun vadede kalıcı olamama riski ve çimento kullanımının uzun vadede eser için risk yaratabilecek olması olumsuz olarak değerlendirilebilecek olumsuz özelliklerdendir. Ancak tiyatrodaki tamamlamanın yapıldığı 2000'li yılların başında çimento kullanımının yaygın olduğu görülmektedir. Dönemin koruma anlayışı ve ekonomik etmenler bu malzemenin kullanımını yaygınlaştırmıştır. Diğer bir olumsuzluk, buradaki tamamlamaların ölçeği ile ilgilidir. Örneğin analemma duvarlarının yeniden yapılması tartışmaya açıktır.

Metropolis Antik Kenti'nde uygulanmış olan Stoa tamamlamasında; yapıdan gelen izlere bakılarak projenin şekillendirilmesi, kenet ve kurşun kullanımı ile özgün teknikte taşların birbirlerine bağlanması, tamamlamanın estetik bir bütünlük sağlamaktan ziyade yapıların strüktürel olarak korunması için yapılması, doğal taş kullanılarak özgün yapı ile fiziksel ve kimyasal uyum sağlanması, doğal taş yüzeylerde

Antik Dönem işleme tekniklerinin kullanılması, uygulanmasında detaylı analizlerin yapılması ve farklı disiplinlerden kişilerin projede yer alması, tamamlamanın özgün dokunun önüne geçmemiş olması olumlu olarak değerlendirilebilecek özellikleridir. Eklenen doğal taşta zamanla oluşan bozulmalar nedeniyle eski-yeni farkının zorlaşabilme riski ise olumsuz olarak değerlendirilebilecek özelliğidir. Ancak bu uygulamada kullanılmış olan taş mermer gibi dayanımı yüksek olan bir taş olduğu için uzun yıllar sonra dahi eski ile yeni arasındaki fark algılanabilir olacaktır.

Sonuç olarak Metropolis'teki uygulamaların tamamı değerlendirildiğinde; genelde uygulamaların koruma bağlamında olumlu olduğu söylenebilir. Ancak yapılmış olan müdahalelerin günümüzdeki kullanım durumları değerlendirildiğinde gereklilikleri tartışmaya açıktır. Ayrıca Metropolis'teki uygulamalar değerlendirildiğinde şu sonuca varmak da mümkündür: Türkiye'deki tüm antik kentlerde standart projelerin uygulanmasının ötesinde, her antik kentte kendi bağlamı ile uyumlu (topografya, ziyaretçi yoğunluğu vb.) projelerin üretilmesi uygun olacaktır.

KAYNAKLAR

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, (b.t.). 10 Mayıs 2019, www.ghgazete.com.

Adam, J.P. (1994). *Roman building materials and techniques*. London: Routledge.

Ahunbay, Z. (2011). *Tarihi  evre koruma ve restorasyon* (6. Baskı). İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.

Alanyalı, H. S. (2013). Antik yapıların onarımında beton kullanımı. *Betonart*, (36), 40-43.

Aybek, S. (2016). Metropolis’te bulunan üç Roma Hamamı: Şehir planlama, mimari özellikler ve sosyal kontekst bakımından kısa bir değerlendirme. *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 1 (153), 90-106.

Aybek, S., Meriç, A.E. ve  z, A. (2013). 2012 yılında Metropolis arkeolojik araştırmaları. 35. *Kazı Sonuçları Toplantısı* (1. Cilt) içinde (434-450). Muğla: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını.

Aybek, S.,  z, A.K., Ekin Meriç, A., Balım, Y. ve Arslan, B. (2014). Metropolis Kazısı’nda 2013 yılı  alı maları. 36. *Kazı Sonuçları Toplantısı* (2. Cilt) içinde (325-346). Gaziantep: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını.

Aybek, S., Gülbay, O., Balım, Y. ve Arslan, B. (2015). 2014 yılı Metropolis arkeolojik araştırmaları. 37. *Kazı Sonuçları Toplantısı* (3. Cilt) içinde (25-44). Erzurum: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını.

Aybek, S., Gülbay, O., Arslan, B. ve Balım, Y. (2017). 2016 Yılı Metropolis arkeolojik araştırmaları. 39. *Kazı Sonuçları Toplantısı* (2. Cilt) içinde (501-514). Bursa: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını.

Aybek, S., Ekin Meriç, A. ve  z, A. (2009). * onia’da bir ana tanrıça kenti Metropolis* (1. Baskı). İstanbul: Homer Kitabevi ve Yayıncılık.

- Bingöl, O. (2004). *Arkeolojik mimaride taş*. İstanbul: Homer Kitabevi ve Yayıncılık.
- Bingöl, O. (2012). *Bu koca taşları nasıl işlediler, nasıl kaldırdılar*. Ankara: Bilim kültür sanat yayınları.
- Boito, C. (2018). *Korumak mı restore etmek mi?* (1. Baskı). (A. Tümertekin, Çev.). İstanbul: Janus yayıncılık. (orijinal çalışma basım tarihi 1893).
- COE, (1969). *European treaty series - No. 66 - European convention on the protection of the archaeological heritage*, Londra, 17 Nisan 2019, <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680072318>.
- COE, (1984). *Conclusions of the colloquary on archaeology and planning*, Floransa, 17 Nisan 2019, <https://rm.coe.int/090000168093ea51>.
- COE, (1989). *Recommendation R(89) 5 on the protection and enhancement of the archaeological heritage in context of town and country planning operations*, Strasburg, 17 Nisan 2019, <https://rm.coe.int/090000168093ea67>.
- COE, (1992). *European convention on the protection of the archaeological heritage (Revised)*, Valetta, 17 Nisan 2019, <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007bd25>.
- COE, (1997). *Charter on the use of ancient places of performance*, Verona, 17 Nisan 2019, <https://www.coe.int/en/web/portal/home>.
- Çal, H. (1997). Osmanlı Devletinde Asar-ı Atika Nizamnameleri. *Vakıflar Dergisi*, 1 (26), 391-400.
- Çal, H. (1990). *Türkiye'nin cumhuriyet dönemi eski eser politikası*. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Çatalhöyük, (b.t.). 10 Mayıs 2019, <http://www.catalhoyuk.com/tr>.

- Demirtaş, M. B. (2006). *Magnesia Artemis Tapınağı'nın teknik ve işçilik özellikleri*. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Ekin Meriç, A. ve Öz, A. K. (2017). Metropolis Peristilli Ev mimarisi ve seramik buluntuları. *Arkeoloji Dergisi*, (22), 263-278.
- Erder, C. (2018). Türkiye'de kültürel varlıkların korunması sürecinde iki anıtsal yasa. Y. D. Aktaş, F. Diri Akyıldız, (Ed.), *Tarihi Çevre Algısı* (1. Baskı) içinde (306-311). İstanbul: YEM Yayın.
- Eres, Z. ve Yalman, N. (2016). Küreselleşme sürecinde arkeolojik mirasın korunmasında ulusal çabalar : Türkiye örneği. Z. Eres, (Ed.), *Mimari ve arkeolojik koruma kültürü üzerine yazılar* (1. Baskı) içinde (79-91). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Eres, Z. (2016). Tarihöncesi kazı alanlarında koruma ve sergileme kavramının gelişmesine kısa bir bakış. Z. Eres, (Ed.), *Mimari ve arkeolojik koruma kültürü üzerine yazılar* (1. Baskı) içinde (79-91). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Ertosun, A. I. (2012). *Evaluation of protective structures in archaeological sites for in situ conservation of architectural remains and artifacts*. Yüksek lisans tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Eskici, B. (2007). Mimari onarımlarda malzeme ve yöntem sorunları, *tarihi eserlerin güçlendirilmesi ve geleceğe güvenle devredilmesi sempozyumu* içinde (257-268). Ankara: TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası Ankara Şubesi.
- Genç, U. ve Kartal, S.N., (2014). Hizmet ömrünü tamamlamış demiryolu traverslerinin arkeolojik alanlarda kullanımının değerlendirilmesi. 30. *Arkeometri Sonuçları Toplantısı*. Gaziantep: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını.
- Gülbay, O. (2003). *Batı Anadolu ve Metropolis Hamam – Gymnasium örneğinde latrinalar*. Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Göbeklitepe Ziyaretçi Merkezi, (b.t.). 10 Mayıs 2019, <http://yeniteknikyapi.com.tr/portfolio/gobeklitepe-ziyaretci-merkezi/>.

Hausmayer, O. (2000). *Mimarlık ve proje gelişimi, Efes için bir çatı Yamaç Ev 2 koruma binası*. Viyana: Österreichisches Archäologisches Institut.

ICAHM, (b.t.). *International scientific committee on archaeological heritage management*. 6 Mayıs 2019, <http://icahm.icomos.org/>.

ICOMOS, (b.t.). *Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi ICOMOS'un amaçları*. 6 Mayıs 2019, <http://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Icomos&dil=tr>.

ICOMOS, (1931). *Carta Del Restauro*, İtalya, 23 Mart 2019, <http://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Tuzukler2&dil=tr>.

ICOMOS, (1964). *Venedik Tüzüğü*, Venedik, 23 Mart 2019, <http://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Tuzukler2&dil=tr>.

ICOMOS, (1990). *Arkeolojik mirasın korunması ve yönetimi tüzüğü*, Lozan, 23 Mart 2019, <http://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Tuzukler2&dil=tr>.

ICOMOS, (2008). *Kültürel miras alanlarının algılanması ve sunumu ile ilgili tüzük*, Kanada, 17 Nisan 2019, <http://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Tuzukler2&dil=tr>.

Jokilehto, J. (1999). *A history of architectural conservation*. Oxford: Butterworth-Heinemann.

Kaderli, L. (2014). Kültürel miras koruma yaklaşımlarının tarihsel gelişimi. *TÜBA-KED*, 12, 29-41.

Köksal, Ş. (2014). *İzmir Smyrna agorasında gezi güzergahının planlanması, mozaikli alan üzerine koruma çatısı önerisi*. Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

- Köşklük Kaya, N. (2010). Antik kentlerde aydınlatma tasarımının koruma bağlamında irdelenmesi. S. Aybek, A. K. Öz, (Ed.), *Metropolis Ionia II yolların kesiştiği yer* Recep Meriç İçin Yazılar içinde (185-189). İstanbul: Homer Yayıncılık.
- Meriç, R. (1992). *Metropolis*. İstanbul: Mas Matbaacılık.
- Meriç, R. (2003). *Metropolis ana tanrıça kenti* (1. Baskı). İstanbul: Mas Matbaacılık.
- Meriç, R., Öz, A. K. ve Ekin, A. (2001).Metropolis 2000 yılı kazı raporu. 23. *Kazı Sonuçları Toplantısı* (1. Cilt) içinde (87-98). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını.
- Meriç, R., Öz, A. K. ve Ekin Meriç, A. (2002).Metropolis 2001 yılı raporu. 24.. *Kazı Sonuçları Toplantısı* (1. Cilt) içinde (151-158). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını.
- Tanaç Zeren, M. (2010). *Tarihi çevrede yeni ek ve yeni yapı olgusu*. İstanbul: Yalın yayıncılık.
- Tanaç Zeren, M. ve Uyar, O. (2010). Arkeolojik alanlarda koruma çatıları ve gezi platformlarının düzenlenmesi kriterleri, *DEÜ Mühendislik Fakültesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 12 (2), 55-64.
- Torraca, G. (2009). *Lectures on materials science for architectural conservation*. Los Angeles: The Getty Conservation Institute.
- Öz, A. K. (2018). The protection projects of the archaeological site at Metropolis. *Neufunde-Analysen-Bewahrung Beiträge zur archäologischen, historischen und restaurativen Forschung in der Westtürkei* içinde (50-62). Berlin: Lit Verlag.
- Öz, A. K. (2015). The visitor centre project of the archaeological site at Metropolis in Ionia. *IV International Congress of Eurasian Archaeology* içinde (28-34). Azerbaycan: AGSU.
- Öz, A. K. (2006). *Antik dönem meclis binalarının Metropolis örneğinde araştırılması ve korunması*. Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Öz, A. K. (2014). Metropolis alan yönetimi planı I. aşama: öğreniyeri ziyaretçi merkezi ve çevre düzenleme projesi. 29. *Arkeometri Sonuçları Toplantısı*. Muğla: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını.

Öz, A. K. ve Güner, S. (Ed.). (2007). *Uluslararası kültürel miras mevzuatı*. İstanbul: Kültürel Mirasın Dostları Derneği (KÜMİD) Yayınları.

Özdoğan, M. (2008). *Türk arkeolojisinin sorunları ve koruma politikaları* (2. Baskı). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Savrum Kortanoğlu, M. (2013). Arkeolojik alanların çevresel etkenlerden korunmasına ve sunumuna yönelik modern müdahaleler, *Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, 11, 51-68.

Side Vespasian Anıtı, (b.t.). 25 Eylül 2018, <http://www.antikcagyolculari.com/antalya/side-antik-kenti/>.

Şener, Y. S. (2015). Taş Eser Korumada Tamamlama Uygulamaları: Yöntem ve Uygulama Biçimlerine İlişkin Değerlendirmeler. *IV. ODTÜ Arkeometri Çalıştayı* içinde (s.143-151). Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları.

TC Türkiye Büyük Millet Meclisi, (1961). *1961 anayasası*, Ankara, 10 Mayıs 2019, <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa61.htm>.

TC Türkiye Büyük Millet Meclisi, (1982). *1982 anayasası*, Ankara, 10 Mayıs 2019, https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf.

TC Türkiye Büyük Millet Meclisi, (1973). *1710 sayılı eski eserler kanunu*, Ankara, 10 Mayıs 2019, https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc056/kanuntbmmc056/kanuntbmmc05601710.pdf.

TC Türkiye Büyük Millet Meclisi, (2003). *4848 sayılı kanun, Kültür ve Turizm Bakanlığı teşkilat ve görevleri hakkında kanun*, Ankara, 10 Mayıs 2019, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4848.pdf>.

TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2005). *Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik*, Ankara, 10 Mayıs 2019, <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR-14538/alan-yonetimi-ile-anit-eser-kurulunun-kurulus-ve-gorevl-.html>.

TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, (1999). *658 nolu İlke kararı, arkeolojik sitler, koruma ve kullanma koşulları*, Ankara, 10 Mayıs 2019, <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR-14329/658-nolu-ilke-karari-arkeolojik-sitler-koruma-ve-kullan-.html>.

TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2005). *702 nolu ilke kararı, kentsel arkeolojik sit alanları koruma ve kullanma koşulları*, Ankara, 10 Mayıs 2019, <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR-14344/702-nolu-ilke-karari-kentsel-arkeolojik-sit-alanlari-ko-.html>.

TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2006). *714 nolu ilke kararı*, Ankara, 10 Mayıs 2019, <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR-14348/714-nolu-ilke-karari.html>.

TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2005). *Koruma, Uygulama ve Denetim Brlari, Proje Brlari İle Eğitim Birimlerinin Kuruluş, İzin, Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik*, Ankara, 10 Mayıs 2019, <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR-14431/koruma-uygulama-ve-denetim-burolari-proje-burolari-ile-.html>.

TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2005). *Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulaması, Denetimi, Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslara Ait Yönetmelik*, Ankara, 10 Mayıs 2019, <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR-14430/koruma-amacli-imar-planlari-ve-cevre-duzenleme-projeler-.html>.

TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, (1990). *Müzeler İç Hizmetler Yönetmeliği*, Ankara, 10 Mayıs 2019, <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR-14442/muzeler-ic-hizmetler-yonetmeligi.html>.

TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2005). *Arkeolojik Kazılarda Ve Kazı Alanlarında Yapılacak Düzenleme, Restorasyon Ve Konservasyon Proje Ve Uygulamalarında Uyulacak Usul Ve Esaslara İlişkin Yönerge*, Ankara, 10 Mayıs 2019, [http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR-14728/arkeolojik-kazilarda-ve-kazi- alanlarında-yapilacak-duze-.html](http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR-14728/arkeolojik-kazilarda-ve-kazi- Alanlarında-yapilacak-duze-.html).

TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2014). *Müze ve ren Yerleri Giriş, Bilgilendirme, Yönlendirme ve Uyarı Tabelalarına İlişkin Yönerge*, Ankara, 10 Mayıs 2019, <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR-107173/muze-ve-oren-yerleri-giris- bilgilendirme-yonlendirme-ve-.html>.

Uluşans, G. (2003). *Metropolis Hamam-Gymnasium Kompleksi restitüsyon ve restorasyon projeleri*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

UNESCO, (1956). *Arkeolojik kazılara uygulanabilir uluslararası prensipler hakkında tavsiye kararı*, Yeni Delhi, 23 Mart 2019, <http://kumid.net/euproject/admin/userfiles/dokumanlar/arkeolojiilave0.pdf>.

Vitruvius, (2013). *Mimarlık zerine on kitap* (15. Baskı). (S. Güven, ev.). İstanbul: Şevki Vanlı mimarlık vakfı yayınları.

Vitruvius, (b.t.). 10 Mart 2017, [http:// www.vitruvius.be](http://www.vitruvius.be).

Watzke, R. (2014). *Der steinmetz fachwissen für ausbildung und praxis*. München: Verlag D. W. Callwey.